

Літаратура і мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 36 (2562)
ПЯТНІЦА
3
верасня 1971 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

АМАЛЬ два тыдні працуе ў Дзяржаўным мастацкім музеі БССР выстаўка твораў членаў Акадэміі мастацтваў СССР. Выстаўка карыстаецца ў мінчан пелпехам. За два тыдні яе наведала некалькі тысяч чалавек.

У мінулым нумары «Літаратуры і мастацтва» быў надрукаваны артыкул «Запрашэнне да свята», у якім мы расказвалі пра гэтую выстаўку, пра лепшыя работы, якія на ёй экспануюцца. Сёння мы знаёмім вас з рэпрадукцыямі некаторых з гэтых работ.

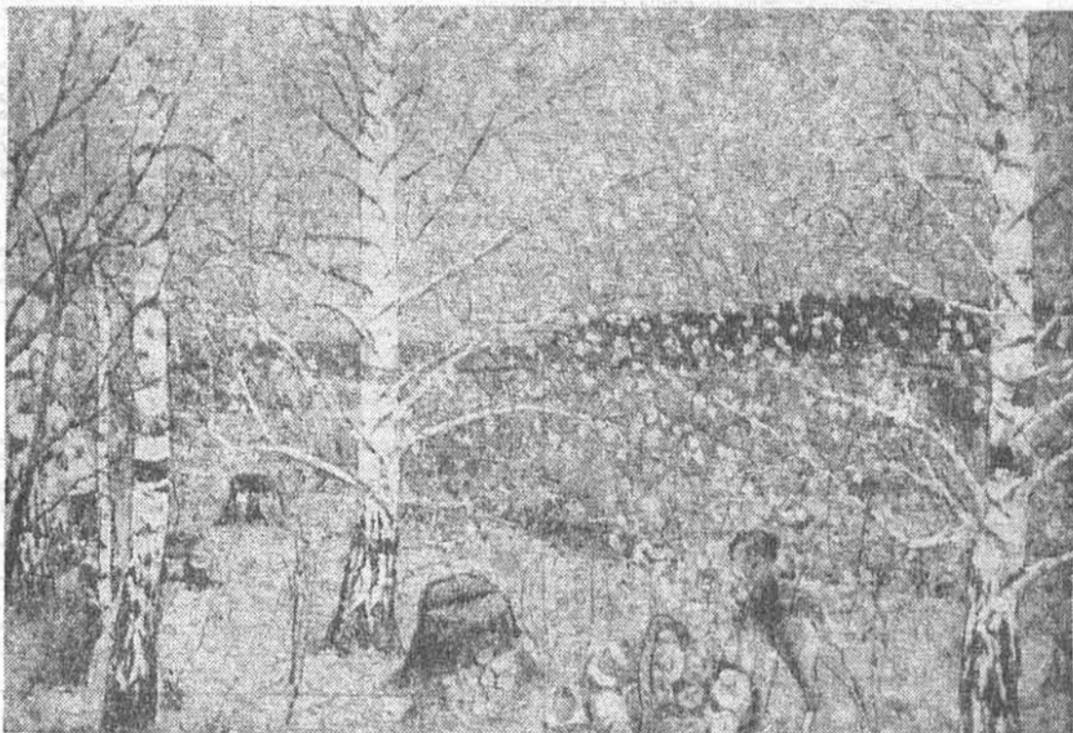
М. ЖУКАУ. Валодзя Ульянаў.

К. МЕРАБІШВІЛІ. Шата Рустаўелі.

С. ГРЫГОР'ЕУ. Партрэт украінскага пісьменніка Андрэя Малышка.

А. ПЛАСТАУ. Бабіна лета.

ВЁСЦЫ— ВЫСОКУЮ КУЛЬТУРУ

У НАРЫСЕ «Спякотны жыццёвы» змешчаным у адным з апошніх нумароў «Літаратуры і мастацтва», Сяргей Грахоўскі, між іншым, расказаў, як у часе яго паездкі на Палессе, у Акцябрскі раён, многія яго тамашнія знаёмыя крыўдзіліся, што фільм «Рудабельская рэспубліка» здымаецца не на месцы падзей, не ў слаўтай Рудабелцы, а недзе на Гродзеншчыне. Письменнік растлумачыў, што сённяшня Рудабелька з дабротнымі мураванымі дамамі, лесам тэле- і радыёантэнамі ніяк не пасуе для гэтых ніказдымаў па сваім «антуражу», што ніказдымаў групам давялося аб'ехаць педзе не ўсю рэспубліку, каб знайсці вёску, якая б нечым нагадала тую, дзе адбываліся падзеі больш чым пяцідзесяцігадовай даўнасці.

жыццё сённяшняй вёскі, што людзі часам не заўважаюць гэтых перамен, ім здаецца, што так было заўсёды.

Яшчэ пяць-восем гадоў таму ні адна станоўчая нарэспандэнцыя з вёскі не абыходзілася без таго, каб не пералічыць, колькі тут тэлевізараў, радыёпрыёмнікаў, матэцыклаў... Сёння пісаць пра гэта лічыцца проста банальным.

І ўсё ж было б памылковым лічыць, што з'яўленне ўсіх гэтых атрыбутаў цывілізацыі, навукова-тэхнічнага прагрэсу само па сабе вычэрпвае праблему культурнай перабудовы вёскі, праблему выхавання новага чалавека.

Пра важнасць фарміравання правільных духоўных запатрабаванняў людзей, якія ў поўнай меры адпавядаюць духу нашага часу, нормам камуністычнай маралі, гарылася ў прамове

кандыдата ў члены Палітбюро ЦК КПСС, першага сакратара ЦК КП Беларусі Пятра Міронавіча Машэрава на рэспубліканскай нарадзе мясцовых Саветаў дэлегатаў працоўных 24 жніўня 1971 года.

«У новы дом нельга цягнуць стары хлам — і ў прамым і ў пераносным сэнсе, — сказаў П. М. Машэраў. — За яго парогам трэба пакідаць не толькі непрыгодныя рэчы, але шкодныя звычкі і моравы. Як бачыце, задэка павышэння культуры ўсяго насельніцтва становіцца ў шэраг галоўных сацыяльных праблем».

У нас багата вёсак, дзе ёсць і добры клуб, які славіцца не толькі прыгажосцю, дабротнасцю, а і змястоўнай «начынкай», і багатай бібліятэка з сотнямі чытацкіх фармуляраў, і выдатная мастацкая самадзейнасць.

Але, як кажуць, з песні слова не выкінеш. Многа яшчэ і такіх калектываў, якія падаюць прыкметы жыцця толькі напрыдні свят. Тут пачынаецца сапраўдная штурмаўшчына — ліхаманкава рыхтуюцца новыя праграмы, шыюцца касцюмы. Прайшлі агляды і конкурсы — усё зноў глухне.

У сваёй прамове Пётр Міронавіч Машэраў засяродзіў увагу, у прыватнасці, на развіцці харавога майстэрства, якім славіцца беларуская зямля. «Выдатныя харавыя ка-

лектывы, якія ўзнікаюць у розных кутках рэспублікі, — сказаў ён, — не маючы падтрымкі, не адчуваючы пастаянных клопатаў, часта сыхадзець са сцэны... Мастацкай народнай творчасцю, у прыватнасці развіццём харавога мастацтва, па-сапраўднаму не займаюцца ні мясцовыя Саветы, ні, што асабліва сумна, органы культуры».

«Літаратура і мастацтва» ў свой час пісала пра некалі вядомыя мастацкія самадзейныя калектывы, якія сёння, па сутнасці, распаліся. Сярод іх Княжыцкі хор з Магілёўскага раёна, вакальна-харэаграфічны калектыв з вёскі Харошкі таго ж раёна, Дзіражыцкі хор з Лоеўшчыны і іншыя.

Асноўная прычына заняпаду — адсутнасць добрага мастацкага кіраўніка. Наогул, праблема прафесійных мастацкіх кадраў у вёсцы застаецца вельмі вострай. Не хапае добрых клубных работнікаў, музыкантаў, харэаграфіў, хормайстараў. Не сказаць, што ў рэспубліцы не рыхтуюцца гэтыя спецыялісты. Але большасць з іх чамусьці не даяджае да раёнаў. Вось адзін з апошніх прыкладаў. У Мінскім харэаграфічным вучылішчы чатыры гады назад было створана аддзяленне народнага танца. Па задуме яго павінна рыхтавацца харэаграфія для мастацкай самадзейнасці. Сёлета адбыўся першы вы-

пуск гэтага аддзялення. З дваццаці выпускнікоў толькі адзін трапіў у раённы дом культуры. Астатнія пайшлі танцарамі ў прафесійныя ансамблі, інструктарамі ў Рэспубліканскі і абласныя дамы народнай творчасці, некалькі чалавек «падабраў» ансамбль Беларускага флоту, мюзік-хол, ансамбль у горадзе Тэльшы.

У прамове П. М. Машэрава падкрэслена важнасць шэфства работнікаў мастацтва над мастацкай самадзейнасцю. Можна прывесці нямала прыкладаў, калі рэгулярна, падкрэслена, рэгулярна дапамога прызнаных дзяржаўных культурных ўносіла свежы струмень у работу самадзейных мастацкіх калектываў.

Свой творчы поспех Барысаўскі народны тэатр звязвае з імем народнай артысткі БССР В. Галіны, пастаянна дабрацца народнага хору калгаса імя Леніна Ляхавіцкага раёна народны артыст СССР Г. Цітовіч, балетмайстар І. Хвораст шмат дапамагае харэаграфічным калектывам Гродзеншчыны і г. д.

Гэты пералік можна працягваць доўга. Але скажам і такое — ёсць нямала прафесійных мастацкіх калектываў, шэфства, шэфская работа якіх зведзіцца да чарговага мерапрыемства, чарговага «галакці». Па сутнасці для адчэпнага выязджае такі калектыв раз-два ў год у вёску з

рэдзеным канцэртам або са спектаклем, дзе ўсё не першага гатунку — і дэкарацыі, якія ў горадзе не асмеляцца паказаць, і касцюмы, і гапоннае, выкананне. Маўляў, сядзе, не горад.

А сённяшня вяскоўца навучыліся разбірацца ў сапраўдных каштоўнасцях, прагнуць сапраўднага мастацтва.

Прыгадаецца такі факт. Сёлета ў чэрвені ў калгасе імя Дзяржынскага Слуцкага раёна праводзілася канферэнцыя чытачоў газеты «Літаратура і мастацтва», удзельнікі якой з крыўдай расказвалі, як ставіліся да хлебабароў некаторыя сталічныя скульптары. Калгас загадаў у Мінску (за вялікіх грошай) скульптурны помнік. Мала, што з выкананнем загаду цягнулі немаведама колькі, зроблены помнік абы з рук...

Камуністычная партыя, Саветы ўрад пастаянна клапацяцца аб паляпшэнні дабрабыту саветскіх людзей, павышэнні іх культурнага ўзроўню. У гэтай пляндэцы выдзелены велізарныя сродкі на будаўніцтва новых тэатраў і бібліятэк, палацаў культуры і музеяў. Зрабіць дасягненні сацыялістычнай культуры дабыткам кожнага саветскага чалавека — важны абавязак беларускіх літаратараў, кампазітараў, артыстаў, мастакоў, культасветработнікаў. Гэтага вымагаюць гістарычныя рашэнні XXIV з'езда КПСС.

НАШ МАЛАДЫ СУЧАСНІК

РЭСПУБЛІКАНСКІ КОНКУРС НА ЛЕПШЫ НАРЫС, АРТЫКУЛ І РЭПАРТАЖ АБ МАЛАДЫМ РАБОЧЫМ

Маладыя рабочыя — актыўныя барацьбіты за ажыццяўленне рашэнняў XXIV з'езда КПСС. Ім прысвячаецца рэспубліканскі конкурс на лепшы нарыс, артыкул і рэпартаж, які аб'яўлены Беларускай Саветам прафсаюзаў, ЦК ЛКСМБ і Саюзам журналістаў БССР. Конкурсныя матэрыялы расказваюць аб поспехах у сацыялістычным саборніцтве за дзятэрніновае выкананне заданняў пласгодкі, аб руху за камуністычныя адносіны да працы, аб вопыце і пачынаных маладых наватараў, рацыяналізатараў і вынаходнікаў, аб ролі камсамольскіх і прафсаюзных арганізацый у выхаванні маладых рабочых, прызначэнні іх да грамадска-палітычнага жыцця.

Конкурс праводзіцца сярод шматтыражных, раённых, гарадскіх аб'яднаных абласных і рэспубліканскіх газет. Да ўдзелу ў ім запрашаюцца пісьменнікі, журналісты, камсамольскія і прафсаюзныя актывісты, прафсаюзныя прадпрыемстваў, будоўльчы, транспарту, саўзасад і калгасаў.

Для ваахоўвання рэдакцыйных калектываў устаноўлены: тры першыя прэміі па 300 рублёў, пяць другіх — па 200 рублёў і дзесяць трэціх — па 150 рублёў кожная.

За лепшы нарыс аўтарам устаноўлены: адна першая прэмія — 100 рублёў, дзве другія — па 75 рублёў, тры трэція — па 50 рублёў і пяць заахоўчальных — па 25 рублёў кожная. За лепшы артыкул, рэпартаж: адна першая прэмія 75 рублёў, дзве другія — па 50 рублёў, тры трэція — па 30 рублёў і пяць заахоўчальных — па 20 рублёў.

Конкурс праводзіцца з 1 верасня 1971 года.

Работу па арганізацыі конкурсу, адбору матэрыялаў на атрыманне прэмій праводзяць абласныя камісіі. Кожная вобласць мае права выстаўіць на заахоўванне і праміраванне абласную, гарадскую або аб'яднаную газету, тры раённыя газеты і неабмежаваную колькасць аўтарскіх матэрыялаў. Даведкі-характарыстыкі на газеты і аўтараў абласных камісій паданоў рэспубліканскаму журы конкурсу не пазней як 15 чэрвеня 1972 года па адрасе: г. Мінск, вул. К. Маркса, 40. ЦК ЛКСМБ, аддзел прапаганды і культурна-масавай работы з паметкай «На конкурс». Рэдакцыі рэспубліканскіх газет распрабуюць лепшыя конкурсныя матэрыялы непасрэдна ў рэспубліканскае журы.

УЛЕНІНГРАДЗЕ

рыхтуюцца да выдання найбольш поўны з усіх вядомых да гэтага часу збор твораў вялікага пісьменніка. Ён будзе складацца з трыццаці тамоў. Навукова падрыхтоўка яго ажыццяўляецца Пушкінскім домам — Інстытутам рускай літаратуры Акадэміі навук СССР.

Якім будзе гэта выданне?

На пытанні нарэспандэнта АНІ аднавае дырэктар Пушкінскага дома, член-нарэспандэнт Акадэміі навук СССР Васіль Базанав, галоўны рэдактар гэтага акадэмічнага Збору твораў Фёдара Дастаеўскага.

— Пяць гадоў назад у нашым інстытуце была створана вялікая група, якая вядзе даследаванне і тэсталагічную работу па падрыхтоўцы выданняў — расказвае ён. — Вынік гэтай работы ў нашым інстытуце аддзяленне выдавецтва «Навука» першыя дзесяць з трыццаці тамоў Збору.

— Чым вызначаецца новае выданне ад папярэдніх?

— Перш за ўсё, яно самае поўнае. Ян вядома, усё выданні, якія выйшлі раней, часта грун-

ТРЫЦЦАЦЬ ТАМОЎ

ДАСТАЕЎСКАГА

туюцца на друкаваных крыніцах (прыжыццёвых публікацыях) без звароту да рукапісаў. І хоць у гэтых выданнях уважліва ўсе геніяльныя раманы пісьменніка, яны не могуць, на жаль, прадставіць чытачу ва ўсёй разнастайнасці і паўнаце творчую спадчыну пісьменніка.

У адносінах нашчадкаў да вялікага пісьменніка неабходна наступнае час, калі, як гаварыў Пушкін, нам становіцца цікавыя кожны навалачан спісаны ім паперы, якіх гэты будзе запіс штодзённых выдатнаў або пісьмо аб адтэрмінаванні плаціяку. Тым больш цікавыя нам аўтаграфіі Дастаеўскага, розныя варыянты чарнавых налідаў да вядомых раманаў. Новае выданне заснавана на папярэдніх архіўных пошуках тэсталагічных даследаванняў рукапісных крыніц. Чытач упершыню будзе мець магчымасць пазнаёміцца з чарнавымі аўтаграфамі Дастаеўскага, рознымі варыянтамі і рэдакцыямі яго раманаў, у прыватнасці такіх шэдэўраў, як «Злачынства і пакаранне», «Браты Карамазавы», «Падлетак».

Першыя семнаццаць тамоў (ножны аб'ём у трыццаці друкаваных аркушаў) будуць цалкам складацца з мастацкай прозы, Шэсць тамоў аддадзены пісьмам. Лісты пісьменніка — самы правільны шлях да пазнання яго асобы; апрача таго, яны па сваім псіхалагічным напам'янні, па стылі — прамы шлях да яго раманаў. У новым выданні мы стараемся прасачыць гэты шлях. Чатыры тамы знаёмыя

чытача з «Дзённікамі пісьменніка». Два тамы складаюцца з артыкулаў, натат і фельетонаў. Адзін том цалкам прысвечаны неажыццёвым задумам пісьменніка, яго планам, накідам задуманых тэм.

Яшчэ адна асаблівасць нашага выдання: яно ўключае сабой першы вопыт навукова наменціраваных публікацый твораў Дастаеўскага. У інтэлектуальных да раманаў будзе прасочаны іх сапраўды магучы ўплыў на сусветную літаратуру. Упершыню сабраны поўныя дадзеныя аб перакладах твораў Дастаеўскага на замежныя мовы, а таксама аб інсцэніроўках яго раманаў для тэатра і кіно, ажыццёўленых у многіх краінах свету.

«У гэтыя дні ў Ленінград, у Пушкінскім доме, прыходзіць вельмі многа пісьмаў, у якіх неярпнівы прыхільнікі таленту Фёдара Дастаеўскага цікавацца, калі можна будзе падпісацца на поўны Збор твораў пісьменніка, калі ён пачне выходзіць.

Ужо ў працэсе падрыхтоўкі новае выданне карыстаецца вялікай папулярнасцю ва ўсім свеце. Пушкінскі дом атрымаў пісьмо з ЗША, у якім рад амерыканскіх універсітэтаў звяртаецца з прапановай выпускаць Збор твораў Фёдара Дастаеўскага ў Амерыцы на англійскай мове адначасова з ленінградскім выданнем. Падобныя прапановы паступілі з Японіі і ФРГ. Прыходзяць пісьмы з Францыі, Югаславіі, Англіі, Польшчы, Венгрыі, ГДР, Чэхаславакіі.

АН.

ЭКСПАЗІЦЫЯ

БАГАЦЕЕ

За апошні час значна папоўніліся фонды Крычаўскага краязнаўчага музея. Заслужаная настаўніца школы ВССР К. Нікалаева перадала музею шэраг дакументаў першых гадоў Саветскай улады і часоў Вялікай Айчыннай вайны. Сярод іх — арыгінал распарадкавання загадчыку Чырыкаўскага павета аддзела народнай адукацыі А. Нікалаеву аб арганізацыі прыёму галадаючых дзяцей Навоўзна, які прыйшлі па Магілёўшчыну ў чымасі 1921 года. Другі дакумент — распарадкаванне аб арганізацыі адпраты ІЗС дзяцей Навоўзна ў родныя імі вёсцы і Каванскую губерню. Калі дакументаў адносіцца да гісторыі ўстаноў народнай асветы ў Крычаве і раёне ў 20-х гадах.

І яшчэ адна навіна. У жніўні ў музеі адкрылася новая зала, дзе экспануюцца вырабы царядных умельцаў. Сярод іх работы токара па дрэву А. Шапро — мадэлі розных прылад селянскай працы да рэвалюцыі; ільбомлікі, ступа з таўкачом, нажыя ступа і іншыя рэчы. Зараз майстар працуе над майстэрамі ветранага і вадзянога млыноў селянскага двара і вапаліцы беларускай вёскі.

М. МЕЛЬНИКАУ,
дырэктар Крычаўскага краязнаўчага музея.

ВІНШУЕМ!

За актыўную работу па развіцці самадзейнай народнай творчасці і ў сувязі з шасцідзесяцігоддзем для нараджэння дырэктар Рэспубліканскага дома мастацкай самадзейнасці Беларускага рэспубліканскага савета прафсаюзаў Білібіні Аляксандр Іванавіч узнагароджаны Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

За шматгадовую актыўную работу ў друку загадчыку аддзела рэспубліканскай «Сельскай газеты» Эйдзіну Леаніду Беніямінавічу прысвоена ганаровае званне заслужанага дзеяча культуры Беларускай ССР.

З ДАРАВАЛЬНЫМ НАДПІСАМ

ЯКУБА КОЛАСА...

рагому Фёдару Іванавічу Федасюку на добрую паміч. Якуб — Колас. 20.1.1943 г. На вокладцы лічэ адзін надпіс: «Кобрынкаму в-г старыччыму музею імя Суворава. Ф. Федасюк. 29.07.71 г.»

Жыццёвы шлях Якуба Коласа і ўраджэнца вёскі Леагаты Кобрынска-

га павста Ф. Федасюка, які быў у 1920 годзе начальнікам Кобрынскай ЧК, сышліся ў Ташкенце, куды абодва былі эвакуіраваны ў гады вайны. У тыя гады Федасюк працаваў дырэктарам школы, у якой вучыўся сын Я. Коласа.

Вершы прысвечаны пераважна ваеннай тэматыцы. Яны прасякнуты духам высокага саветскага патрыятызму. Каштоўны дар хутка будзе змешчаны ў экспазіцыі нашага музея.

А. МАРТЫНЮК,
дырэктар Кобрынскага музея імя
А. В. Суворава.

ПАЗАВЧОРА тысячы юнакаў і дзяўчат — уражальных школьнікаў — селі за парты, малербарты, піяніны вышэйшых і сярэдніх навучальных устаноў. Як прайшлі прысьмьня экзамены? Чым новым, адметным адзначаны пачатак навучальнага года? З такімі пытаньнямі звярнуўся наш карэспандэнт да кіраўнікоў шэрагу навучальных устаноў, што рыхтуюць работнікаў культуры і мастацтва.

Каб быць справядлівым, трэба дадаць, што музычная падрыхтоўка ў тых, хто паступаў сёлета, лепшая, чым абітурынтаў мінулых гадоў. Кожны другі з прынятых валодае якім-небудзь музычным інструментам.

25 чалавек прынята сёлета на стаяцыйна-факультэцка

ім усяго па сем-восем гадоў, бо толькі з такога ўзросту можна пачынаць заняткі па класічным танцы. І прыёмныя экзамены ў нас праходзяць не так, як у іншых мастацкіх установах, а ў два туры — вясной і восенню. Першакласнікаў у нас сёлета 20 чалавек. Столькі ж набралі на аддзяленне народнага танца. Гэта ўжо людзі дарослыя, з вопытам работы ў самадзейных калектывах. Праграмы ранейшыя. Выкладчыцкі састаў папоўніўся новымі педагогамі — былымі выпускнікамі нашага вучылішча, якія ўдасканальвалі свае веды ў Маскве.

Упершыню пачнём рыхтаваць скульптураў, чаканшчыкаў і абліцоўшчыкаў, — гаворыць выкладчык Бабруйскага мастацка-прамысловага вучылішча № 15 Л. Азаронак. — А яшчэ ў нас рыхтуюць старароў, мазаічнікаў, мэблеўшчыкаў-афарміцеляў, мастакоў-дэкаратараў.

З кожным годам расце колькасць тых, хто жадае вучыцца ў нас. Сёлета ў нас было ў дзесяці разоў больш заяў, чым мелася месца. Так што мы маглі прыняць толькі тых, хто здаў уступныя экзамены на «5» і «4».

А для нашага вучылішча 1 верасня 1971 года — дзень нараджэння, — адзначае дырэктар Віцебскага культурна-вучылішча П. Агніценка. — Будзем рыхтаваць клубных работнікаў. Пакуль што набралі 60 чалавек на дырыжорска-харавое аддзяленне. Калі нам дазволіць, адкроем харэаграфічны клас. Жадаючых вучыцца па гэтай спецыяльнасці шмат.

У перспектыве ў нас будзе чатыры аддзяленні — дырыжорска-харавое, танцавальнае, рэжысёрскае і музычнае (народныя інструменты). Пакуль што размясціліся ў гарадскім Доме культуры. Пачалі заняткі ў іх памяшканні, на іх музычных інструментах. Усё гэта цяжкасці-часовыя. Хутка скончыцца рамонт выдатнага будынка, які выдзелены спецыяльна нам.

ДЗЕНЬ ДОБРЫ, СТУДЭНЦКАЯ ВОСЕНЬ!..

— Усе апошнія гады мы мелі сур'ёзныя прэтэнзіі да музычных школ і вучылішчаў за слабую падрыхтоўку скрыпачоў, віяланчэлістаў і духавікоў, — сказаў рэктар Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага Ул. Алоўнікаў. — Скардзіцца на іх мы ўжо неяк прывычаліся. Але сёлета яны нас прыемна здзівілі. Большасць тых, хто паступаў на аддзяленне аркестравых інструментаў, паказалі добрую падрыхтаванасць. Упершыню на гэтым аддзяленні быў конкурс (замест недабору, як звычайна). Мы нават узялі больш аркестрантаў, чым меркавалася, за лік іншых аддзяленняў, дзе абітурыенты паказалі горшыя вынікі.

Радуе нас і геаграфія паступлення. Са 130 чалавек, прынятых на стаяцыйна-роў, толькі 40 — мінчане. Астатнія заканчвалі музычныя школы і вучылішчы ў самых глыбінных раёнах нашай рэспублікі.

На жаль, не парадавалі нас выпускнікі Мінскай сярэдняй спецыяльнай музычнай школы, якая, здавалася б, павінна быць узорам.

Як заўсёды, вялікі конкурс быў на аддзяленні фартэпіяна і народных інструментаў (баян). Стараліся выбраць найлепшых. Ці удалося гэта нам, пакажа час.

Рэктар Мінскага педагогічнага інстытута імя М. Горькага Ф. Шмыгаў расказвае: — Для ўстаноў культуры наш інстытут рыхтуе спецыялістаў на двух факультэтах: літаратурна-музычным і бібліятэчным. Сёлета створана новая кафедра — культурна-асветработы. Яе выхаванцы будуць працаваць кіраўнікамі мастацкай самадзейнасці.

Чым вызначаюцца сёлета першакурснікі? Добрымі атэстатамі, добрымі ведамі. І праходны бал быў на гэтых факультэтах вышэйшы, чым у мінулыя гады. Узрасла папулярнасць бібліятэчнага факультэта. На 175 месцаў было пададзена 700 заяў, тады як летась на гэты факультэт конкурсу наогул не было.

Адметна яшчэ і тое, што да нас прыйшло шмат людзей, якія ўжо маюць вопыт работы ў культурна-асветных установах.

Назвамыя факультэты ўкамплектаваны вопытнымі педагогамі. Напрыклад, на літаратурна-музычным выкладаюць такія вядомыя кампазітары і музыканты, як Лукас, Вагнер, Ахраменка, Лісіцын і іншыя.

А вось кіраўнікі Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута менш задаволены. У прыватнасці, загадчык кафедры актёрскага майстэрства Ул. Маланкін адзначае, што амаль з пяцісот чалавек, якія падавалі заявы на актёрскі факультэт, не без цяжкасці удалося выбраць толькі дваццаць.

Сярод тых, хто паступіў, ёсць, мне здаецца, бласпярэчна здольныя. Але ўзровень падрыхтаванасці ўсіх, наогул давялося прагледзець і праслухаць, пакідае даволі сумнае ўражанне. Перш за ўсё — культура мовы. Не валодаюць ні беларускай, ні рускай. Дыкця дрэнная. Аб пастаноўцы дыхання не маюць уяўлення. Ці не пара ўжо ў школах звярнуць самую сур'ёзную ўвагу на гэтыя пытанні? Вялікія прэтэнзіі ў нас і да настаўнікаў фізічнай падрыхтоўкі. Назват спартсмены-разраджнікі не маюць патрэбнай паставы. Ствараецца ўражанне, што ў школах аддаецца пераага рэкордным паказальнікам, а не здароўю, прыгажосці цела і рухаў.

культасветработнікаў. Здольная моладзь паступіла на мастацкі факультэт.

Сёлета год для нас асабліва адказны, — сказаў намеснік дырэктара Мінскага мастацка-педагагічнага вучылішча Л. Герцыкаў. — Гэта год падрыхтоўкі да пераходу на новыя вучэбныя праграмы, што ўводзіцца налета для ўсіх мастацкіх навучальных устаноў краіны. Звязана гэта з узрослым патрабаваннем да работнікаў мастацтва, пастаўленымі рашэннямі XXIV з'езда КПСС.

Рыхтуе наша вучылішча спецыялістаў па трох спецыяльнасцях: настаўнікаў чарчэння і малявання сярэдніх школ, мастакоў-афарміцеляў і скульптураў-выканаўцаў. Спецыяльнай падрыхтоўкай сёлета першакурснікаў мы задаволены. Пастараемся, каб з іх выйшлі добрыя спецыялісты. Трэбі сказаць, што нашых выпускнікоў ахвотна бяруць мастацкія ўстановы Паволжа, Мардовіі, Комі АССР і іншых куткоў краіны.

(Дадамо ад сябе: хоць такая геаграфія размеркавання выпускнікоў і пачасная, але выклікае здзіўленне — вядома ж, што настаўнікоў малявання і чарчэння не хапае ў Беларусі не толькі ў раёнах, але і ў Мінску).

Дырэктар Мінскага харэаграфічнага вучылішча К. Калітоўская сказала:

— Нашы абітурыенты ад розніваюцца ад усіх іншых.

сту, які вымаўляюць нават галоўныя персанажы. Кажуць, што на гэта не скардзіліся толькі тыя гледачы, якія мелі білеты ў першыя чатыры ці пяць радоў партэра. Мы ж атрымалі вельмі прыблізнае ўяўленне пра названыя спектаклі Рускага тэатра імя А. Грыбаедава з Тбілісі.

Прапануем, каб наступным летам арганізатары гастроляў драматычных тэатраў не паўтаралі памылак ранейшых, папярэджвалі нашых гасцей, што сапраўдны эффект з захаваннем усіх ідэяна-мастацкіх вартасцей іх спектакляў яны дадуць у адпаведных тэатральных залах Мінска. Добра сказаў народны артыст РСФСР А. Беніямінаў з ленинградскай Камедыі, што іграць на опернай сцэне — гэта ўсё роўна што выставіць жывапіснае палатно Левітана на Цэнтральнай плошчы. Палатно тое ж, а ўражанне зусім «не тое».

Спадыёмся, што да нашага голасу прыслухаюцца.

М. КЛІМКОВІЧ,
навуковы рэдактар
БелСЭ,
Н. МОУЧАН,
настаўніца,
І. ЯФРЭВАВА,
кінажурналіст.

СУСТРАКАЕ ГАСЦІННАЯ СІБІР

Вярнуўся з гастрольнай паездкі па Сібіры артыст канцэртна-лекцыйнага бюро Беларускай дзяржаўнай філармоніі, лаўрэат рэспубліканскага конкурсу майстроў слова Рыгор Пятрэнка. Жыхары Краснарска, Іркуцка, Ангарска з вялікай цікавасцю ставіліся да беларускай паэзіі, прысьмьня запіскі, у якіх цікавіліся пытаннямі нашай літаратуры і мастацтва. Ветэраны-франтавікі прасілі расказаць пра тыя мясціны, якія яны вызвалілі калісьці ад гітлераўскіх захопнікаў. Дзве літаратурна-канцэртныя кампазіцыі, падрыхтаваныя на час паездкі, па просьбах слухачоў Р. Пятрэнку давалася дапаўняць вершамі М. Татка, П. Панчанкі, А. Вялюгіна, А. Вярцінскага і іншых беларускіх паэтаў.

І. МЫСЛУЧЫК.

ДАРАПЕЕВІЦКІЯ ВЯЧОРКІ

Многія памятаюць, як у даўнія часы па вечарах людзі збіраліся ў каго-небудзь у хаце на вачоркі. З сабою бралі палаўроты, развітушкі, ручныя верацёны. І заўсёды на гэтых вачорках, гукалі песні, жарты.

На гэтым сюжэце і пабудавалі сваю праграму ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці калгаса «17 верасня» Маладэцкага раёна. Назвалі яе «Дарापеевіцкія пасядзелкі».

Ініцыятарамі «вяхорак» з'яўляюцца мясцовыя жыхары Марыя Буйвідовіч і Мікалай Мельнікаў, актыўныя ўдзельнікі мастацкай самадзейнасці.

М. ДРОБЫШ.

САМАДЗЕЙНЫ ЦЫГАНСКИ

На Палессі з'явіўся яшчэ адзін самабытны мастацкі калектыв — Тураўскі цыганскі ансамбль песні і танца. У яго рэпертуары — старадаўнія і сучасныя рускія, украінскія і беларускія народныя песні, творы савецкіх кампазітараў-песеннікаў, ну, і зразумела, харавыя і сольныя цыганскія песні.

Сярэдні ўзрост удзельнікаў ансамбля — не больш 20 гадоў. Новы мастацкі калектыв паспяхова выступіў перад жыхарамі гарадскога пасёлка Тураў, вёсак Верасніца, Рычоў, Поўчын, Малішаў і іншых населеных пунктаў.

С. ПАТРОУСКИ.

Усё самае першае — на усё жыццё. Першае слова, першая песня, першая настаўніца. У гэтых дзелях наперадзе сіладаная і радасная, нязведаная і заманлівая дарога ў свет ведаў. Няхай жа будзе яна шырокай і лясня. Няхай праз усё жыццё пранясучы яны захаваленне і ўсхваляванасць, пачуццё ўсявдомленай горадасці і святчонасці, як у свой першы школьны дзень.

Фотаадад Я. МЯЦЕЛІЦЫ.

3 *золотыя* ЛІМ-а

ХОЧАЦА ПАЧУЦЬ СЛОВА

У Мінск усё часцей прыязджаюць на летнія гастролі выдатныя драматычныя тэатры. Выступаюць яны пераважна на сцэне опернага тэатра. Будынак на сваіх акустычных якасцях і планіроўцы прызначаны для музычных спектакляў і вялікіх ансамбляў. Артыстам драмы, як мы пераканаліся, не адзім раз, цяжка пераадоўваць адлегласць паміж падмосткамі і рампаў з аркестравай ямай, — яны вымушаны фарсіраваць гук, гучна выкрываць ролікі. Напрыклад, Акадэмічны тэатр імя М. Горькага з горада Горькага, Акадэмічны тэатр камедыі з Ленінграда, Акадэмічны тэатр драмы імя А. Пушкіна і сёлета гастралёр Рускага тэатра імя А. Грыбаедава з Тбілісі яўна прыстасоўвалі свае спектаклі да нязручнай сцэны, парушаючы пры гэтым ансамбль і агульную атмасферу вядомых на сваім гучанні «дома» прадстаўленняў. Ібсен, Чэ-

хаў, Гаўтман, Шварц, Лермантаў і іншыя аўтары набывалі тут, на опернай сцэне, ненатуральна гучнае галасавое гучанне. Самі артысты прызнаюць, што там, дзе яны «дома» вымаўляюць маналог або выдучуць дыялог амаль шпэнтам і не губляюць тонкіх нюансаў, у Мінску ім даводзіцца замацаваць каштоўны знаходкі. Больш таго — часта і дэкарацыі, зробленыя мастаком з улікам габарытаў сцэны ў Ленінградзе ці ў Горькім, трэба «угайціць» у вельзарныя памеры лостра опернага тэатра.

Але арганізатары, якія наладжваюць гастролі, ведаючы пра гэта, кожнае лета наўтараюць адно і тое ж. Мабыць, брацтва ў разлік колькасць месцаў у памяшканні опернага, філансавыя меркаванні. А траціць ад гэтага мастацкі ўзровень спектакляў. Скажам, на «Кроках камайдора» і на «Адных, без анёлаў» многія з нас не чулі добрай паловы тэк-

ВОНКАВЫ СПАКОН і нейкая асаблівая ўнутраная далікатнасць у абыходжанні з людзьмі зусім не гавораць аб нейтральнасці Віталі Вольскага, яго абыякавасці. Ён, калі трэба, бывае непахісны і цвёрды, але толькі тады, калі інакш нельга, бо закрануты сур'езныя агульныя інтарэсы. Нездарма яго рукою напісана адна з вельмі палемічных у нашым літаратуразнаўстве кніг — «Нарысы па гісторыі беларускай літаратуры эпохі феадалізму». А крайнаўчыя нарысы Віталі Вольскага? Ціжка сказаць, чаго ў іх болей — замалаванай лірыі ці гнеўнай публіцыстыкі. Дыяпазон у пісьменніка вельмі шырокі.

Па шаблоне можна было б напісаць такім зрабіла Віталі Вольскага пройдзеная ім жыццёвая школа. Але любая школа дае добры плён толькі таму, хто хоча вучыцца і ставіць перад сабой акрэсленыя мэты, нічога не шкодуючы для іх дасягнення. У дадзеным выпадку шчасліва супала адно з другім: школай была рэвалюцыя, вучнем — малады петраградзец, які хацеў стаць актыўным змагаром за новае жыццё. А яно вабіла да сябе шаснаццацігадовага юнака магутнымі дэманстрацыямі рабочых на вуліцах Пецера, вельмімі расказаў «Інтэрнацыянала», штурмам паліцэйскіх участкаў. Бацькі рэдка бачылі свайго сына ў тым векапомным дні 1917 года, калі ў пецерскім паветры адчувалася набліжэнне кастрычніцкай навалыніцы. А потым — работа на Трубачным заводзе, у Камісарыяце камунальнай гаспадарні, непаўторны дзень, калі ў якасці атэстата сталася рэвалюцыя ўручыла юнаку вінтоўку і паслала яго бараніць родны Пецер ад белаў арміі Юдзеніча.

На многіх франтах пабываў чырвонаармеец-добраахвотнік. Апошні з іх, Заходні, меў для маладога чалавека асаблівае значэнне. У баях за вызваленне Беларусі ад белалаякаў ён блізка пазнаў тутэйшых людзей, іх народныя традыцыі, песні, палюбіў гэты край, прырос да яго душою. Беларусь назаўжды прапісала салдата-камуніста, стала для яго па ўзаемнай згодзе другой радзімай.

Пасля грамадзянскай вайны і некалькіх гадоў службы ў пагранічных войсках салдат рэвалюцыі выбраў новы фронт. Патрэбны былі кадры для рэвалюцыі культурнай, і Віталі Вольскі зноў лічыць сябе мабільным воям. Армія дала яму той напярэдні запас ведаў, з якім можна было, не спыняючы далейшай вучобы, стаць актыўным культурнага будаўніцтва. Пазней пісьменнік пісаў пра гэта: «З юнацкіх год у цікавіўся фальклорам. Калі быў чырвонаармейцам, насяў з сабою ў рэчавым мяшкі шыткі, куды запісаў народныя песні, паданні, казкі, прымаўкі, характэрныя асаблівасці народнай гаворкі тых мясцовасцей, дзе даводзілася бываць у паходных умовах, а таксама розныя крайнаўчыя матэрыялы. Тое самае рабіў і ў пагранічных вёсках і на хутарах...» То было не хобі, а жыццёвае прызвание. Інспектар Галоўраперткома БССР, старшы інструктар кінэмаграфіі Белдзяржкіно, дырэктар Віцебскага мастацкага тэхнікума, дырэктар Беларускага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа, дырэктар Інстытута літаратуры і мастацтва Акадэміі навук БССР, тры гады ён займаецца фалькларыстыкай пад кіраўніцтвам акадэміка М. Нікольскага, ходзіць па прыватныя ўрокі турэцкай мовы, расшыфроўвае рукапісныя кнігі беларускіх татар, друкуе тэатральныя рэцэнзіі, чытае лекцыі на рэжысёрскіх курсах, вучыцца ў Камуністычным універсітэце імя Леніна, удзельнічае ў стварэнні Саюза пісьменнікаў БССР. Над усімі гэтымі інтарэсамі наземна дамінуе захапленне беларускім фальклорам.

Так Віталі Вольскі стаў драматургам. Была напісана п'еса «Цудоўная дудка», амаль адначасова пастаўленая ў Мінску і Маскве ў 1939 годзе.

Няма, бадай, такога народа, які не стварыў бы свайго камедыянага эпосу. Самыя дасціпныя акадэмічныя жыццёвыя з'яў, самыя вясёлыя жарты, выхадкі, значодлівыя разгадкі гаямніц народ прыпісвае сваім любімым фальклорным героям. Дураслівы рускі Іванушка, узбекскі Хаджа Насрэдзін, малдаўскі Пэкалэ, беларускі Несцерка пры ўсім іх падабенстве, ў падыходзе

Фота А. КАЛЯДЫ.

Якаў ГЕРЦОВІЧ

НЕПАЎТОРНАСЦЬ

5 верасня спаўняецца семдзесят гадоў вядомаму беларускаму пісьменніку Віталію Фрыдрыхавічу Вольскаму. Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР накіравала юбілею прывітанне, у якім гаворыцца:

«Дарэгі Віталію Фрыдрыхавіч! Шчыра, ад усёго сэрца віншуем Вас са слаўным юбілеем — сямідзесяцігоддзем з дня нараджэння.

Вы прайшлі вялікі жыццёвы шлях, юнаком прынялі ўдзел у грамадзянскай вайне, удзельнічалі ў вызваленні Беларусі ад белалаякаў, служылі ў пагранвойсках.

Пасля арміі Вы прыехалі ў Мінск, каб вучыцца і працаваць. Тут праявіліся Вашы арганізатарскія здольнасці. Нямаючы клопатаў Вы аддалі справе кінэмаграфіі нашай рэспублікі, узначалілі буйныя ўстановы культуры і мастацтва: Беларускі драматычны тэатр імя Я. Коласа, Інстытут літаратуры і мастацтва Акадэміі навук БССР.

У часе Вялікай Айчыннай вайны Вы плённа працавалі ў рэдакцыі сатырычнай газеты-плаката ЦК КПБ «Раздавім фашысцкую гадзіну» і ў часопісе «Беларусь».

Вашы першыя творы з'явіліся ў друку ў 1926 годзе. З году ў год мужней і мацней Ваш талент, асабліва паспяхова было Ваша выступленне ў жанры драматургіі. Песні «Цудоўная дудка», «Несцерка», «Машэка» і іншыя адразу атрымалі добрую дарогу на сцэнічныя пляцоўкі тэатраў у рэспубліцы і за яе межамі.

У апошні дзесяцігоддзі чытачы ведаюць Вас як цікавага апасядальніка пра родны край, пра падарожжы. Вамі напісаны цэлы цыкл кніг: «Па лясных сценах», «У лясках над Бярозай», «На бабровых азёрах», «Чайні над Нараччу», «Родны край», «Афрыканскае падарожжа», «Падарожжа па краіне беларусаў» і іншыя. Яны карыстаюцца шырокай папулярнасцю як у юных, так і ў дарослых чытачоў.

Вамі створаны не толькі мастацкія кнігі, але і кнігі навуковыя, якія расказваюць аб гісторыі развіцця роднай беларускай літаратуры.

Жадаем Вам, дарэгі Віталію Фрыдрыхавічу, новых творчых пошукаў, цікавых падарожжаў, моцнага здароўя, добрага настрою, найлепшага шчасця!»

Рэдакцыя штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» далучаецца да гэтага віншавання.

да праблем жыцця і смерці, добра і зла, нязменная захоўваюць і сваю нацыянальную самабытнасць. Такое спалучэнне інтэрнацыянальнага і нацыянальнага робіць гэтых герояў блізкімі ўсім народам. На долю фальклорных п'ес Віталі Вольскага выпаў вялікі поспех не толькі ў нашай рэспубліцы мейтавіта таму, што ў іх таленавіта, умела, з добрым пачуццём меры ўзноўлена сама атмасфера народнага мыслення.

П'есы «Цудоўная дудка», «Дзед і жораў», «Несцерка» шырока вядомы. Агульнавядома і прычына іх сцэнічнага даўгалецця: народны досціп, увасоблены ў дасканалых формах прафесійнага мастацтва. Сялянскі сын Янка, настух, вясёлы, аптыміст, абаронца бедных людзей дзейнічае ў рэальнай абстаноўцы народнай нястачы, ненавідзіць паню і паданкаў, падзяляе ілюзію, што варта дабрацца да караля і расказаць яму ўсю праўду — і крыўдзіцелі будуць утаймаваны. Гэта той узровень свядомасці, пры якім ёсць жаданне знішчыць зло на зямлі і яшчэ няма разумення, што зрабіць гэта можна толькі сілаю зброі. У такім ас-

роддзі звычайна і нараджаюцца крылатыя мары аб казачных, звышнатуральных сродках для дасягнення высакароднай мэты. На гэты раз фантазія бедных людзей стварае цудоўную дудку, пад якую мужык прымушае танцаваць караля з яго міністрамі, пана з войтам, гайдукамі. Фальклорная традыцыя ў п'есе «Цудоўная дудка» увасоблена ў шматлікіх песнях, у сцэнах, дзе дасціпны розум селяніна бярэ верх над гіпербалізаванай дурасцю пануючых нікчэмнасцей, а прафесійнае майстэрства драматурга, яго творчых фантазія знаходзіць для гэтых розных камічных сітуацый дынамічны і зграбны сюжэт, які дае герою магчымасць дзейнічаць, перамагаць перашкоды, набываць новы вопыт.

Такую ж ролю цудоўнага сродку для заваявання незалежнасці ад панскага ўціску ў адпаведнасці з пазыткай народнай творчасці адводзіць пісьменнік у п'есе «Дзед і жораў» невычэрпнай торбачцы, якая па загадзе беднага чалавека корміць усю вёску. Жораў дорыць казаную торбачку самаму добраму чалавеку, які ахвотна падзеліцца харчамі і пітвам

з кожным, хто таксама галадае. У геніяльнай пушкінскай казцы пра залатую рыбку народная мудрасць бяспасна асуджае дурную і свавольную бабу за тое, што яна хацела ўзвысіцца над усімі людзьмі і нагардаць імі. Віталі Вольскі выбраў яшчэ адзін аспект: добрая сіла жорава і яго торбачкі — узнагарода сумленным людзям за працавітасць, шчырасць, узаемаразуменне, а для пана, войта, крывадушнага пана ёсць ражок, з якога па загадзе дзеда ў любы час гатовы выскачыць двое малайцоў і адлупцаваць любога ворага. Мараль у гэтай казцы народная. Дзед кажа: «Не толькі мы — уся вёска не будзе галадаць». Баба загадае: «Дзед, пачастуй дзяцей». І заключыць акорд: «Суседзі, дарогія, калі пака!»

П'еса «Несцерка» — творчы сінтэз шматлікіх пластоў фальклору, дзе зброяй у барацьбе за справядлівасць з'яўляюцца не староннія сілы, а сам розум чалавека. З гэтай народнай крыніцы пісьменнік узяў самае лепшае, здолеўшы праявіць і сваю творчую індывідуальнасць. Надзвычай трыма напісаў пра гэта А. Фадзееў у п'есме да аўтара, апублікаваным у часопісе «Дружба народаў» № 1 за 1957 год: «...камедыя Ваша... вельмі народная ў сваёй аснове. У той жа час яна і стылізавана тронічна, у ёй ёсць ужо і некаторая ўсмяшка ў адносінах да народнага прымітыўу... Хачу сказаць гэтым, што пры ўсёй народнай прастаце сюжэта ў вобразе Несцеркі ёсць яшчэ нейкі добры, троні хітраватая ўсмяшка ў адносінах ужо і да самой прастаты: «Глядзіце, маўляў, як усё проста, але ж мы з аўтарам ведаем, што гэта не так ужо і проста».

Аб генезісе «Несцеркі» няцяжка здагадацца і па тым, што пісаў значна пазней Віталі Вольскі ў кнізе «Нарысы па гісторыі беларускай літаратуры эпохі феадалізму», дзе ёсць спецыяльны раздзел «Вусная паэтычная творчасць і народны тэатр». З канца XVI стагоддзя па Беларусь і на Украіне атрымала шырокае развіццё так званая «школьная драма», якую дапаўнялі дасціпныя інтэрмедзі з прадстаўнікамі народных нізоў у лібэлі дзеючых асоб: Беларускаму селяніну, казакі, рамесніку «супрацьстаўляліся прадстаўнікі паразітычных, эксплуатацыйных, варожых народу класаў: пан, купец, псеўдавуучоны скаласт... Для многіх інтэрмедый XVII—XVIII стагоддзяў характэрна сутычка беларускага селяніна з вучнем езуіцкай калегіі, школяром ці студэнтам... Па ходзе інтэрмедый селянін, звычайна па-свойму карыстаючыся сугучнасцю слоў, дасціпна растлумачвае незразумельна для яго польскія і лацінскія выразы, якімі ганарыцца школяр, кіпчы з «вучонага» і пакадае яго ў дурнях». З інтэрмедый нарадзілася «батлейка» — народны тэатр лялек. У «Несцерцы» таксама ёсць і дыспуты чалавека з народным нізоў з фанатэрыстам «школяром», і пацехі з панскай дурасці, і ашуканы судзіць-хабарнік, і феэрычная інтэрмедія з самадзейным чортам, мядзведзём, скамарохамі. Пад рукамі таленавітага майстра ўся гэтая маладая набыла завершаную форму дасканалы сцэнічнага твора.

Драматычная легенда «Машэка» напісана ў іншым ключы. На гэты раз цэнтральным героем стаў чалавек-змагар, які ўзвышаецца да ўзброенай барацьбы за народную волюнасць. Трагічнасць яго лёсу не толькі ў здрадзе каханай жанчыны, якая выдала паўстанца ворагам. Неабыццёўнай была сама вера ў магчымасць стварыць абичныя вольных людзей у акружэнні феадалных уладанняў зямельных магнатаў. Не маглі на той час прынесці жаданай перамогі і такі паўстанні, хоць кожнае з іх было неабходным этапам у развіцці народнай самасвядомасці. Легенда легендай, а Машэка, безумоўна, меў німаля прататыпаў у рэальнай гісторыі народа.

Аблюбаваны нацыянальна-патрыятычную тэму, Віталі Вольскі з кожным новым творам усё глыбей раскрывае перад чытачамі духоўную спадчыну народа.

Слова — золата. Таму Віталі Вольскі ашчадна ставіцца да кожнага слова і ў творчых практыцы. І ў сваім асабістым жыцці, і ў дачыненні да іншых людзей. Маўлявае засяроджанасць пісьменніка тлумачыцца, мабыць, і яго шматлікімі вадроўкамі, калі чалавек цэлымі днямі застаецца сам-насам з прыродай. Як ні скупа гаворыць аб сабе Віталі Вольскі, кранваю-

СВЕТЛА МНЕ НА ДАРОЗЕ ЗЯМНОЙ...

чых нарысах і апаваданнях, а характар аўтара раскрываецца даволі поўна, часам непрыкметна для яго самога. Нават той, хто ніколі не сустракаўся з пісьменнікам, можа ўлічыць сабе характарыстычныя гэтага следы на ягоных «У лясках над Бярозай», «На бабровых азёрах», «Чайні над Нараччу», «Афрыканскае падарожжа», «Падарожжа па краіне беларусаў». Прыроду любіць многія. Ады шукаюць у гэтым асалоду толькі для сябе, другі ж хочць, каб разам з ім палюбілі ўсё жывое і вы, і я, і кожны, хто яшчэ да гэтага непрызвычаены.

Незлічоныя дарогі клічуць даўно ўжо не маладога пісьменніка зусім не для пасіўнага сузвання. Ён абавязкова раскажа пра сваё чарговае падарожжа, і зробіць гэта так, каб і вам захачелася прайсці па тых жа мясцінах. І тады вы ўбачыце спрадвечныя лясныя над Бярозай-ракой, сустрэнецеся ў нетрах з лясём, мядзведзем. З надзейнага сховішча на беразе ракі вы зафіксуеце ў памяці, як ловіць рыбу арлян-белакхоуст. Рэдка, але можна пагазіраць, як гэты магутны птах, калі не ловіцца рыба, амкліва пікіруе нават на бабра. Калі добра напрыты-уецеся, то і вам удацца дабрацца блізка да бабровой хаткі. Не думайце, што гэта лёгка, нават калі з вамі будзе спартысман-ляснік. Вось, напрыклад, як выглядае адзін з такіх паходаў Вітала Вольскага.

«Высокі і хударлявы ляснік кроць па дрыгве, нібы бусел. Спрытна і беспамылкова знаходзіць ён звышні пункт апоры для нагі, каб адразу пераскочыць на другі, гэты ж часова і пенадзейны.

Я ледзь паспяваю за ім... Мне здаецца, што па нагах у мяне не гумовыя боты, а цяжкія вёдры з вадой».

Многія з тых, каго мы звычайна называем следзямі, наўрад ці згадзіліся б грузіць у багне, праціравацца праз густыя хмызы, каб знайсці гняздо чорнага бусла і раскажаць нам з вамі пра пекнага птаха, ад якога ў сонечны дзень не адарвець вачэй. Цяжка правесці дэмаркацыйную лінію паміж краязнаўствам і паэзіяй, дакументалізмам і эстэтыкай, зямной рэальнасцю і яе лірычным адлюстраваннем, калі чытаеш такое: «Бусел стаў пасярод гнязда, бліскучая афарбоўка яго чорнага пер'я зіхцела і пералівалася ў сонечных праменях, якія прабіваліся праз густую зелінку лясца рознымі адценнямі залацістага, бронзавага, сіняга, зялёнага і фіялетавага колераў. Уся абстаноўка нагадвала трагічныя джунглі». Вяраш у рукі яшчэ адзін нарыс Вітала Вольскага — і ты нібы апынуўся на беразе Нарачы, п'еш серабрыстую эцодэнтную ваду, якая дружнымі і вясёлымі ручэйкамі спяшаецца з крыніц у возера, вушыцца адрозніваць малую чайку ад чайкі шэрай і апошнюю — ад клуны.

Калі ў цябе чуйныя вушы і адкрытыя вочы, ты запомніш гадзасы берасцянак, дзініх галубоў, «свіст Івалгі, не забудзеся, як пустадымаці норміць сваіх сакавіцят, калятыўны партрэт якіх намаляваны пісьменнікам з бездакорнай дакладнасцю: «Выраз вачэй у сакавіцят непрыемны, нібы ў старога сінары. Я гляджу на яго і смяюся: вельмі ўжо яно нагадвае нейкага банкіра, ліхвяра з карыкатурнага плаката — і лысая галава з рэдкім белым пухам, і худая маршчыністая шыя. І дзюба, падобная на кручаваты нос, дапаўняюць знаёмыя шаржыраваныя вобразы фінансавых драпежнікаў капіталістычнага свету. Хіба толькі традыцыйнага цыліндра не хапае для поўнага ўражання». Не менш дакладныя і партрэты падводных жыхароў Нарачы. У першую чаргу вандроўніка-непасе-ды вугра. І кожны раз пісьменнік абавязкова перасцерагае цябе, каб ты перазумнымі дзеяннямі не напес шкоды дрэву, птушцы, мурашціку, усяму, што мае права на існаванне ў адвечным асяроддзі чалавека. Чытаеш, і робішся дабраў-ным, чалавечнейшым.

У адным артыкуле я чытаў: «Кіргі Вітала Вольскага могуць быць пастаўлены ў адзін рад з імі-гамі такіх вядомых пісьменнікаў-прыродалюбаў, як М. Прынціп і В. Білінкі». Ці варта абавязкова расцівацца такімі аналогіямі: «Гэта, маўляў, наш беларускі Крылоў, гэта — мясцовы Прышвін, а гэта — Вальтэр Скот рэспубліканскага значэння». Сапраўднай вартасцю пісьменніка з'яўляецца непаўторнасць. Віталь Вольскі ёсць Віталь Вольскі — самабытны пісьменнік і цудоўнай душы чалавек.

Неаднойчы — і ўспомніць нялюба —

Быццам дах,
Быў ахоплены полымем я.
Не сатлела душа жыццялюба,
А з душою —
і мова мая.

Зноў і зноў пачынаю галубіць
Дарагую
Уцеху
Жыцця.

Дзеці,
На вуснах у вас
Усмешка маці маёй,
У вачанятах ваших
Яна застаецца жывой,
Маці мая.
Смяяцца пачнеце
альбо смяцца,
Заўжды мне здаецца —
Голас маці чуваць.

Няспынныя думкі,
Як хвалі марскія, —
Адна за другою.
І трэба, напэўна, валодаць
Душою такою,
Каб не зважаць на прыбой,
І, быццам смелая чайка,
Спрытна рыбку схапіць
трапяткую —
Сутнасць
Думкі тваёй.

З НАРОДНАГА

Паспрачаюся з табой,
А магу часінай
Нават падражніцца я. —
Не бываеш,
Ціхі голуб мой,

Ты даўжніцаю.
Толькі ж і ў аглядцы
Не пайду да іншай я, —
Праваліцца лепш на кладцы.
Усміхніся ж ясна,
Долечка мая,
Без цябе не будзе
Ні спакою, ні жыцця.

II.
Спасцігнуў
я даўно:
Ты шчодрая лазінка,
Што мне дае віно.

III.
Піць будзем з аднаго кілішка,
Хай пазаздросцяць нам.
Здароўя тваім вуснам,
Тваім губам.

Хаджу нямала па зямлі,
І ў кожнае імгненне
Усё спадзяюся, што мяне
Штось добрае сустрэне.
Вітаць гасцей заўсёды рад:
З якою навіною?
Журба, бяссоніца і боль
Стаяць перада мною.
Ну хоць бы грукнулі калі,
Ідучы без запрашэння!
Не хочучь ведаць, што даўно
Не маю суцяшэння.
Начамі, стомлены душой,
Пакутую без меры.
Ганю няпрошаных, але
Усё ж не замкнёны дзверы.
Надзеяй сцішанай жыву,
І ў гэты міг чакаю:
Вось зойдзе самы добры госць,
І радасць я спаткаю.

На кубак жыцця
Гляджу я пры сонцы.
Пітво маё ў кубку
На донцы.
Яго не напоўняць
Ні сонца,
Ні зоркі.
О, як даражу я
І кропелькай горкай.

Я ў Латвіі бездапаможны:
Не ведаю мову народа,
А як жа душу намалюю?
Чытаю я вочы і вусны,
З калоссем і морам рыфмую.
Пры кожнай сустрэчы
то радасць,

То смутак, журбу ці надзею
Прымаю ў сугучнасці вуснаў —
І ўсё разумею.

Зноў мяняюцца фарбы
світання,
Вунь пушынка плыве залатая.
Не пушынку, а воблака ў небе
Летуценне маё ўжо сядлае.
У сяброўстве аблокі са мной, —
Зранку грывы я ім запляваю,
Размаўляю пшчотна, —
Таму
Светла мне на дарозе зямной.

Павер,
Калі ёсць ты
снег леташні цяпер,
То я ўсё думаю аб ім употай.
Сягоння зноў у вечар мой
журботны
— Гляджу на дзіўнае яго
свячэнне.
Ну дзе знайду чысцейшае
сумленне,
Чым ты сама
у навізне святой
З радзімкамі прывабнасці
тваёй.

Вось зараз стану я
перад табою,
Каб ты вішнёвай белізнаю
Мяне асыпала,
Нібы суквецце.
Духмяную тваю ўдыхаю
квецень.
А ўсё дакоры частыя прымаю:
Маўляў, цябе я так успамінаю,
Як снег расталы
па вясне...

І так балюча,
Так балюча мне.

Дом творчасці. Сусед
Вітаўтавус
Надоечы ў мяне спытаўся:
— Скажы, ў тваім пакоі
чыі такі бывае смех,
Нібы хто бульбы высыпае мех
На звонкі мост? —
І я прызнаўся:
— Там не смяецца іншы
хтось, —
Я гэтак сам сябе
высмейваю мой браце,
Каб кпінаў злых
і смеху злога не баяцца.

З лўрэйскай перапісу
А. ПЫСІН.

ПАЭТЫ НЕ ПАМІРАЮЦЬ

У 1967 годзе, калі ЦК ВЛКСМ, Саюз пісьменнікаў СССР і выдавецтва «Маладая гвардыя» аб'явілі ўсеагульна літаратурны конкурс імя Мікалая Астроўскага, паэту Мікалаю Сурначову было 6 пяцьдзесят. Ён не дажыў да гэтага часу. Майскім днём 1945 года на подступах да Берліна абарвалася яго жыццё. Але сярэд лаўрэатаў конкурсу значыцца і імя беларускага паэта Мікалая Сурначова. У адным шэрагу з Аляксандрам Фадзеевым, Мікалаем Маёравым, Аркадзем Гайдарам, Паўлам Коганам, Міхаілам Кульчыцім... Строгае журы высока ацаніла два паэмаў зборнікі вершаў слянянскага хлопца з Гомельшчыны «Па сурмах баравых» і «Барвовая зар».

У ЦК ВЛКСМ 30 жніўня сабраліся работнікі апарату, сябры Мікалая Сурначова. У Мінск прыехаў яго бацька Мікалай Яфімавіч і сёстры Наталі

і Лідзія. Па даручэнні журы конкурсу старшы рэдактар выдавецтва «Маладая гвардыя» В. І. Шкіц іна ўручыла бацьку ме-марыяльны медаль імя Мікалая Астроўскага і егіпцянальны экзэмпляр падрыхтаванага выдавецтвам паэтычнага зборніка «Адно каханне». Першы сакратар ЦК ВЛКСМ У. І. Падрэз і паэт Мікола Аўрамчык расказалі аб творчым шляху М. Сурначова і выказалі словы ўдзячнасці бацьку, трое сыноў якога загінулі ў баях за Радзіму.
Хоць яго няма ў жы-вых, але вершы Мікалая Сурначова жывуць у на-родзе.

У РЕДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Праз вашу газету выношу сардэчную падзяку ўсім арганізацыям і сябрам, якія падтрымалі мяне з 80-годдзем з дня нараджэння і 35-годдзем Азэршчынскага народнага хору.

Тацяна ЛАПАЦІНА, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР.

Міністэрства культуры БССР глыбока смутнае з прычыны заўчаснай смерці заслужанага артыста БССР Міхаіла Львовіча Співака і выказвае спачуванне яго сям'і і блізкім.

ПРЫНЯТЫ ў САЮЗ КІНЕМАТАГРАФІСТАў

П. КАРМУНІН. Заслужаны артыст БССР. Нарадзіўся ў вёсцы Вялікія Ключы Юдзінскага раёна Татарскай АССР у 1919 годзе. Прыняты ў Саюз кінематаграфістаў ССР за ўдзел у стварэнні больш дзвюццаці мастацкіх карцін «Беларусьфільма», «Масфільма», «Ленфільма», студый імя Даўжэнкі: «Жыццё і ўзнісенне Юрася Братчына», «Дзятла частка шляху», «Шлях да сэрца», «Чырвоная плошча», «Шчаслівы чалавек», «Дарога на Рубецаль», «Салют, Марыя», «Неспадзяванае каханне», «У бланкітным сцяле», «Аперацыя з Новым годам», «Паланез Агінскага», «Побач з вамі» і іншых.

А. КЛІМАВА. Народная артыстка ССР. Нарадзілася ў 1921 годзе ў вёсцы Затаболаўна Куста-

найскай вобласці. Вышэйшае тэатральнае вучылішча імя М. С. Шчэпіна пры Дзяржаўным акадэмічным Малым тэатры скончыла ў 1949 годзе. Прынята ў Саюз кінематаграфістаў ССР за выкананне роляў у беларускіх мастацкіх фільмах «Побач з вамі», «Сыны», «Дзятла частка шляху», «Уся каралеўская раць», «Дзень дыноз», а таксама ў карцінах «Масфільма» і студый імя А. Даўжэнкі «Апошні вецер аб сапраўдным чалавеку», «Цана», «Каранцін».

В. ТАРАСАЎ. Народны артыст БССР. Нарадзіўся ў 1934 годзе ў горадзе Барнаўле, сямнаццаці Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут у 1957 годзе. Прыняты ў Саюз кінематаграфістаў ССР за ўдзел у стварэнні мастацкіх фільмаў

«Першыя выпрабаванні», «Апавяданні пра юнацтва», «Побач з вамі», «Крушэнне імперыі», «Руіны страляюць...», «Мы з Вулканам», «Соп'я Проросія», «Аварыя», «Трайная праварка».

Б. ШАНГІН. Губааператар студый «Беларусьфільм». Нарадзіўся ў вёсцы Ніжне-Ангарскі Паўночна-Байкальскага раёна Буратайскай АССР у 1927 годзе. Скончыў дыржорска-харавое аддзяленне Мінскага музычнага вучылішча імя Глінкі ў 1958 годзе. Губааператар беларускіх мастацкіх фільмаў «Любімая», «Іду шукаць», «Саша Сашча», «Жыццё і ўзнісенне Юрася Братчына», «Чайка мяне, Ганна», «Чорнае сонца», «Пяцёрка адважных», а таксама фільмаў Беларускага тэлебачання «Зімы дуб» і «Снежны конь».

Р. ЯНКОЎСКІ. Народны артыст БССР. Нарадзіўся ў 1930 годзе ў Адэсе. У 1951 годзе скончыў студыю пры Ленінградскім рускім драматычным тэатры. Прыняты ў Саюз кінематаграфістаў ССР за ролі, створаныя ў бе-

ларускіх мастацкіх кінастужках «Чырвоная ліца», «Я, Францыск Скарына», «Руіны страляюць...», «Уся каралеўская раць», а таксама за выкананне роляў у кінакарцінах «Масфільма» і іншых студый: «Слушайце два таварышы», «Ватэрлоо», «Абарона Севастопалля», «Каранцін» і «Мір хатнікам, вайна палацам».

М. ЯРОМЕНКА. Народны артыст БССР. Нарадзіўся ў 1923 годзе ў Новадзіўскаму. Скончыў студыю пры тэатры імя Я. Коласа ў Віцебску ў 1948 годзе. Прыняты ў Саюз кінематаграфістаў ССР за ролі ў карцінах «Беларусьфільма», «Масфільма», «Ленфільма», студый імя Горкага, імя Даўжэнкі, Адэскай: «Наперадзе круты паварот», «Першыя выпрабаванні», «Люды і звыры», «Масіва — Генуя», «Музыканты аднаго палка», «Пагоня», «Дні летнія», «Запомніце гэты дзень», «Побач з вамі», «Дзятла частка шляху», «Іван Макаравіч», «Вызваленне», «Крушэнне імперыі», «Прабскі ўчас-

П. Кармунін.

А. Клімава.

В. Тарасаў.

Б. Шангін.

Р. Янкоўскі.

М. Яроменка.

ЗМІТРАКОЎ РЭКОРД

Юры БАГУШЭВІЧ

Падзеі ў маёй новай апавесці адбываюцца ў нашы дні ў невялікім, надзвычайна гарадку. У двары настаяніка Бадрэні жывуць сябры яго дзедзягадовага сына Змітрака — крумкач Івашка, сабака Гром і кот Кацяш. З імі і пазнаёмыя чытачы па старонках апавесці, раздзел з якой я прапаную іхняй увазе.

Аўтар.

Мал. А. САПЕТКІ.

МАРОЗ ПРЫШОЎ нечакана. Яшчэ учора перападаў дождж і нават вецер дзьмуў цёплы. А сёння раніцай Змітрак выбег у адной кашул і ганак і яго праціў лямусы холад. Ён засмуціўся, што так крута змянілася надвор'е. Сёння пядзела, можна было б схадзіць на рыбалку. Але што за рыбалак, калі пальцы праз хвіліну пачынаюць стывць. Нават ліста на калене, што не паспела апасці, згарнула і пакарацілася.

Усё ж пасля снідання Змітрак вырашыў схадзіць на Нёман. За ім, вядома, як заўсёды, уважаўся крумкач Івашка, а за Івашкам Гром. Птушка і сабака былі неразлучныя. Крумкач ліцеў наперадзе, не мінаючы ніводнага куста, а за ім гарліва трухаў спакойны і дужы сабака.

Так утрох яны мінулі мост і ўбачылі дзядзьку Максіма. Звычайна Змітрак не падыходзіў блізка да дзядзькі Максіма, а ўладкоўваўся на беразе зводдаль ад яго. Але сёння Івашка падляцеў да адкрытага рукзак, які стаў ззаду рыбалова, і зазірнуў туды. Змітрак бачыў, як крумкач адразу ж з крыкам адляцеў убок, як з рукзак на хвіліну паказаўся вялікі, шырокі хвост рыбы.

Дзядзька Максім спрыдаў зазірнуўся, але, згледзеўшы збятэжанага хлопчыка, што стаў воддаль, ветліва махнуў яму рукой: ідзі, маўляў, сюды.

Змітрак падыходзіў да рыбалова. Той паціраў руд, хукаючы на іх, і хлопчык упершыню заўважыў, як тонкая чырвоная скура ў дзядзькі Максіма на існых рук.

— Холадна, Змітрак, холадна. — сказаў той ціха і, перахапіўшы Змітракаў позірк, дадаў: — Гэта пасля фронту. Я на Калінінскім абгару... моцна. Відаць, сёння апошні дзень у гэтым годзе лаўлю. Леска абмярзае. Ды і на раць, бачыш, шарон плыве.

— Можна паглядзець, што злавлі? — Глядзі. Улоў небагата. З пяток пютаў, два падлешчыкі, ды вось надаўна лямца падханіў кілаграма на паўтара... Ну, чаго сядзіш так? Размавай сваю вуду, закідай побач. Мне ты не будзеш замінаць... На што лавіць думаеш?

— Хацеў на дэста, а пакуль ішоў, яно заду-бела.

— Насадзі гарохвіну.

Дзядзька Максім засунуў руку за адварот курткі і выцягнуў з кішэні жменю паранага гароху.

— Вярні, бары... Насадзі дзве, ды адну крыку прымі, каб лопнула.

Змітрак паслухаўся парады і ціха, без плёску, закінуў сваю вуду побач з Максімавай. Яны пасядзелі некалькі хвілін моўчкі. Паблізу іх разлегся Гром. А Івашка заняўся нейкімі пошукамі ў рэдкім хмызняку на берагавым схіле.

Змітракаў папалак з гусінага яра доўга стаў нерухома. Але вось ён крыку падняўся і лёг на ваду. Змітрак схватіўся за вудзільна.

— Не спячайся, — шэптам папярэдаў дзядзька Максім, — няхай убок павядзе, тады і паделіш... Давай, давай, ну чаго ты марудзіш!

Змітрак падскі і яму далосе, што кручок зачэпіўся за нейкі корч. Вуда сагнулася ў дугу. Затым ён адчуў рэдкі цяжкі штуршкі.

— Не паслабляй леску, цягні ўверх, цягні... Яшчэ перадаць тое хвалеванне, што ахапіла Змітрака, калі ён, сціскаючы ў руках вуду, усвядоміў, што там, у глыбіні, на тонкай-тонкай лесцы цяжка варочаецца і супраціўляецца вялікая рыбіна. Ён памятаў адно: нельга рэзка торгаць вуду і нельга аддаць хоць адзін сантыметр гэтай рыбіне: яна ж выпцягне леску ў адну лінію з вадой і тады — бы-вай удача!

— Малайчына, малайчына, правільна робіш, — гарача шаптаў дзядзька Максім.

Супраціўленне рыбы раптам аслабла, і Змітрак, паднімаючы вуду ўверх, пачаў адступаць ад берагу. У па-асеніах празрыстай вадзе паказалася німна-серабрыстая спіна. Змітрак адступіў яшчэ на колькі крокаў, прыпаднімаючы вуду, і на паверхню ўсплыў лешч. Ён лёг на бок, і Змітрак пацягнуў яго на бераг, як дошку.

Убачыўшы, што дзядзька Максім апусціў у ваду побач з лямчом свой шырокі падсак, ён на нейкае імгненне памарудзіў. Лешч адчуў слабінку, крута развярнуўся, устаючы стывчком, але дзядзька Максім увесь напружыўся і апусціў на локці ў ваду руку, паспеў у апошнюю хвіліну падханіць лямца падсакам і выцягнуць на бераг. Сагнуўшыся ў дугу, лешч выкруціўся з падсак і накіраваўся к вадзе.

— Ну што ж ты, Змітрак! Хапай яго! — крыкнуў дзядзька Максім, спрабуючы ўстаць з каленяў. Ён сціскаў на гліністым беразе мокрымі гумовымі ботамі. А лешч забіў хвостом, чуючы блізка выратавальную глыбінку. Тады кінуўся ўперад Гром і накрыў прыдзімі лямца шырокую рыбіну. Падаспеў і дзядзька Максім. Ён схватіў лямца і адкінуў яго далей ад вадзі.

Змітрак стомлена апусціўся на зашнэную купіну. Сэрца калацілася так, што звінела ў вушах. Хлопчык усё яшчэ сціскаў у руках вуду, затым адкінуў яе ўбок і ўсклікнуў ад хвалевання. Дзядзька Максім, коса пазіраючы на лямца, які цяжка варочаўся, спрабаваў згарнуць чыгарку, але на пальцы сціскала з рукавоў вада, і ён адкінуў убок прамоклы кавалак паперы, расшліў старую ватоўку і кашулю пад ёй, засунуў руку пад пахі.

— Вось так, Змітрак... Дваццаць гадоў я лаўлю ў Нёмане лямцоў... У ваколіцы кожны ведае мяне як добрага лямчатніка. Але такога, як ты сёння выцягнуў, мне не даводзілася браць... На кілаграмы чатыры пацягне.

Змітрак лямца не ачмаўся. Ён глядзеў зачаравана на лямца, на Грома, які сядзеў каля яго, на Івашку, што прыляцеў і скакаў ля рыбіны, сціска-

ючы сваю барадатую галоўку то ў адзін, то ў другі бок. Устаўшы з купіны, хлопчык зірнуў на дзядзьку Максіма, Зіруў — і жахнуўся. Шырокі адкрыты грудзі дзядзькі Максіма былі накрыты ачытатымі ружовымі плямамі.

— Дзядзечка... дзядзька Максім, што гэта ў вас на грудзях?

— Гэта... Гэта, сыноч, я трэці раз гарэў. На Сандамірскім плацдарме... У танку.

Дзядзька Максім пачаў няграбна зашпільваць аздобныя пальцамі гузікі на кашул і ватоўцы. А Змітрак у гэты хвіліны нават забыўся на сваю адменную здабычу.

Пасля яны разам, не спячаючыся, склалі вуды, завязалі рукзак, працігнулі праз жабы лямца тонкі лавовы прут і паволі пайшлі на беразе Нёмана. Увайшлі на стары мост. Мароз мацнеў. Вада ў ціхіх затоках увачавілі бралася карунавай ледзяной плёнкай. Вось, прабіўшы гэту тонкую плёнку, узляцела ўверх серабрыстая верхаводка і... забілася, заслізгала па гладкім лёдзе.

Івашка ўбачыў рыбку, стрымгалоў кінуўся да яе. Схапіў дзюбай, але не ўтрымаўся, з разгону пнянуўся аб лядок і праваліўся ў ваду.

Ён спрабаваў узляцець, але не мог. Змітрак ледзь паспеў схватіць за ашышкі Грома. Сабака хацеў кінуцца на дапамогу сябру.

— Загіне твая птушка, — разгублена прамовіў дзядзька Максім, — і памачы яма як. А можа што...

Ён хутка збег з моста ўніз, выхапіў з чахла вуду, сабраў яе і акуратна паклаў на лёд. Даўжэнкі якрава хапіла. Крумкач дацягнуўся дзюбай да кончыка вуды і ўтаніўся за яго. Дзядзька Максім асцярожна пацягнуў да сябе вуду і выцягнуў Івашку на бераг.

— Вось і лямца здабыча, — сказаў ён. — Ды аднуці ж вуду, дурненькі, ты ўжо на беразе.

А крумкач усё яшчэ не адпускаў вуду. Дзядзька Максім траснуў вудай і толькі тады Івашка адпусціў яе, узмахнуў крыламі і паляцеў цераз Нёман к дому. Гром з падбрэхам пабег цераз мост.

Дзядзька Максім і Змітрак цяпер ужо без прыгод дайшлі да свайго вуліцы, іх сустраў там Антон Вялічэвіч. Ён зірнуў на ўсхваляванага сына, убачыў вялізнага лямца, якога той трымаў на перахваставаці цераз плячо лямца.

— Тата, тата... — скарагаворкай затараторыў Змітрак. — Дзядзька Максім мне памог. Ты глядзі, ты толькі паглядзі, ды лешч!

— Бачу, сыноч. Нездарма наш Івашка на двары перапалоху нарабіў. Прыляцеў, сасульні на крылах, дзюбу разляў і крумкае хрыпела. А за ім услед і Гром прыбег... У будку залезлі і грюць адзін аднаго. Івашка так раскаркаўся, што я вырашыў ісці на дапамогу вам... Максім Савельевіч, заходзь, госцем будзеш, Сагрэеніся ў нас, абсохнем. Заўтра ж свята. Давай мы с табой сёння запаветную бутэлечку адкрыем.

Дзядзька Максім ступіў у брамку.

Неўзабаве дарослыя ўжо сядзелі на кухні. Дзядзька Максім — бліжэй да печы. Ён перапарнуўся ў старую гімнасцёрку, якую аднукала педзе ў шафе Алена Пятроўна. Згортваючы чарговую чыгарку, дзядзька Максім гаварыў весела, ківаючы галавой:

— Гэта ж трэба так! Колькі твайму? Адзінаццаць? А бач, якім нешчаслівым рыбаком расце: Я таіх лямцоў яшчэ не давіў!

Уключылі радыё. З Масквы пачалася перадача святочнага канцэрта.

— Вось што, мужычкі, — сказала Алена Пятроўна, — ідзіце вы лепш са сваімі папярсамі ў пакой. Я вам зараз селядца ачышчу, грыбкоў па-стаўлю. Так ужо і быць, возьмеце па чарцы. А я рыбай займуся.

Пакуль Алена Пятроўна смажыла рыбу, Антон Вялічэвіч і дзядзька Максім налілі на нілішкі І, стаячы, вылілі за франтавыя дні, за баявыя сяброў, за тое, што дажылі яны да мірных дзён. Вылілі і моўчкі ўпомнілі тых, хто не дажыў да Перамогі.

Чаго толькі не даведаўся Змітрак у гэты вечар. Загаўшы дыханне, ён слухаў расказы дзядзькі Максіма пра танкавыя атакі, пра верных сяброў і таварышаў, пра тое, як хадзілі ў бой танкісты над Вялікімі Лукамі, а затым змагаліся ў Польшчы на Сандамірскім плацдарме. Там, дзе дзядзька Максім трэці раз гарэў у сваім танку. Гарэў ды чыгаркай і задумлена глядзіць у акно. А на шкле растаюць першыя ў гэтым годзе сляжынікі.

КАЛІ ПЕРАД ПРЭМ'ЕРАЙ гэтага фільма па тэлебачанні яго паказвалі ў кіназале тэлестудыі мінскім журналістам, а пачуў у пералічэнні паміж серыямі нечы ўпэўнены басіст:

— Ну, такі матэрыял і такі акцёры — тут не маглі не атрымацца...

І ўспомнілася, як гады на паўтара-два раней, калі група «Усёй каралеўскай раці» (ды, мабыць, і групы афіцыйнай яшчэ не было, проста некалькі апантаных) толькі распачынала сваю работу, у гэтых самых студыйных калідорах вельмі часта можна было пачуць якраз палярае:

— Звар'яцелі яны ці што — спадзяюцца адолець такі матэрыял...

Без рызык не бывае ніякага творчага акта. Але тут яе было занадта, гэтай рызык. Скептыкі разважалі слушна. Раман Роберта П. Уорэна ўзнімае такія глыбіні сацыяльных, маральных, асабістых, бытавых узаемаадносін, што магчымасці экрана, тым больш тэлевізійнага, здаваліся занадта абмежаванымі, убогімі для іх узняўлення. Да таго ж, як у кожным сапраўдным творы вялікай літаратуры, агульначалавечае настолькі перапляляецца ў раманах з нацыянальным, спецыфічна амерыканскім, што думалася яшчэ і аб пагрозе ненатуральнасці, «кляквы», такой часта, на жаль, калі на сцэну, экран або старонкі кнігі пераносіцца характары народа і асяроддзя, якія пастаноўшчыку, выканаўцам ці аўтару вядомы не дужа блізка. А распачыналася не аднаактоўка ў аматарскім гуртку — распачынаўся шматсерыйны фільм на шматмільённую аўдыторыю. З адпаведным размахам, прыцягненнем творчых сіл і выдаткаваннем сродкаў...

Сёння, пасля прэм'еры, пасля таго, як па ўсёй краіне незлічона колькасць глядачоў знаходзіцца яшчэ пад уражаннем трагедыі, якую расказалі ім амерыканскі пісьменнік і беларускае тэлебачанне, можна шчыра парадавацца смеласці і творчай апантанасці людзей, якіх гэтая рызыка не збянтэжыла і не спыніла. Бо тое, што мы ўбачылі, несумненна, вялікі поспех.

Поспех беларускага, поспех усяго савецкага тэлебачання...

Так здарылася, што я прачытаў рамана Уорэна з вялікім спазнаннем пасля яго з'яўлення на рускай мове, усяго якіх паўгода назад. І таму вобразы, страсці, боль яго старонак захоўваюцца ў памяці яшчэ вельмі рэльефна. І перад пачаткам прагляду пабываўся я, што рэльефнасць гэтая, свежасць уражання будучы дужа мне замінаць, будучы пратэставаць супраць канспектуйнасці, амаль неадольнай пры экранным пераказе буйнай літаратурнай першакрыніцы, будучы крыкам крычаць, калі аблічча таго або іншага персанажа выканаўца прапануе мне трохі не такім, якім жыве яго ў маім уяўленні...

Гэтага не здарылася.

* «Усёй каралеўскай раці». Мастацкі тэлевізійны фільм. Сцэнарыі А. Гутковіча. Пастаноўка Н. Ардашнікова, А. Гутковіча. Аператары А. Альварэс, Н. Ардашнікаў, В. Белаканіцаў, Кампазітар Р. Ледзічэў. Мастакі В. Вланк, М. Карпук, І. Покінаў. Рэдактар Э. Мілова.

Дык што — тэлевізійная версія роўная па сіле самому раманаў? Што — не мае яна ў параўнанні з першакрыніцай ніякіх страт, выдаткаў? Што — паўсталі перад намі такія пераканаўчыя нацыянальныя характары, нібы ў фільме здымаліся галівудскія зоркі?..

Канечне, штосьці з рамана ўвогуле не трапіла ў фільм. Канечне, штосьці распрацаванае там маштабна і глыбока, тут адгукаецца адно слабым рэхам, падаецца сцісла, часам наогул мімаходзь (возьмем

абстрактныя і, так сказаць, выпрамлення некаторых раманных пастулатаў. Але, па-першае, гэта законнае права мастака — загарэўшыся ідэямі і вобразамі іншага мастака і даючы ім новае жыццё ў новым відзе мастацтва, дадаць нешта ад свайго бачання свету. А па-другое — пакажыце мне ў фільме сітуацыю, калізію, думку, якая б нечым прынцыпова адрознівалася ад таго, што напісана Робертам П. Уорэнам, не мела ў яго выдатным раманае грунтоўнай апоры?

гэтых імёнаў хапае, каб заняло дых!..

Але пры ўсім высокім таленце, пры ўсім майстэрстве, шматвостнасці выканаўцаў, занятых у фільме, — гэта ж усё-такі нашы, савецкія акцёры! Як жа ў фільме з нацыянальнай пераканаўчасцю, з тым самым амерыканскім каларытам, недастатковай выразнасці і натуральнасці якога засцерагаліся людзі, што не верылі ў поспех экранізацыі?

А тут мы сустракаемся з цікавай уласцівасцю тэлеэкрана,

прапануючы і дапамагаючы магчымасцямі экрана ўявіць і той штат, і атмасферу, у якой дзейныя асобы гісторыі апынуліся (удалай выяўленчай уверцюрай з гэтага пункту гледжання з'яўляецца эфектыўны падбор фатаграфій у пачатку фільма). І шлях такі, мусіць, самы правільны. Бо ў іншым выпадку штучнасць абавязкова вылезла б і шкодзіла б гледачу. А так мы не зважаем ні на некаторую неадпаведнасць часу дзеяння касцюмаў і прычосак таго-сяго з персанажаў, ні на тэатральнасць некаторых інтэр'ераў, ні на іншыя дробныя шурпатацы.

Вілі Старк, якім бачыць і падае яго Г. Жжонаў, спачатку здаецца трохі прыгладжаным, інтэлігентным, жанцільным у параўнанні са Старкам, які паўстае са старонак рамана. (Расказваюць, што П. Луспякаеў, зацверджаны на гэтую ролю раней, — перад сваёй раптоўнай смерцю ён паспеў у некалькіх эпізодах зняцца знешне, «фактурна» трапней пацаліць у вобраз, напісаны Уорэнам). Але накручваецца вузел падзей, і што далей, то глыбей пераконвае нас Жжонаў у магчымасці і такога, ягонага Старка — натуры, як і ў раманае, далёка не трывіяльнай, багатай: як на агідныя, так і на прывабныя рысы. Боль за свайго героя — вось, бадай, вызначальнае ў рабоце Жжонава. Так, нібы гаворыць артыст гледачу, у Старка воўчая хватка, нутро драпежніка, але ж гэта таму, што сярод ваўкоў ён жыве. А разгарніў ён ва ўмовах іншых, не звярніцца, то, хто ведае, можа і чалавек мільметра харошага і высакароднага — бачыць ж, колькі прыцягальнага ў гэтай асобе ад прыроды...

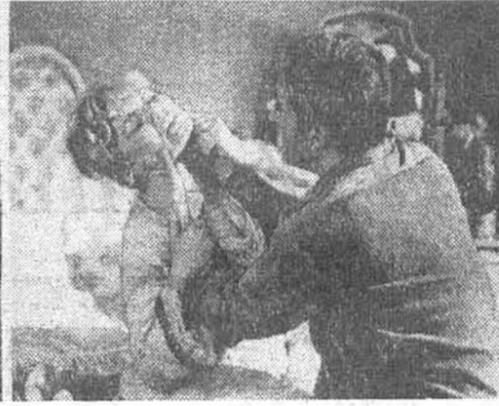
Выкананне вядучых роляў у фільме (ды і многіх эпізадычных таксама — ўспомнім, да прыкладу, Аду Войцік у ролі Літлпа) наогул вартае спецыяльнай размовы. Упэўнены, што такая размова не раз адбудзецца, што фільм будзе мець немалую прэсу, і крытыка аддасць належнае і М. Казакову за шматгранны, вольмі багаты і дакладны адценні вобраз Джэка Бёрдэна; і А. Дзямідавай за эмацыянальную тонкасць у вобразе Анны Стэнтан; і Т. Лаўровай, якая, на маю думку, вельмі цікава нясе тэму Сэдзі — палібоўніцы, Сэдзі — жанчыны з нешчаслівым лёсам, і бядней тэму Сэдзі — дзяўчкі, драпежніцы, той Сэдзі, якая шмаг у чым і зрабіла Старка Старкам; зрэшты, хутчэй гэта вынік недахопу для тэмы сцэнарнага матэрыялу. Крытыка, мусіць, скажа сваё слова і пра некаторую «блкітнасць» Адама Стэнтана, якую цяжкавата адолець нават такому майстру, як А. Яфрэмаў; і пра Б. Іванова — бліскачага Дафі; і пра Р. Плята — суддзя Ірвіна; і пра Л. Дурава — Рафінада; і пра А. Клімаву — маці Джэка...

Мае ж нататкі — не тая падрабязная рэцэнзія, якой варты гэты фільм. Я проста захачеў падзяліцца першым уражаннем ад таго, што прагледзеў на блкітным экране. І шчыра паважаюць усіх, хто прымаў удзел у стварэнні фільма.

Ул. МЕХАУ.

Вілі Старк...

Джэка Бёрдэн і яго маці...

ПОСПЕХ

НА БЛКІТНЫМ ЭКРАНЕ

Новы фільм Беларускага тэлебачання «Усёй каралеўскай раці».

Крошка Дафі...

Суддзя Ірвін...

хоць самы пачатак фільма — першыя крокі Старка па дароце «наверх»: чалавеку, які рамана не чытаў, мусіць, цяжкавата з фільма зразумець, што, чаму і як тут адбываецца). Але да гонару аўтара сцэнарыя А. Гутковіча, да гонару пастаноўшчыкаў — Н. Ардашнікава і таго ж А. Гутковіча — у часе дэманстрацыі фільма глядач амаль не заўважае гэтых страт, ён толькі потым прыгадвае, што была яшчэ ў раманае такая і такая падзея, такая і такая дэталі. Значыць, адбылося самае важнае — мы маем не проста рабалежную інсцензізацыю літаратурнага твора, не проста рухомыя ілюстрацыі да ўпадабаннага рамана (ах, як гэта часта, на жаль, бывае!), а фільм, які мае каштоўнасць самастойную, фільм, які хвалюе незалежна ад таго, ажывае ці не ажывае ў тваёй памяці, калі ты яго глядзіш, прачытанае. І гэта — пры велізарнай павазе стваральнікаў фільма да духу, напалу, філасофіі літаратурнай першакрыніцы.

Прадбачу, што тут са мношай пагоджэння не ўсе. Прадбачу парэчанне, што ў фільме не абшлось без тэндэнцыйнага

Трагічна гісторыя Вілі Старка, кар'ера яго і крох таму і прыцягнулі, натхнілі стваральнікаў фільма, што нібы кірувальніцкім разрэзам выяўляюць элякасную іхліну, смяротныя метастазы ў грамадскім арганізме, які знешне выглядае пакуль яшчэ бадзёрым самаздаволеным здаравякам. А калі яшчэ ўлічыць, што напісаны твор не «ў лоб», населены не манекенамі, не рупарамі на нагах, праз якія трубяцца зацвяганя газетныя сентэнцыі, а людзьмі з крывёй і плочцю, людзьмі маштабнымі, складанымі, то робіцца зразумелым поспех рамана ва ўсім свеце, робіцца зразумелым, чаму ў амерыканскай, ды і ў сусветнай літаратуры апошніх дзесяцігоддзяў «Усёй каралеўскай раці» стала прыкметнай з'явай.

Захваленне рамана адчуваецца ў рабоце кожнага, хто меў дачыненне да нараджэння фільма. Захваленне раманаем было, несумненна, і той, у добрым сэнсе гэтага слова, прынадаі, што аб'яднала на здымачных пляцоўках сузор'е выдатнейшых акцёраў краіны. Георгій Жжонаў, Міхаіл Казакоў, Ала Дзямідава, Тацяна Лаўрова, Алег Яфрэмаў, Аляксандра Клімава... Меў рацыю журналіст, з рэплікі якога пачаў я свае нататкі, — аднаго пераліку

адрозненнем яго ад экрана вялікага, кінематаграфічнага. Тое, што ў вялікім кіно рашуча, катэгарычна не прымаецца; на невялікай плошчы экрана тэлевізара выглядае і ўспрымаецца інакш. Той самы глядач, які вялікаму экрану не даруе найменшай нацяжкі, недакладнасці, умоўнасці, седзячы дома перад маленькім блкітным экранам, можа іх проста не заўважыць. Відаць, гэта фактар псіхалагічны. Відаць, незалежна ад нашага жадання, тое, што прапануецца экранам кіно, мы ўспрымаем як непасрэдны паказ падзеі, а тое, што прапануецца экранам тэлевізара, як расказ пра яе. Тут прырода тэлебачання, мусіць, бліжэй да тэатра, да кантакту гледача з акцёрам у вобразе, а не самім вобразам, як у кіно.

Дык вось яшчэ адна вартасць новай работы беларускага «Тэлефільма» ў тым, здаецца мне, і заключаецца, што выканаўцы «Усёй каралеўскай раці» і не імкнуцца выглядаць амерыканцамі. Проста акцёры, якіх глядач добра ведае і любіць, усхваляваныя расказваюць невясёлу гісторыю, што адбылася ў адным амерыканскім

нелга папракаць праекціроўшчыкаў, а тым больш будаўнікоў. Будаўнікоў наогул трэба выключыць з размовы аб комплекснасці забудовы, яны будуць тыя аб'екты, якія ўжо ўключаны ў план. Больш складана з праекціроўшчыкамі, якія ўносяць і свой «унда» у някомплекснасць забудовы, іншы раз зрываючы тэрміны выпуску праектаў. Але ж архітэктар — гэта творчы працэс, як і літаратура. І гэтак жа чынік знайсці добрае рашэнне архітэктару, як і пісьменніку напісаць добрую кнігу да пэўнага тэрміну. Але ў дадзеным выпадку праекціроўшчыкі сваю задачу ў асноўным выканалі адпаведна з тэрмінамі. У чым жа справа? У планаванні, на якое не могуць прама ўплываць ні праекціроўшчыкі, ні будаўнікі. Плазаваннем капітальнага будаўніцтва і планаваннем праектных работ займаюцца гарвыканком, Дзяржплан і іншыя арганізацыі.

У нас сілавага заганнага праектнага, калі школы, дзіцячыя сады, паліклінікі, гандлёвыя цэнтры будуцца пасля жніўня, Вядома, гэта складаная праблема, але прычына не ўсё-такі ў недавальняючай рабоце планавых органаў. Даўно,

напрыклад, быў закончаны праект грамадска-гандлёвага цэнтра ў Зялёным Лузе, а яго яшчэ і сёння няма. Зараз, напрыклад, праекціроўшчыкі працуюць над праектамі кінатэатра Сьлёта і ён будзе закончаны. Ці азначае гэта, што ў будучым, 1972 годзе, кінатэатр пачынецца будаваць? Не. Можна паўтарыцца гісторыя з кінатэатрам у Чыжоўцы, праект якога быў закон-

чаны ў жніўні 1968 года, а кінатэатр не будуюцца да гэтага часу.

У астатнім жа і далу, чаюся да аўтара цінавага артыкула і быў бы радзі, калі б ім зацікавіліся тэлы арганізацыі, ад якіх залежыць комплексная забудова і рашэнне многіх іншых бед мікрараёнаў.

Г. УЛАСАУ, начальнік вытворчага аддзела «Мінскпраекта».

3 нолькі ЛІМА

А КЛОПАТ У НАС АДЗІН

Пішу з паводу артыстула «Думкі пра мірараён», надрукаванага ў «Літаратуры і мастацтве» 30 ліпеня с. г. Павінен сказаць, што ў цэлым я згодзен з артыкулам і радзі, што ён з'яўся. Але некалькі заўваг па сутнасці. Чамусьці галоўнымі віноўнікамі някомплекс-

най забудовы мікрараёнаў лічаць праекціроўшчыкаў і будаўнікоў. Артыкул правільна адзначае, што ў двух мінскіх мікрараёнах — Усход-1 і Усход-2 няма прамагварных магазінаў, толькі адна аптэка, няма кнігарні, а бліжэйшы кінатэатр — «Партызан». Але за гэта

АТРЫМАШЫ жывеньскі нумар «Польмя», адразу адзначыў для сябе, што ў бліжэйшы вольны час (субота з нядзелай) прачытаю заканчаны дакументальнай аповесці «Кастусь Каліноўскі» Алеся Якімовіча, твора, які пісаўца, і гэта адчуваеш з першых яго радзелаў, па закліку сэрца, па ўнутранай патрэбе мастака сказаць сваё слова, Пагартыў пэзэму «Сяліба» Васіля Зуённа, парадаваўся ўпоўненай хадзе радкоў («Май-шчасцядай прыходзіць раз чаромхавым прыбоем, калі гадоў і дум запас — не ўтоніў у абдоймы, калі ваўкі ўсе за гарой, за чорным лесам слоты, і спадзяванню светлы рой шмадруе мёдам соты...»), але зноў жа, мабыць, час трэба знайсці такі, каб паглыбіцца ў драматызм і дух, настроіцца на хвало немалой па памерах паэтычнай аповесці. Паэзія ўжо стала «пачыр» схільнага да аналітычнага разгортвання падзей і характараў прэзінка Вячаслава Адамчыка, але такія апавяданні, як «Два злоты», таксама мімаходзь не чытаюцца. І нарэшце Уладзіміра Даматэвіча «Каб радзіла зямля», у запаволенай плыні якога ёсць сапраўдная мастацкая дэталізацыя, здольная і праз чыста інфармацыйнае паведамленне далучыць нас да гарачага подыху жыцця (маё вока зачэпілася за споведзь аднаго з герояў нарыса — Сідзіана Бурака, — і першае ўражанне з'явілася...)

А калі вольны час дайшоў да старонкі 224-й, дзе пачынаецца раздзел «Сярод кніг», адкладаць чытанне змежчаных тут шатэрылаў не стаў. Можна таму, што сам, грэшны, дашчэнт сапсаваны крытычнымі заняткамі, — з'яўляецца прафесійнай хвароба. Можна, з-за памераў: рэцэнзіі кароткія, кнігі, аб якіх ідзе гаворка, знаёмыя. Не, не толькі таму. Мушу зазначыць, што часцей за ўсё палыміцы ўмела фармуруюць гэты аператыўны раздзел часопіса, друкуючы прафесійна грунтоўныя выступленні аўтараў, якія патрабавальна і зычліва ацэньваюць асобныя факты нашага літаратурнага жыцця (кожную кніжку пісьменніка і вярта называць хай сабе крыху канцылярыям, але і дакладным словам «факт»).

Відаць, многія прыхільнікі таленту Арыадзі Куляшова, для якіх зборнік

«Сасна і бяроза» стаў радаснай падзеяй, бо засведчыў новы этап інтэлектуальнага і сапраўды паэтычнага асэнсавання мастаком рэчаіснасці, з вялікай цікавасцю прачытаюць разгортную ацэнку, дадзеную кнізе Уладзімірам Гіламедавым («Я — сведка ўсіх падзей...»). Крытык імкнецца да аб'ектыўных высноў, перачытвае вершы і пэзмы, знаходзячы ім лагічна завершаны тлумачальны эквівалент. Робіць гэта пераважна ў плане раскрывання сувязі куляшоўскага слова з жыццём, з рэальнасцю нашага сёння. З ім згаджаешся. Асобныя назіранні

«ПОЛЫМЯ» 15 СТАРОНАК У КАНЦЫ НУМАРА

У. Гіламедава ўспрымаеш як адшуканы і сфармуляваны аўтарам рэцэнзіі «разам з чытачом». Праўда, адчуваючы ў крытыку саюзніка, чакаеш ад яго і больш паслядоўнага аналізу мастацкага багацця назірання А. Куляшова, а яго і пестэе, напрыклад, разгляду пэзмы «Цуцімі».

У канцы рэцэнзіі, як кажуць, «пад ім словам» У. Гіламедава даволі печальна па фоне агульнага тону напісанага ім пачынае гаварыць пра саветную форму куляшоўскага шасціраднага аўтарства, ды не паспявае дасягнуць думку на канкрэтным аналізе. І яшчэ адно заўвага — крытык мог бы больш уважліва адналіваць стыль асобных шырока вядзеных. Так, у адным месцы ён сцвярджае: «Мысленне А. Куляшова — парадзіка, сальнае паводле формы. Яно рухаецца ў развіццё ў сваіх супрацьлеглых і супярэчных па законах паэтычнага мыслення». Ці не таўталогія гэта? Атрымаецца, што мысленне пэзмы рухаецца і развіваецца па законах... мыслення!

Чаму ж падобны неабходным спазнанні пра агульны гэты аметоўны рэцэнзіі? На абмежаваным гладарме кароткай крытычнай нататкі ліна заўсёды ідэялогія ўночы. Асабліва тым, хто так любіць «аб'ект» крытыкі — пэзію А. Куляшова, і мае пра гэты «аб'ект» свае меркаванні.

Прыблізна тое ж самае ўражанне падае водгук Васіля Бурана на апошні нумар «Польмя».

«Лёс майго земляка» Івана Шамякіна. Пазбягаючы размовы «ад сябе», ад В. Бурана, крытык спрабуе даць зноў жа гранічна аб'ектыўную ацэнку твору. Амаль кожны з нас у вогуле, мабыць, пагодзіцца з ім. Сюжэтныя лініі — прыгоды героя аповесці Ніліпа Якімовіча, яго пакутыванні шляху ў «чырвоныя генералы», уменне сталага прэзінка арганічна ўпісаць фігуры простых людзей у напірану гістарычна значных падзей, арыгінальна для І. Шамякіна «эфект лірычнай прысутнасці» аўтарскага «я» (пісьменніцкага «я») у эпічным

творы, — усё гэта асветлена крытыкам у поўнай адпаведнасці з характарам «Лёсу майго земляка». Так і толькі так успрымаеш аповесць сам, таму і ў дадзеным выпадку ў рэцэнзіі В. Бурана бачыш свайго саюзніка.

І шкадуеш, што ён спыняе сябе ў аналізе там, дзе магло б і павінна было правільна яго асабістае ўспрыманне твора як мастацкага напіранна. Напрыклад, сказаўшы, што І. Шамякіна «для партрэтнай характарыстыкі Леніна карыстаецца традыцыйнымі прыёмамі і фарбамі», В. Буран лічыць такую ацэнку дастатковай. Літаратурная Леніна таксама багатая, што вылучыць «традыцыйнае» ў ёй можна кожны раз зусім дакладна. А тады трэба выводзіць генеалогію вылучанага табой «традыцыйнага»: горкаўскія традыцыі або тыя, што склаліся ў драматургіі пад уплывам п'ес М. Пагодзіна, паэтычныя, якія ідуць ад Маякоўскага, Пастарнака, Ясеніна, або падкрэслена прэзінка (Шамякіна) — тут само па сабе распытвае вызначэнне «традыцыйнага» нічога не канкрэтызуе.

Міколай вяртаешся да пачатку рэцэнзіі В. Бурана, дзе абзначачы творчыя заданні пісьменніка ў гэтай аповесці, —

«не збіцца на нязданую наліну, не паўтарыць іншых», і дзе зарэгістравана тое, што І. Шамякіна «поўнаством абмінуць гэты небяспечны на жалі, не ўдалося, літаратурныя рэмінісцэнцыі сямтам адчуваюцца...» Дык вось, аказваецца, што дынамічна абыходзіць В. Буран; каб не крыўдзіць пісьменніка, ён «традыцыйна» называе «літаратурныя рэмінісцэнцыі». Ці не ад задання быць кампліментарным! Такое заданне і прымуся крытыка шукаць іспраўлення ў нязданым калібрам, бо і яны, калі перыць В. Бурану, як і рэмінісцэнцыі, «заванамерныя для пісьменніка, які ўзнаўляе падзеі мінулага ў тыповых праціках». Думайце, і сам В. Буран ведае, што такіх «заванамернасцей», якія могуць іспраўляць у творчасці мастака пэўтарэнне рэальнасці (назваўце гэта хоць «рэмінісцэнцыяй», хоць «традыцыяй»), не існуе. Недахопы і вярта называць недахопамі, пралікамі, выдаткамі творчых шукаў пісьменніка. Але В. Буран ухлібца ад такой адкрытай размовы, абмяжоўваючы сябе пераважна бібліяграфічным матэрыялам, увогуле, паўтарыў, а ім агаджаешся: аповесці І. Шамякіна ахарактарызавана ў рэцэнзіі правільна. Толькі В. Буран сам закрывае больш істотныя пытанні, зрабіў «заўважку» на больш глыбокую і прычынавую размову. Закрытае засталася, на жалі, толькі закрытым, крытычнай размова не стала разгортваць

Магчыма, мне скажуць, што ў памерах рэцэнзіі і немагчыма ажыццявіць усё крытычнае «заўважкі». Тады я прапаную прачытаць рэцэнзію Уладзіміра Якімовіча «Ад першых чытанак...» пра даследаванне Э. Гурэвіч «Беларуская дзіцячая літаратура». Дарэчы, цікавая аналітыка — чамусьці мы, рэцэнзенты, бываем больш паслядоўнымі ў сваіх прэтэнзіях да напісанага нашымі калегамі (і сённяшнімае нататкі), мабыць, лішні раз сведчыць пра гэта), чым у аналізе саміх мастацкіх твораў; у нас адчуваецца ўласная канцэпцыя, мы не хаваем і чыста суб'ектыўнага ўспрымання літаратурных з'яў, бо аспрэчваем чужое ўспрыманне і вядзем як бы параўнальны разгляд адных і тых жа кніг і аўтараў. Скажам, той жа У. Якімовіч, каб аспрэчыць пэўныя высновы Э. Гурэвіч, спыняе ўвагу на так званай «мяккай псіхалагізацыі» дзіцячай прозы. Ён спасылкаецца на практыку М. Чарота, Я. Коласа, К. Чорнага, Т. Хадкевіча, П. Рунца. Ідуць па «сцядах» выказаных Э. Гурэвіч думак, і дае гэтай практыцы новае, ім самім выпрацаванае асветленне. Аргументаваная палеміка рэцэнзента з аўтарам кнігі мае і самастой-

«НЕМАН» СВЕТ БЛІЗКІ І ДАЛЁКІ

САМАЕ галоўнае ўражанне, якое робіць на чытача сваімі разнастайнымі па форме і жанры матэрыяламі жывеньскі нумар часопіса «Неман» — гэта пачуццё шырыні і шматграннасці сувязей Беларусі з братамі Расіяй і Украінай, з многімі краінамі савету, сувязей, што ідуць з далёкай мінуўшчыны да сённяшняга дня, асабліва часам зусім новым святлом факты нашага жыцця, нашай літаратуры, культуры.

Ва ўкраінскай вёсцы Казацкая Сяліба і на Браншчыне, у Рэчыцы і ў Гомелі, які «беларусы называюць горадам будучыні», адбываецца дзеянне рамана Ізана Мяля «Спакушэнне Гарпіны»; у вершах Андрэя Івойлаза і Генадзі Мільнікава мы чуюм рокат далёкіх акіянскіх хваль; разам з Віктарам Унуковічам узнімемся на халодны пік гары на полюсе-халаду; дапытліва ўзіраецца ў жыццё закарпацкіх гуцулаў Уладзімір Кудзінаў. Доўск, Пецярбург, Кіеў, Урал, Крым, Польшча, Бесарабія, Фінляндыя, Францыя, Італія, Егіпет, Сірыя, Турцыя — гэта этапны журналісты і літаратурнай дзейнасці «белетрыста і цікавага падарожніка», нашага земляка Ул. Кігна, пра творчую дружбу якога з А. П. Чэхавым піша Сямён Букчын. Па дарогах Беларусі і Германіі блукае ўраджэнец вёскі Жукі Бор, што непадалёк ад Міра, — «польска-беларускі чалавек ва ўзросце 25 год з даўгой барадой, абарваце... які гаворыць на неверагоднай сумесі моў», філосаф-самародак, без якога, па словах нямецкага публіцыста, «не з'явіліся ні Фіхтэ, ні Гегель, ні Шэлінг», — Саламон Маймон (1754—1800) — пра яго расказвае Я. Парэцкі.

Выконваючы сваю задачу прадстаўляць беларускую культуру ўсеагульнаму (а там і шырай — і замежнаму) чытачу, часопіс ужо адной геар-

рафіяй нашых літаратурных і культурных кантактаў уздзейнічае на ўяўленне таго, хто цікавіцца Беларуссю. Возьмем, да прыкладу, фігуру Уладзіміра Людвігавіча Кігна. Вернуўшы нам з амаль поўнага забыцця даследчыкам С. Букчынём, гэты літаратар з Доўска не можа не выклікаць у нас цікавасці — і сваёй творчасцю, і падарожжамі, і асабліва, сувязямі з рускай літаратурай. Знойдзецца ў архівах лісты Кігна прымушаюць нас у нечым з новага пункту гледжання зірнуць на Чэхава.

Прыемна чытаць лірычны эцюд Ул. Кудзінава «Джарало» — нібы дакранаешся да чагосьці светлага і паэтычнага, і ўжо невядома, што дае так уражвае: ці дабрата людзей Закарпацця, апісаных аўтарам, ці назіральнасць аўтара, які ўмее знайсці дабрата ў людзях (а хіба ж гэта не дар!) і так тонка і мякка напісаць пра іх.

Рускі чытач нядаўна пазнаёміўся з творчасцю Вячаслава Адамчыка — у выданні «Савесці пісьменніка» выйшла кніга яго апавяданняў. У часопісе змешчана вялікая рэцэнзія В. Акунькова на гэты выданне: «Першакройка — жыццё». В. Акунькова вядзе паважную, сур'ёзную размову пра майстэрства В. Адамчыка як прэзінка, апавядальніка; са многімі яе назіраннямі і вывадамі згаджаешся, і часам зусім не таму, што яны блізкія да ўжо выказаных іншымі, не, у яе ёсць і сваё слова, свая пазіцыя. Шчыра вітаючы Валандіну Акунькову з першымі крокамі на нялёгкай дарозе крытыкі і аддаючы даніну яе праніклівасці ў складаны свет прэзінка, яе ўменню падмеціць свежыя вобразы і фарбы ў творчасці яго, усё ж нельга не паспрачацца з рэцэнзіяй, з некаторымі непаслядоўнасцямі ў ёй.

Вядома, В. Акунькова мае рацыю ў тым, што Адамчык — сапраўдны і складаны пісьменнік, што ў адносінах да яго «такі ацэначны падыход — добра, кепска — быў бы несправядлівы». І тут жа адно апавяданне аб'яўляецца «вялікай удачай», другое —

няўдачай. Крытыкуючы аўтара за «рэзкі падзел герояў на чорных і белых» (трэба было б гэта давесці больш грунтоўна), рэцэнзент падзяляе апавяданні на створаныя паводле метаду Адамчыка і «напісаныя не яго, В. Адамчыка, метадам». Абсалютна правільна адзначыўшы, што апавядальнік «не абавязкова заўсёды атаясамляецца з аўтарам», В. Акунькова гаворыць, што Адамчык выступае ад імя той часткі сялянства, якая не прайшла працяглую школу калектыўнай працы, што аказала сур'ёзны ўплыў на большасць беларускага сельніцтва, — ад імя сялян заходняй часткі рэспублікі». Фраза гучыць як важкі папрок аўтара, а ці ёсць для таго падставы? Добра яшчэ, што Адамчык «падзярае прадзв'ятам даследаванню абодва саеты — і страчаны, і набыты» (г. зн. для ўчарашняга калгасніка, а сённяшняга рабочага — вёска і горад, адпаведна). А ёсць жа яшчэ «шудоўныя пісьменнікі», — азначае далей рэцэнзент, — «равеснікі Адамчыка», якія «зрабілі выбар у карысць савету страчанага». Няўжо сярод нашых пісьменнікаў на самай справе ёсць такія?

Хачелася б у заключэнне сказаць некалькі слоў пра такую важную праблему, як мова і стыль. У часопісе, які выходзіць на рускай мове не ў РСФСР, а на Беларусі, пішуць і нашы землякі, і ўкраінцы, і жыхары іншых рэспублік. У рускую мову немінуча уваходзіць — на тых ці іншых правах — беларусізмы, украінізмы; часам для каларыту, часам як лаўна-праўныя члены фразы. Так, напісаў Віктар Казько ў сваёй навазе: «Весело пырскал из-под ног расклевенный песок», і, здаецца, слова ўжыта добра, хаця ў рускіх слоўніках яго не знойдзеш. Гаворыць Кудзінаў: «после ужина в идальне лесорубов» — тут ужо функцыі чужога слова іншыя, але — таксама добра. А вось у перакладах з Адамчыка В. Акунькова удала падмеціла словы і выразы, якія не стасуюцца да законаў рускай фразеалогіі і сінтаксісу. Праблема — для часопіса цікавая!

І няхай будзе дазволена закончыць гэтыя беглыя нататкі пахвалой у адрас тых, хто афармляе часопіс: прыемнае ўражанне пакідае падбор фатаграфій, а гравюра на вокладцы — мілая «візітная картка» не толькі часопіса, але і краю, у якім ён выходзіць.

Алесь МАЖЭЙКА.

«МАЛАДОСЦЬ» СУСТРЭЧЫ ЦІКАВЫЯ І-НЕ ДУЖА...

БЯРЭШ у рукі чарговы нумар часопіса «Малодосць» і ўжо з першых старонак шукаеш на завяздзёнцы новыя імёны, імёны маладых прэзінкаў, паэтаў, публіцыстаў. І звычайна прадчуванне цікавых сустрэч не ашуквае нас. Часопіс шырока прадстаўляе сваю плошчу творчай моладзі.

Нямала цікавых твораў змешчана і ў жывеньскай кніжцы. У прыватнасці, чытач зверне ўвагу на аповесці Уладзіміра Паўлава «Нае поле не пасеяна». Аўтар вяртаецца ў незабыўнае мінулае вайскай пары, вядзе шчыры і відаць, у многім аўтабіяграфічны расказ аб лёсе сваіх юных герояў... Аднак пачакаем заканчэння аповесці, бо яна, бяспрэчна, вярта асобнай гаворкі.

Проза прадстаўлена таксама апавяданнем Алеся Паўроўскага «Некалькі загадак», пейзажным мініяцюрам Змітра Биспалага. Нямала грунтоўнага матэрыялу ў раздзеле публіцыстыкі. На наш погляд, тут асабліва вылучаюцца пазнаваўчыя вартасці нарысы Івана Коласа «За гадзіну да світанца» (успаміны вайскага разведчыка) і Віктара Говара і Франца Валадзько «Кросны пялюць». Але ж мы наўмысна лічым не назвалі нікога з тых паэтаў, чые вершы надрукаваны ў часопісе, — менавіта пра паэтычныя творы хочацца пагаварыць больш падрабязна. Часопіс адкрываецца нізкай вершаў Пётруся Броўкі. Пранікнёная, глыбока-лірычная, прасякнутая паучэннем высокай грамадзянскай адзнасці, яго паэзія моцна звязана з мінулым роднага краю, але яшчэ мацней звязаны паэт з сённяшнім днём. Пётруся Броўку востра турбуюць штодзённыя людскія клопаты, ён напружана сочыць за развіццём падзей у свеце.

ную каштоўнасць, і запрашае нас, чытачоў, праверыць свае ўражання і ад самых твораў п'сьменнікаў, і даследавання Э. Гурэвіч, і ад погляду на ўсёй гэтай У. Жыжэнкі.

Не, я не ачу выступленне У. Жыжэнкі ўзорным. Ён не ўзвышаў усіх сваіх «роў» і «сортра». Там, дзе ён аспрачвае аўтара ініці, там ён ніша абрунтавана, довазна, тэмперэментна. А ў «станюўчэй» частцы — па рэгістратарску, і здалі, дзе фінал: «Можна назваць яшчэ шмат пралікаў і педаробак у ініце, яшчэ больш сказаць пра не дадатнага, але ўсёго ў рэцэнзіі не ахопіш». Чаму толькі і абавязкова ў рэцэнзіі? А ў гістарычным рамане — «усё» ахопіш? А ў вершы? Літаратурны твор любога жанру, у тым ліку і крытычнага, ахоплівае тое, што аўтар меў намер ахапіць. І калі ты ўважнеш, што пра кніжку можна сказаць, яшчэ больш дадатнага — калі ласка, скарэй! Ды напісанне У. Жыжэнкім пера і сведчыць, што хібаў у разглядзе мым ім даследаванні німала. І ці не таму ён «спраўіў» у канцы аглядаў імямі, ментарнай фармулёўкай, імяд яго ці да чаго не абавязвае? Можна — ды і годзе! Каб не было гэтай абцаца, рэцэнзіі выйграла б...

Мабыць, Павел Місько не лічыць сябе прыпісаным да крытычнага цэху, таму ён адхідае прэч надакучлівую форму кампліментарнасці і выказвае ў адрас кнігі «Вернасць» Івана Сіняўскага прэтэнзіі па сур'ёзным рахунку. І называе рэцэнзію так, каб ніхто не сумняваўся ў яго адноснах да кніжкі — «Неба ў гаршак, або вынік пепатрабавальнасці». Працай прачытаў кніжку празадка, адчуў сябе абавязаным сказаць шчыра пра свае ўражання, якія перааналі яго ў тым, што І. Сіняўскаму штосьці замінае творча расці. Давайце, чытачы, разам і паспрабуем разабрацца ў тым «штосьці». Такая крытычная інтанацыя мяне асабіста заўсёды падкупляе, бо ўжо ёй рэцэнзію як бы адразу адводзіць ад сябе магчымае абавязанне ў прадзятасці. І яе няма ў сказаным П. Місько. Ён уважліва «чытае» аповесць і дае аналіз прачытанаму. Мы верым яму, што і сапраўды не І. Сіняўскі часта «гаспадарыць» у сваіх аповесцях і апаўданых, а персанажы, якія робяць пэўныя ўчыны і гавораць пэўныя словы наводзе рацыянальных літаратурных схем. Душэўны рух героя, яго складаныя ўзаемаадносіны з іншымі дзейнымі асобамі празадка перадае павярхоўна і «Дзесяць гадоў» вучобы і сяброўства, выпускны вечар — у адзін

абзац! Як жа з такой скоргаворы можна паверыць, што ў яго да яе ёсць нейкія пачуцці? — каменціруе П. Місько такое апісанне ўзаемаадносін Алеся і Рэні ў аповесці «Заранка». І тут, зразумела, важны не «адзін абзац», а пазбаўленая мастацкіх фарбаў «скоргаворка». Абурае Паўла Місько — і ён не хавае гэтай эмоцыі — заштампаваная мова, прыблінасць у дэталіх, сентыментальныя ноткі ў аўтарскім тэксе «Заранка». І нам перадаецца не толькі сярэдняе абурэнне, а і логіка крытычнага разгляду таго, што «чытае» рэцэнзент. Ну, ці ж не парадыйна гуцьць працытаванае ім месца з аповесці, дзе «...зоркі на небе пагадвалі Алясю цёмна-сіняю ў белы гаршак сукенку, у якой Рэні была на выпускным вечары!» І як не пагадзіцца з П. Місько, калі ён, працытаваўшы адпаведны тэкст І. Сіняўскага, не кліць з яго, а падказвае, што сабака не можа трымаць у зубах ласіныя рогі («Можна адзін рог, бо абодва ласіныя рогі — разгатыя і цяжкія»), што цёплая кропля крыві на снезе пападае плямку, чырвоную дзірачку-выбоўну, а кроплі ўжо не выглядае...

Вядома, і тут рэцэнзент не «ахапіў» усёго, але ён паставіў перад сабой ясную мэту, і ўсім ходам сваіх багатых на цытаты- доказы разважанняў як бы «пералалася» ініцу, паказаўшы і аўтару, і чытачам заганы павярхоўнай, рамесніцкай літаратурнай працы. З такой рэцэнзіі будзе карысць і І. Сіняўскаму, і ўсім нам, бо яна ўлішча ў атмасферу пэтрабавальнасці адносінаў да мастацкай творчасці і сведчыць аб тым, што ініцы ўсё ж абавязкова атрымае належную ацэнку...

КРЫТЫЧНЫ аддзел «Полымя» амаль у кожным нумары ўмела кампануе матэрыялы пад рубрыкай «Сярод ініці». Аўтары, якія тут выступаюць, на маю думку, паспяхова вызваляюцца ад кампліментарнасці, крыўдлівыя рэцэнзенты якой і паспрабаваў паказаць і ў гэтых сваіх нататках. Таіх кірунак не можа не радаваць чытачоў і літаратурную грамадскасць. Крытыка ў значнай ступені адказвае за стан і ўзровень усіх жанраў літаратуры. Ёсць доля такой адказнасці і ў рэцэнзентаў асобных кніг. Добра, што «Полымя» помніць гэта, Леніныя старонкі з тых 15, якія я зараз пагартаў, красамоўна сведчаць аб тым, што помніць.

Барыс БУР'ЯН.

Мой шар, дзімны!
Ты ўнёс у ініце...
Усіх карміць і апрацуе,
Цібе ж спарадамі малюць
І бомбамі ініціадна б'юць.

Ініце вельмі
Ды такога,
Каб сніхлі скарэй. Не снію начэй...
Віда! Не меншымца трымага,
Зямлю катуюць балочэй.

Менавіта так адгукаецца паэт на вострыя праблемы часу. Такое вострае адчуванне свайго грамадзянскага абавязку — добры прыклад і для маладых паэтаў, прадстаўленых на старонках «Маладосці».

Вось чатыры вершы Мар'яна Дуксы. Паэт ён, несумнянна, здольны. Аб чым жа ніша малады аўтар, што хвалюе яго, ініце жыццёвыя карціны яго ўразілі, урэшце, як адностроўвае паэт сучаснасць?

Знаёмімся бліжэй з вершамі. Першы — «Нарац спіць». Бадай што большага сэнсу, чым у назве вышэй памянёнага верша, мы не знайдзем тут. Апіваючы характэрнае возера, паэт ушывае далёка не свежыя фарбы. Не багатыя яго паэтычныя сродкі (возера «дрэмле», возера «абцалавала» бераг, вясло — «не рышчэ» і г.д.). І не дзіва, што верні не насычаны хоць колькі істотнай думкай — мы не знаходзім у іх трапных жыццёвых назіранняў. І зусім дзіўным і «не тутэйшым» здаецца заплік аўтара прыслухацца, як: «у пунчы усхадзіліся ведзьмы...»

Я — самы што ні ёсць ізычнік,
Я — пернабыты чалавек.

Да смешнага дэкларацыйна і прэтэнцыйна заўляе аўтар у наступным вершы, маючы наачное воінішча. І больш — нічога, ніякай надзённасці не выклікае ў аўтара «агно ружовага загадка». Беднасць паэтычнай думкі завяршаюць радкі: «Агно гарыць, гарыць: Страле і праз гады, і праз які!»

Такая ж абьякаваецца, сузіральнасць і ў трэцім вершы Мар'яна Дуксы, увогуле небагім, дзе аўтар сьпінае зрок на летнім дні. Паэту нельга адмовіць у адчуванні прыроды, у імкненні паэтычна не асэнсаваць. Аднак тое лёгкае пачуццё радасці, непасрэднасці ад бачання «перанаружаных пчола», «увішняй мурашкі», «белай хмурыні» губляецца, калі аўтар, на наш погляд, іштучна ўціскае ў канцоўну думку аб «бясспонным сусенаванні душы нябесаў і травы».

Прыгадваюцца водгуді на першую кніжку паэта «Спатканне». Тады рэцэнзенты адначалі, што большасць

вершаў, сабраных у ініце, пападаюць уражання часосці пэсамастойнага, часам прэтэнцыйнага, выказвалася пакаданне аўтару ўзбагачаць паэтычную лексіку, быць бліжэй да жыцця... На жаль, як сведчаць вершы, зменшаны ў часопісе, малады паэт прышліўся на паўдарозе творчых пошукаў.

Абмежаванасцю жыццёвых інітэраў, назіранняў вызначаецца і ініца вершаў Людмілы Забалотнай. Ёй не стае глыбокай паэтычнасці. Адчуваецца пэўная запазычанасць вобразаў, інітанацый, нават тэм. Нездзе мы ўжо чулі, здаецца, падобнае:

З жураўлінай песняй гэтай
Я дамару, даўнолю.

Маладой паэтэсе варта параіць не толькі уважліва ставіцца да паэтычнага слова, але і ініцу да больш сур'ёзнага асэнсавання свайго ўласнага жыццёвага вопыту, каб роздум у вершах часам не падмяняўся падумнасцю.

На наш погляд, больш удалы паэтычны заплік зрабілі ў жыццёвай ініцы «Маладосці» Яўген Верабей і Надзея Зверава. Іх вершы радуюць шчырасцю пачуццяў, цікавасцю назіранняў. Калі Яўген Верабей выяўляе сябе ў пейзажных замалеўках, то ў вершах Надзеі Зеравай (пераклады з рускай мовы зрабіў А. Пысін) мы з прыемнасцю заўважаем філасофскую паглыбленасць. Імкненне ў звычайным адчуць, знайсці нешта незвычайнае. У іе вобраз вырастае непасрэдна з жыццёвага факта, канкрэтнай дэталі, асабістага ўражання. Гэта робяць вершы Надзеі Зеравай эмацыянальна напоўненымі, праўдзівымі. Што, здавалася б, магло зацікавіць нас у звычайным дзялёўскім беразе, які «не іясэ ні медзі, ні жалеза»? Магільна, прыгажосць квіцстага стромкага абрыву, які адностроўваецца ў рацэ? Не, паэтэса ўбачыла ў яго пластах «хат спаленых сялянскіх вугалей», іржавую зброю тых войн, якія пранесліся над родным краем. І вась ужо прэстая сузіральнасць пераастае ў значна большае, унутраныя гарызонты верша шыроўць. Верні наводзіць на думку аб гістарычным мінудым нашай Радзімы, аб яе будучым.

Добра робіць часопісе, што шырока друкуе творы маладых паэтаў, іх падборкі... Але ж слова «падборка» азначае яшчэ і той сэнс, што вершы трэба строга падбіраць, каб не было на старонках месца творама слабым, далёкім ад надзённых праблем жыцця.

Яўген КАРШУКОУ.

Мастак А. Малішэўскі.

ЯМУ БЫЛО Б СОРАК...

На гэтай выстаўцы няма сумных твораў. Адно ўсімхаюцца, другія ледзь стрымліваюць смех, трэція шчыра рагочуць...

А ля ўваходу на выстаўку — партрэт мастака ў жалобнай рамцы. Просты твар, уважлівыя вочы. Міхаіл Лісоўскі... Сёння яму было б сорак год...

На сценах яго работы. Жываліс. Замалеўкі. І сяброўскія шаржы, гумарыстычныя малюнкы, палітычная сатыра — усё тое, за што мы любілі М. Лісоўскага.

Можна смела сказаць, што мастаку, які робіць карыкатуры і шаржы, лаўраў дастаецца менш, чым калючак. Ён павінен быць вельмі мужны і вельмі чысты. М. Лісоўскі быў такі.

Паэт Генадзь Бураўкін, якога я сустраў на выстаўцы, расказаў мне:

— Міша Лісоўскі быў выдатны чалавек, выдатны мастак. Памятаю, я працаваў тады яшчэ ў «Літаратуры і мастацтве»,

мы некай убачылі, што Міхась робіць замалеўкі на п'сьменніцкім сходзе, ды такія трапныя, смешныя. Мы запрасілі яго ў рэдакцыю і апублікавалі некалькі работ. Потым ён наведваў нас часта і заўсёды быў жаданым госцем.

Героі шаржаў Лісоўскага — людзі мастацтва, п'сьменнікі, мастакі, музыканты. Праца над шаржамі патрабуе ад мастака не толькі прафесійнага ўмельства, пачуцця гумару, але і добрага ведання творчасці герояў, іх чалавечых рысаў. М. Лісоўскі добра, я сказаў бы, дасканала вывучыў сваіх герояў.

Вось сяброўскі шарж на паэтэсу Веру Вярбу. Мастак паставіўся да стварэння яе гумарыстычнага вобраза тактоўна. Ён удала, вобразна абыграў прозвішча паэтэсы. З марніліцы цягнецца да сонца галінка вярбы з пупышкамі. І расцвітае гэтая галінка прывабнымі дзівочымі творама палэтэсы. Дасціпная мастацкая знаходка.

Сяброўскі шарж на крытыка Рыгора Бязроўкіна выклікае вясёлую ўсмешку. Ён называецца «100% крытыкі». Твар у Бязроўкіна строгі і бяспрасны, як у хірурга, які абіраецца рабіць аперацыю. У руках ён трымае шпрыц, на якім напісане «Крытыка 100%». На стала ляжыць рукапіс, якому зораз будучы рабіць крытычнае «ўліванне».

Паэты Мікола Хведаровіч і Алесь Звонак нясуць прывязанага да бервяна вялікага тыгра. Звонак трымае ў руцэ дзіду, якая нагадвае звычайную вучнёўскую ручку, а Хведаровіч заціскае п'сьму тыграў рукой, каб той не вішчаў. Аматыры паэзіі ведаюць, што Хведаровіч і Звонак пераклалі ў свой час паэму Шата Руставелі «Віцязь у тыгравай скуры».

На малюнку франтавёты мужчына з папкай пад пахай і фотаапаратам. Ён «кочыць» з незадавольненым і трохі надзьмутым выглядом. Гэта сяброўскі шарж на мастака Сямёна Геруса. Я сустраў Геруса на выстаўцы і спытаў у яго:

— Як вам падабаецца ваш «партрэт»?

— Зроблена выдатна...

Крыху не па сабе, але што зробіш... Наогул, як мастак, магу сказаць, што людзі на малюнках Лісоўскага больш падобны на саміх сябе, чым у сапраўднасці. Асабліва дасталася ад яго сябрам па прафесіі — мастакам. Вось сяброўскі шарж на народнага мастака БССР Віталія Цвірко. Бачыце, які ён... Быццам манумент. Вышэй за воблакі. Нос крышку задзёрты... Выдатны шарж!..

Каго толькі няма на сценах выставачнай залы. Тут п'сьменнікі — Маўр, Крапіва, Броўке, Брыль, Пестрак, Гілевіч, Бураўкін, Макаль, мастакі Малішэўскі, Луцэвіч, Залозны і шмат іншых.

Жыццё М. Лісоўскага абарвалася на ўзлёце. Добрай памяццю пра мастака будзе альбом яго шаржаў з вершаванымі надпісамі Рыгора Барадуліна, які неўзабаве выйдзе ў свет у выдавецтве «Беларусь». Творчасць Лісоўскага — значнае вяха ў развіцці беларускага шаржу. Рэдкі талент мастака назаўсёды ўвойдзе ў скарбніцу беларускай культуры.

І. ЕСАКОУ.

Кампазітары Д. Смольскі, І. Лучанок, К. Цесаноў.

НА ПРЫЛАЖКАХ кнігарань з'явіліся аб'ёмныя тамы беларускага фальклору: «Песні савецкага часу», «Казкі пра жывёл і чарадзейныя казкі» і «Радзінная паэзія». Першыя тры з трыццаці.

Кожны супрацоўнік нашага сёктара Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору АН БССР рыхтуе два або і тры тамы народнай творчасці. І кожнаму супрацоўніку давялося працаваць над імі больш дзесяці гадоў. Надрыхтаваць да друку такую велізарную навукова-даследчую і збіральніцкую работу было нялёгка. Трэба было складальніку даваць уступны артыкул, рабіць класіфікацыю па жанрах, праводзіць карпатлівую тэксталогічную апрацоўку кожнага твору, рабіць каментарыі, забяспечыць кожны том тлумачальным слоўнікам старажытных, незразумелых для сённяшняга чытача, слоў. Каб прыступіць да складання такога тома, фалькларыстам трэба было шмат гадоў працаваць над тэарэтычнымі работамі напярэдніку ў гэтым жанры.

Мы не будзем спыняцца на канцоўнасцях кожнага тома. Гэта зробіць рэцэнзенты. Мне хацелася б толькі адзначыць тую велізарную даследчыцкую работу, якую робіць аўтар пры складанні тома.

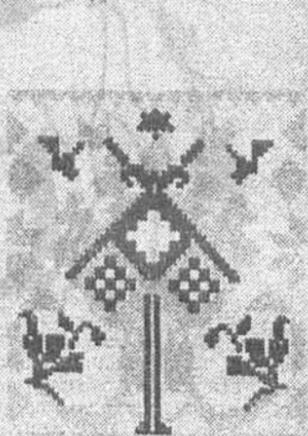
«Радзінную паэзію» складаў М. Грыблат. Ён пачаў збіраць і вывучаць беларускі фальклор яшчэ ў 1926 годзе. У том уключыў 512 песень. Агульны жанр — радзінная паэзія, але колькі ў ёй спецыфічных асаблівасцей жанру: апрача песень — радзінных прыпевак, прыгаворак бабкі і тумы, застольных жартаў, тостаў, прыказак, прымавак і г. д. Трэба ж было сістэматызаваць іх, даць да кожнага жанру грунтоўныя каментарыі. Над імварам 449 змешчана песня: «У майго брацішкі блесдачка». З каментарыяў да песні даведваемся, што запісаў не ўпершыню і надрукаваў Я. Чачог, потым запісаў у другім месцы і надрукаваў у «Беларускім зборніку» Е. Раманаў. Запісвалі гэтую песню ў розных кутках Беларусі і савецкія даследчыкі і фалькларысты: В. Бурносаў, Г. Барташэвіч, М. Пасюк, Н. Рымда, М. Янкоўскі, А. Петрушкевіч, М. Гваздзюў, В. Іваноўская і сам складальнік тома. І ўсё ж М. Грыблату трэба было ведаць, знайці, адзначыць, у якіх кутках Беларусі песня бытавала, якія асаблівасці яна ў розных раёнах набыла. А раёны Беларусі М. Грыблат ведае добра. Ён з'яўляецца аўтарам маняграфіі «Беларусы», над якой працаваў доўгія гады, маняграфіі аб паходжанні беларускай народнасці. Вывучаўся ім кожны раён, абхадзіў, аб'ездзіў чалавек усю Беларусь. Шмат вандраваў ён і будучы акцёр тэатра Галубка. Калі ні сустроне М. Грыблата былы галубковец народны артыст СССР У. Дзядзюшка, дык адразу ж гаворка заходзіць пра той час, пра Галубка.

Але вернемся да тома «Радзінная песня». Есць у ім і музычныя каментарыі. Падбор нот, сістэматызацыя напеваў і музычны каментарый гэтага тома зрабіў кандыдат мастацтвазнаўства В. Ялатаў. Рэдактар тома народны артыст СССР Р. Цітовіч. Генадзь Іванавіч не толькі часты госць сёктара фальклору Інстытута. Ён наш патхіяльнік, дарачык па ўсіх складанейшых пытаннях сучаснага стану развіцця фальклору. У том есць яшчэ асабовы паказальнік збіральніку беларускага фальклору, а таксама геаграфічны паказальнік, складзены Л. Салавей.

А кіба меншую работу правялі

Г. Барташэвіч, якая складала том «Сучасная беларуская песня», К. Кабанінікаў, аўтар тома «Казкі пра жывёл і чарадзейныя казкі»? У сусветнай фалькларыстыцы і цяпер выдучаць спрэчку пра класіфікацыю жанру казак. І сапраўды, вельмі складана вылучыць асобна чарадзейныя казкі, міфалагічныя, сацыяльна-бытавыя і г. д. Канстанцін Паўлавіч Кабанінікаў абараніў па праблеме развіцця казачнікага эпасу беларусаў доктарскую дысертацыю. Перш чым выпусціць

КАЗКІ ПРА ЖЫВЁЛ І ЧАРАДЗЕЙНЫЯ КАЗКІ

фалькларыст, Канстанцін Паўлавіч — заўсёды ў фальклорных экспедыцыях. Але пра экспедыцыі прыху паэзія.

Хоць і хоць коратка скажаць пра асобныя складальніку трыццацітомнага выдання.

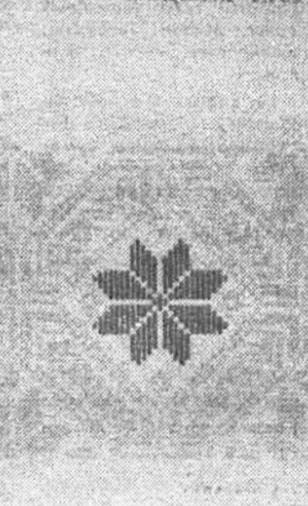
Усе супрацоўнікі сёктара фальклору — аўтары першага ў Беларусі грунтоўнага тэарэтычнага даследавання «Вусна-паэтычная творчасць беларускага народа», даследавання — «Беларускі эпас», «Вусна-паэтычная творчасць Вялікай Айчыннай вайны» і многіх іншых. Над калектыўнымі працамі сёктар фальклору доўгія гады працаваў і з Пятром Фёдаравічам Глебам, заснавальнікам Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору, з Іванам Васільевічам Гутаравым, былым загадчыкам сёктара фальклору. Колькі намаганняў аддалі яны, каб распачаць працу над шматтомным выданнем беларускай народнай творчасці. Гэта пад іх пачалам былі складзены першыя інструкцыі і вызначаны складальнікі ўсіх тамоў, з якой радаце яны ўзялі б сёння ў рукі першыя тамы выдання.

Адказнасьць складальніку засталася такая ж, як і пры першых заснавальніках сёктара фальклору. Тая ж патрабавальнасць і з боку сённяшняга загадчыка сёктара фальклору Анатоля Сямёнавіча Фядосіка, які выпусціў шэраг асобных даследаванняў пра сатыру і гумар, пра антыролігійныя матывы ў беларускай народнай творчасці.

Сцяпан МІСКО

ТРИ — З ТРИЦЦАЦІ

ПЕСНІ САВЕЦКАГА ЧАСУ

першы том беларускіх казак у сучасным акадэмічным выданні, К. Кабанінікаў выпусціў некалькі зборнікаў беларускіх казак, песень. У Маскве выйшаў яго зборнік «Беларускія народныя казкі». Удзельнічаў ён у складанні такіх зборнікаў, як «Беларускі эпас», «Беларускі фальклор Вялікай Айчыннай вайны». Напісаў шэраг даследаванняў пра беларускі фальклор увогуле і, асабліва, аб беларускай народнай казцы. Акрамя таго, як і кожны наш

Анатоль Сямёнавіч з'яўляецца таксама складальнікам асобнага тома ў шматтомна-выданні «Сацыяльна-бытавыя казкі».

Яшчэ са студэнцкіх гадоў пастаянна ўдзельнічаў у фальклорных экспедыцыях Іван Кірылавіч Цішчанка. Нядаўна ён выпусціў маняграфію пра беларускую частушку, а раней — зборнік асобных тэкстаў беларускіх частушак. Цяпер здае цэлы том, ды і над іншымі тамамі працуе. Ён жа — сааўтар усіх калектыўных прац, якія называліся вышэй.

Гэты ж заўзяты ўдзельнік фальклорных экспедыцый і Галіна Аляксандраўна Барташэвіч. Яна швэдага тома выдання, аб якім ідзе размова, дзе б не было яе запісаў. Асабліва многа яна працавала над першым тамом — «Песні савецкага часу». Дзялімі выходзіць з друку другі яе том — «Дзіцячы фальклор». Якое гэта духоўнае багацце для нашай дзетвары, для педагогаў! Да таго дасца і яе ўступны артыкул, а гэта значыць, што складальнік з'яўляецца і навуковым даследчыкам данага жанру.

Неабходна таксама адзначыць, што ў кожнага нашага фалькларыста ёсць і шэраг асаблівых захапленняў. І. Цішчанка, напрыклад, надрукаваў цікавы артыкул пра відомага нарадавольца Грыньвіцкага, які нарадзіўся на Гродзеншчыне, быў актыўным удзельнікам рэвалюцыйнага руху і выканаў прысуд над царом Аляксандрам Арсеніем напісаў і апублікаваў

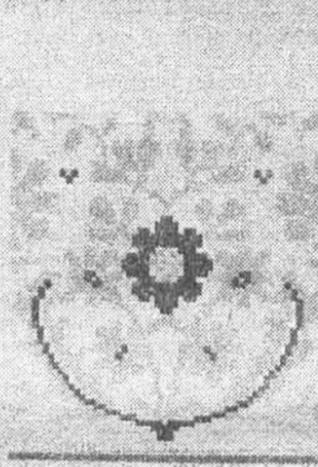
ужо тры кнігі пра выдатных людзей Беларусі — Браніслава Тарашкевіча, Пятра Сергіевіча, Міколу Шчэпаціхіна, а цяпер запанявае падрыхтоўку двух тамоў іншых і супольных песень.

Тамы — «Загадкі», «Калядныя песні», «Легенды і паданні» рыхтуе Антон Гурскі. «Загадкі» ўжо ў выдавецтве «Навука і тэхніка». Кніга выйдзе ў наступным годзе. На вучоным савеце разгледжаны і рэкамендваны да друку том калядных песень. Цяпер даследчык працуе над томам «Легенды і паданні». Аб'ём работы ў даследчыка надзвычай вялікі: каля ста дружаваных аркушаў!

Вялікая работа зараз выдзецца пры складанні агромністага тома «Беларускае вясельле». Кожны ведае, наколькі багатыя самімі рознымі жанрамі народнага мастацтва гэты старажытнейшы абрад. Тут і музычна-вясельныя маршы, і народныя драматычныя сцэні навування маладой розным відам працы — насіць дрывы і ваду, мясьці цеста, пячы бліны, паліць у печы і г. д. Колькі тут выдумкі, народнага гумару! На вясельлі імае і харэаграфічнага мастацтва. Нездарма даследчыкі называюць вясельле народнай музычна-харэаграфічнай драмай.

Матэрыялу для тома вельмі многа. Але даследчыкамі будучы ада-

РАДЗІННАЯ ПАЭЗІЯ

бравы самыя арыгінальныя тэксты, самыя характэрныя з'явы вясельнага абраду кожнай вобласці і многіх асобных раёнаў Беларусі. Мы свядзёмся, што том, над якім працуюць Ларыса Павецьева, Леаніла Аксамітава і Алена Акунькова, атрымаецца цікавы.

Сам я працую над томам «Народная драма». Два гады назад, перш чым прыступіць да складання тома, я выканаў таму «Старажытны беларускі народны тэатр», а затым — «Школьны тэатр Беларусі XVI—XVIII ст.ст.», затым — «Беларускі дарэвалюцыйны тэатр і фальклор».

У часопісе «Польмя» я апублікаваў невядомыя творы беларускай літаратуры і драматургіі пачатку XVII стагоддзя. Еўрапейскі зборнік, у якім адшукаў гэтыя творы, знаходзіцца ў Дзяржаўным гістарычным архіве Літвыскай ССР. Тут папачвала, я крыху ведаў лацінскую мову. Чытаю: «Concio Rufenia pro Notavitatae Domini». Ну, думаю, хоць пару старонак перакладу, калі тут ужо ў загаловаку сказана: расказаў русіна аб нараджэнні ўсяляшняга. Праўда, напісана такімі дробненькімі літарамі, што прышлося папрасіць у Гены Кісялёва лупу, каб разабраць

ПРЭМ'ЕРА РАДЫЁТЭАТРА

ДРУГОЕ ЖЫЦЦЁ АПОВЕСЦІ

Спектакль «Першы генерал» на хвалі Беларускага радыё

Недаўна радыёслухачы пазнаёмліліся з прэм'ерай радыёспектакля «Першы генерал» па аповесці І. Шамякіна «Лёс майго земляка», надрукаванай у чацвёртай кнізе «Польмя» за 1970 год.

Трэба адразу адзначыць, што аўтар сцэнарыя А. Залеўскі, рэ-

жысёр С. Гурыч і рэдактар А. Пятух папроцавалі сур'ёзна, сумленна, з веданнем справы, не забываючы і пра аўтара. Здраецца яшчэ (чаго граха таіць), што сцэнарысты, перакладчыцы літаратурны твор на мову радыё, забываюць аб тым, што ў яго ёсць аўтар, і робяць усё на

свой капыл, адвольна змяняючы сюжэтныя кадры і характэрныя персанажаў. Тут дастановавыя выбралі з тканіны аповесці галоўныя сюжэтна-псіхалагічныя і дэяна-мастацкія стрыжань.

Радыёспектакль паказвае, як на вяршыні гісторыі ішла барацьба за кожнага чалавека, расказвае пра тых, каму давялося быць сведкам і ўдзельнікам падзей Вялікага Кастрычніка. Маладыя людзі ішлі

на барацьбу за рэвалюцыйныя ідэалы, якія ім перадалі бацькі. І чатырнаццацігадовы Піліпак Жменька пазней генерал Жменькоў, па загадзе свайго юнага сэрца, з блаславення дзядзькі Ціхона, інваліда руска-японскай вайны, адправіўся праз лінію фронту ў размяшчэнне рускіх войскаў, каб папярэдзіць іх аб артаступленні, якое рыхтуюць немцы-кайзераўцы. І ўжо з гэтай першай драматычнай сцэны, калі падлетак адзін у туманную кастрычніцкую ноч пераходзіць балота, слухаю пераносіцца ўяўленнем у тую цяжкую абставіну. Дзякуючы гукавому афармленню (цяжкае ды-

ханне хлопца, хлопанне вады пад нагамі, ноч, поўная незразумелых гукаў), выразна ўяўляеш вымаклага, прамерзлага хлопца, якому вельмі страшна.

На шчасце, герой наш (зусім не падазраючы, што ён робіць гераічны ўчынак і што кідок гэты — кідок у новае, іншае жыццё) усё-такі дабіраецца да другога берагу, дзе яго не вельмі ветліва сустракаюць дзядзька і начальнік караула...

Але вось Піліп Жменька прыняты ў салдаты. З гэтага часу пачынаецца фарміраванне маладога чалавека — выхадца з самай глыбіні Беларусі, Фарміраванне гляду адбываецца пад уплывам розных людзей, часта з дзіяміральна супрацьлеглымі поглядамі. Узаемаадносінны паміж імі і ствараюць драматычнасць, канфліктнасць, якія да-свойму пераламляюцца ў дзішы падлетка. Гэта цалкам адпавядае праўдзе жыцця таго часу, калі побач са спрадэчнай верай у цара-бацюхну шырылася і мацнела перакананне ў неабходнасці скінуць гэтага вярхоўнага «дзядра», калі да сапраўды рэвалюцыйны лозунгаў і дзеянняў прымаваліся розныя спадарожнікі і авантурысты.

І, вядома ж, не адразу зразумеў Піліп, на чым баку праўда. Бо дваран-

асобныя літары, якія амаль поўна-цэ пераімаюць.

Чытаю, пакутуючы, перакладаю са слоўнікам слова за словам, сэнс разумею. Справа ў тым, (забягаю наперад), што многія вучоныя і пісьменнікі ў той час ў пачатку свайго твора давалі яго кароткі змест. Так зрабіў у даным выпадку і аўтар гэтага рукапісу. Прачытаўшы і пераклаўшы ўступ, я рантам здзіўлены: далей тэкст ідзе на чысьцю беларускай мове, толькі лацінскімі літарамі: «Калі я пачну мысліць і розумам дайсці, як утварыўся гэты свет» і г. д. Ад радасці аж падекочыў. Гена Кісялёў, глянуўшы на першыя старонкі, прабасіў: «Вось гэта здаралася! Усе прыдумвалі, што ў XVII стагоддзі беларусы ўжо на беларуска не пісалі». А твор быў названы 1711 годам.

Не буду спыняцца на змесце двух расказаў, якія былі ў зборніку. Цікава толькі, што аўтар выступае ад імя беларускага селяніна, які ўяўляе свет у выглядзе жорнаў, што адных на парашок сцараюць, другіх на крупу мелюць. Ёсць, праўда, і такія, што жывымі і судзімі выходзяць.

Новая камедыя напісана на сюжэт, вядомы ў класічнай літаратуры: «З мужыка пан». Мальер, Сэрсо, Барыка пісалі на гэтую тэму. Але ў беларускай камедыі цікавы наварот. Паны напалі мужыка Васіля і пераправілі ў нана. Звычайна ўсе камедыі вышэй названых аўтараў заканчваліся тым, што мужык працянуўся і зноў быў мужыком. Але Васіль з камедыі «Бахчаналія» не жадае быць зноў парабкам, загадае гаспадару ехаць у лес на дрывы. Ідэю твора захавалі ў сваёй п'есе «Каваль-Ваявода» Е. Міровіч.

Хочацца яшчэ напамніць, як удалося адшукаць невядомую інтэрмедую XVIII стагоддзя, што была пастаўлена ў Жыровіцах у 1711 годзе. Напісаў гэты твор «Глухі, слепы і калека» святы айцец Парфірый. Калі я ўпершыню прачытаў у польскім часопісе «Slavia orientalis» аб тым, што ў Беларусі была пастаўлена п'еса ў 1711 годзе ў Жыровіцах — узрадаваўся. Гэта ж — амаль на маёй радзіме. З Чарнаўца да Жыровіц не так доўга і хадзіць. Аднак у Жыровіцах не ўдалося адшукаць п'есу. Манахі расказалі, што яшчэ ў Імперыялістычную вайну ўсе царкоўныя архівы былі вывезены ў Маскву. У Маскве прыйшлося пабываць у самага вялікага духоўнага начальства. Там мяне спыталі, ці камуніст я, ці праваслаўны, прасілі не выкарыстоўваць знойдзены матэрыял у антырэлігійных мэтах і пасоблі — дарога ляжала ў Львоў, дзе камедыя і была знойдзена. Так яна ўвайшла ў том «Народны тэатр».

Вось такая даследчыцкая работа ў кожнага з аўтараў трыццацітомнага выдання. Тут можна расказаць і пра пошукі, што вядуцца ў жанры беларускай балады. Да гэтага часу беларускай баладзе не так шанцавала на грунтоўнае даследаванне. І вось, нарэшце, Лія Салавей узялася за тэму «Беларуская балада», напісала грунтоўную дысертацыю, падрыхтавала да выдання асобны том тэкстаў «Беларуская балада». Наперадзе ў Ліі Салавей яшчэ многа нявырашаных праблем, шмат цікавай працы, бо яна выключна захапаная ў фальклор. Фальклорам жыла з дзяцінства. Спачатку проста запісвала песні ў сваёй наміці ад маці, ад суседак. Толькі ў экспедыцыі гэтага года за два тыдні запісала 250 твораў розных жанраў народнай творчасці. «Як свята, — гаворыць

Лія, — чакану выезд у экспедыцыю. Мы ж будзем ехаць чароўнымі беларускімі гаспадарамі, будзем цешыцца блакітам веснавога неба, дыхаць чыстым вільготным наветрам прыазэр'я і ўсюды песні, песні. Што новая мелодыя — то новая этнаграфічная дэталі, печаканы вобразы».

Сёлетая экспедыцыя працавала на Брацлаўшчыне і Пастаўшчыне, а таксама ў некаторых раёнах Латвіі, дзе пражываюць беларусы; раней іх называлі латгалскімі і лувітэнскімі беларусамі. У экспедыцыі ўдзельнічалі ўсе супрацоўнікі сектара на чале з І. Цішчанкам. Намеснікам начальніка экспедыцыі быў наш малады, адзіны ў сектары аспірант Анатоль Серафімавіч Емяльянаў. Працуе Анатоль над тэмай «Радзімая назія».

У Паставы мы прыехалі ў сярэдзіне мая. Падзяліліся на тры групы і раз'ехаліся па вёсках. У нас свой аўтобус, фотаапараты, магнітафоны, кінакамеры, Калісці Фёдароўскі, Сержутоўскі, Раманаў, Шэйн хадзілі пехатою ад вёскі да вёскі, каб запісаць народныя песні. Яны паніралі нам бяспечны матэрыял. І вось мы ездзім па тых жа вёсках, мястэчках, дзе раней былі дарэвалюцыйныя фалькларысты. Захаваліся малюнкi, фатаграфіі з мінулага Беларусі. Як змяніўся краі! Нават не верыцца, што былі тыя

«Вузлікі аякны,
Каб святла хоць трохні.
Гэта наша доля,
Доля нашай вёскі».

Проста душа радуецца, калі зойдзеш у сённяшні сляпінскі пакой. Светла, утульна, радыё, тэлевізар, камоды. Ды што і гаварыць:

Змяніліся людзі,
Аблічка зямлі,
Заместа палосак
Убогіх і вузкіх,
Каласныя нівы,
Ян мора, луглі».

Сустрэаемся часта з людзьмі, ад якіх народную творчасць запісвалі і ў даваенныя і ў пасляваенныя гады Р. Шырма і Г. Цітовіч. Колькі самых цёплых слоў пачулі мы ад сялян пра нашых славуных народных артыстаў, якія ўключалі лепшыя запісаныя творы ў рэпертуар акадэмічнай капэлы і народнага хору. Свае родныя песні людзі чуюць кожны дзень па радыё, бачаць выступленне Акадэмічнай харавой капэлы, народнага хору, шматлікіх калектываў мастацкай самадзейнасці на тэлебачанні. Іх задаволенасць зра-зумелая.

А не так даўно з'явіліся з купалінай «Песняры», за ім — студэнцкія вакальны ансамблі «Дойліды». На-свойму заспявалі гэтыя калектывы, а народную аснову захавалі. Таму калі мы сёння сустракаемся з нашымі сялянамі, дык яны не здзіўляюцца, не задаюць пытанняў, навошта запісваем песні. Яны слухаюць па радыё тыя ж купаліны, якія некалі самі праспявалі нашым фалькларыстам.

Выключна шанцавала сёлетняй экспедыцыі ў вёсцы Груздава Пастаўскага раёна. Там праз кожны дом — цымбаліст. Ад Казлоўскай Марылі толькі адна наша фалькларыстка Лія Салавей запісала 124 песні. Пра гэтыя вёскі, пра такіх людзей, думаю, трэба фільмы ствараць. Дзяцінства Казлоўскай прыпала на першую імперыялістычную вайну, яе роднае вёска Ралыч (наля Нарачы) была сіялена. Людзі жылі ў голадзе, беспрытульнасці, ратаваліся пчаўем, дзяліліся апошняй бульбай. У школу Марыля не хадзіла. Але душа цягнулася да прыгожага, і вось памяць захавала безліч на-

родных твораў. Казлоўская выкопвае песні з задавальненнем, прыкметна імправізуючы. «Абы якога слова не устаўлю», — запэўнівае спявачка.

«Пераважная большасць запісаў, — кажа Лія Салавей, — гэта песні календарна-абрадавыя: «вяснушчыя», «паджытнія», «жніўныя», «восеньскія», «калядныя», «запусныя». Шмат вясельных песень, дзіцячых. Вось жніўная песня з рэпертуару Марылі Казлоўскай:

Да зары зарылася, (2)
Я дамоў спазнілася.
Мая мамка заснула, (2)
Каморачку замнула,
— А мамка-матульча, (2)
Адамніні каморачку,
Адамніні каморачку (2)
Да выдай вчэррачку,
Дай вчэррачку смачную, (2)
Дай пасцельку мяккую,
На вчэррачку — нурынку, (2)
На пасцельку — прырынку,
На прырынку мянкі спаць (2)
І нурынку спажываць».

Цікавай і дэспячай была наша сустрэча з спявачкай у вёсцы Мягаш Брацлаўскага раёна. Вёска размешчана ў кутку Беларусі, паміж Латвіяй і Літвой. Насельніцтва тут змяшчае: і беларусы і літоўцы. У перадаваежныя гады вельмі моцнымі былі паланізацыйныя ўплывы, каталіцкаму насельніцтву ўкладвалі думку, што яны паліні. Жанчыны сярэдняга калялення часта спявалі па-польску. А Мар'я Міхайлаўна Каладзінская спявае даўнія беларускія песні. Даўней яна ведала іх шмат, ды і цяпер ад яе запісалі два дзесяткі песень. Асабліва цікавыя яны з музычнага боку.

Архаічная манера выканання песні «Раёк» (абжыніц). Старажытную не мелодыю выявіў Павел Юсіфавіч Каруза — старэйшы зборальнік беларускага мелісу. Нам жа на карысць пайшло, што ў экспедыцыі ўдзельнічаў кампазітар Павел Юсіфавіч Каруза, які цяпер жыве ў Вільнюсе і яшчэ сорак пяць год таму назад запісаў песні гэтых мясцін. Пахлыў ўжо чалавек, але рухавы, непаседлівы, ні адной хвіліны ў яго не прападае дарам. Цяпер Павел Юсіфавіч расшыфроўвае магнітафонныя стужкі, робіць нотныя запісы, якія запісвалі і ён асабіста, і супрацоўнікі нашага сектара.

Прыязджаем мы ў вёску Шынаўшчыну на Пастаўшчыне, заходзім да цёткі Станіславы Вайнолі, вітаемся, знаёмімся, гаворым, хто мы і адкуль, чаго прыехалі, дык яна аж рукамі пляснула: «Я ж ведала, што едзіце, шукаеце нас, старых і маладзейшых жанчын, хто ведае песні, запісваеце, потым па радыё перадаеце. Чакала, чакала, ну, думаю, да мяне так і не даеце». Вось узяла і напісала сыну, каб у адпачынак сёлетая прыехаў з магнітафонам, бо наш тут у школе сапсаваны. Я ўжо старая, дык, даражэнькія, як жа так, каб людзі не ведалі, колькі я песень помню». І заспявала:

А я ў бор пайду,
Тугу развяду...

Або прыязджаем у чароўнае Ботіна. Маленькі адпачынак. Іван Кірылавіч адразу ж дамовіўся з гаспадаром накіт лані. «Ланія ды з вёнкам, так у нас на Магілёўшчыне і на Вёсбіншчыне вядзецца заўсёды, — пахваліцца Іван Кірылавіч. — Не тое, што ў вае на Гродзеншчыне ці Вростшчыне. Тут пойдзе жартулівае спрэчка пра ўсходнікаў і заходнікаў, якая заканчваецца бойкай: вёнкам па сільне. А ланія сапраўды цудоўная. Каля самага возера. З лані — у возера, а потым зноў на палок. Але ланія — добра, галоўнае ж нам —

песні.

З Пастаўшчыны мы пераехалі на Брацлаўшчыну. Тут ужо трэба быць мастаком, каб па-сапраўднаму апісаць прыгажосць азёр. Бяльмонт. Старажытны парк. Цяпер ён ахоўваецца дзяржавай. У ім больш ста парод розных дрэў. Хоць і ахоўваецца парк, але ніхто за ім амаль не глядзіць. Наступова парк ператвараецца ў звычайны лес. Пасярод парку некалі было возера, навокал — каналы з вадой. З падада да возера вялі цудоўныя алеі, высіяваныя жоўтым пяском.

А трэба было б зрабіць парк сапраўдным паркам адпачынку для працоўных. І каму адпачываць — ёсць: побач з паркам цэлы гарадок работных торфапрадпрыемства.

Кожны дзень — новыя людзі, новыя здарэнні, цікавыя спатканні.

Адвойчы ў вёсцы Дунілавічы Глыбоцкага раёна Міхал Якаўлевіч Грыблат з Талем Емяльянавым праходзілі па зацінутых могляках і заўважылі камень з надпісам: «Рядовой Григорий Танана, ум. 16 июня 1891 года». Прачыталі і раптам пераглынуліся. Дык сёння ж якра 16 чэрвеня 1971 года. Гэта ж роўна 80 год з дня пахавання! Парвалі палітых кветак, зрабілі вінюк, усклалі на магіль. Салдата гэтага ў вёсцы ніхто не помніць, але ён мог быць і мясцовым жыхаром, таму што ў вёсцы Дунілавічы многа прозвішчаў Танана.

Або, скажам, быць на Шаркаўшчыне і не завітаць да Сікоры ў цудоўны сад, ды якая ў пару самага цвіцення, проста немагчыма. Але няма ўжо ў Малых Алашках Паўла Юсіфавіча. Дырэктарам саду стаў яго сын Іван. Крыху сумнавата цяпер тут. Але, магчыма, таму, што добра ведае Паўла Юсіфавіча, бязмяткі захапана ў прыроду, выдатнага беларускага саадава.

Партрэт, які асабіста падараваў Сікору Леў Мікалаевіч Талстой, вісіць цяпер у хаце сына. Прашкітаныя вочы Льва Талстого напамінаюць сыну не спыняцца, жыць у вечным імжненні да новага, невядомага. Іван Паўлавіч паказвае маладзенькую яблыню, ад якой ён чакае новага гатунку. Паддаеці сад, а ў душы шчыра жадае Івану Паўлавічу быць дастойным прадаўжальнікам справы бацькавай.

Колькі дыспутаў, спрэчак ідзе пра развіццё народнай творчасці, пра лёс фальклору наогул. Яшчэ сто гадоў назад гаварылі аб аджыванні фальклору, а сёлетая толькі за дваццаць дзён адзінаццаць фалькларыстаў запісалі больш трыццаць твораў. Ёсць жанры, як жарты, анекдоты, прыпеўкі, прыказні, прымаўні, якія развіваюцца і не аджываюць ніколі. Многа жартуных песень, што спяваюцца на мелодыі — «Касіў Ясь канюшыну», «Лявоніха», «Крыжачок». А «Дзядок» выконваюць нават турысты, і не толькі нашы — чуў я «Дзядок» аж на Каўказе: там яго спяваюць у турыстычных паходах ад Адлера да Ахундарскага перавалу. Праўда, на свой лад, але аснова беларускай народнай песні засталася.

Амаль усе жанры (за рэдкім выключэннем), якія запісалі дарэвалюцыйныя фалькларысты, запісаны і сёлетняй экспедыцыяй.

Прадракаць лёс народнай творчасці — значыць прадронаць лёс народа. А гэта вельмі адказныя рэчы. Калі не памірае народ, не можа намерці і яго творчасць. Аб гэтым якра і сведчаць вышкі нашых экспедыцыяў, сам факт выдання трыццаці тамоў беларускага фальклору.

скі атожылак, афіцэр Залонскі (артыст В. Рубан) вельмі і вельмі хачеў быць «бацькам» салдатам, у тым ліку і радавому Жменю. Ён, камандзір батальёна, дабіўся таго, каб хлопца за падрыятчыны ўчынак узнагародзілі. Георгіеўскім крыжам. Больш таго, штабс-капітан зрабіў Піліпа Жменю, перайменаванага на рускі лад у Жмянькова, сваім дзекашчыком.

Але былі ў аколах і прадстаўнікі партыі большавікоў. Спачатку афрэйтэр царскай арміі, потым камісар палка і брыгады Іван Свірыдавіч Галадушка (заслужаны артыст рэспублікі У. Куляшоў). Яго меркаванні пра вай-

ну, мір, праўду, народную долю нечым забілі Піліпа. Было ў іх нешта тскае, што хвалявала, прымушала яго многа думаць, было ў іх нешта вельмі блізкае, сваё роднае, кроўнае. Паступова, пад уплывам такіх людзей, як Галадушка, Піліп Жмянькоў сам вырас да разумнага і гарачага большавіцкага агітатара.

Культурна-агучным пунктам у радыёспектаклі з'яўляецца паваротны момант у жыцці юнака — гутарка У. І. Леніна з маладым салдатам-беларусам. Правадыр, трохі жартуючы, але ўсур'ёз прадказвае Піліпу Жмянькову лёс — быць жмя генералам рабоча-

сялянскай Чырвонай Арміі.

— Словам У. І. Леніна суджана было збыцца.

У радыёспектаклі многа масавых сцэн, зробленых у асноўным на добры прафесійным узроўні. Асноўнае іх прызначэнне — ствараць гукавую атмасферу часу. На жаль, ёсць масоўкі, калі можна так сказаць, і не вельмі пераканаўчыя. Напрыклад, у афіцэрскім бліндажы, куды даставілі Піліпа, які перайшоў лінію фронту, сустрэла яго гуляцкая кампанія камандзіраў. Шуму многа, многа банальных рэплік... Відаць, варта было пашукаць іншае напачуенне гэтага эпізоду. Вартась

лепшых масавых сцэн, на маю думку, у іх унутранай сувязі з асноўнымі падзеямі — яны, як звенні аднаго ланцуга. Спачатку, напрыклад, перад намі раскрываецца яркая карціна адмаўлення салдат ісці ў наступленне. Потым масавая сцэна, якая адбываецца ў адной з рэвалюцыйных часцей. Далей — напружанае, размерана-дэлавітае ў Смольным. Дэрэчы, апошняе як бы рыхтуе глебу для з'яўлення У. І. Леніна.

Фёдар Шмакаў многа працаваў над роляю Уладзіміра Ільіча Леніна. Акцёр стварыў вобраз правадыра на сцэне тэ-

атра імя Януба Коласа. Выступленне ў радыёспектаклі — працяг яго творчых шуканняў.

Просты і натуральны ў ролі камісара Галадушкі артыст У. Куляшоў.

Воляй сцэнарыста і рэжысёра ў радыёспектаклі ролю аднаго героя — Піліпа Рыгоравіча Жмянькова выконваюць два акцёры: у юнацтве — Б. Сяўко, пазней — народны артыст БССР А. Трус. Гледачы ўспрымаюць вобраз як здалася мастацкі персанаж, знеёмы чытачам па шматлікім раманах. Праў-

да, часам сталы Жмянькоў у А. Трус вымаўляе тэкст: прэзмерна падкрэслена, па-тэатральнаму. Рэжысура магла падарбаць для спектакля больш удалыя «дублі» запісу.

На гэты раз для ўдзелу ў радыёспектаклі былі запрошаны акцёры Дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Я. Коласа. Творчым садружнасць мінскага радыё і відэа-скі акцёраў прынесла добрыя вынікі: проза набыла цікавае гучанне ў эфіры.

М. ЧАПРАСАУ.

ВЫШАШ калектыўны зборнік маладых паэтаў — «Рунь». Шэсць аўтараў, тры з іх — аднагодкі: адзін — з Магілёўшчыны, другі — з Віцебшчыны, трэці — з Брэстчыны. Шчаслівы год нараджэння — 1946. Пакаленне, якое не помніць вайны. За плячыма — БДУ імя У. І. Леніна, наперадзе — непачаты край любімых спраў.

З чым яны ідуць да чытача? У чым своеасаблівасць сватаўсирымання і творчай манеры кожнага з іх?

Даверліваць ітанацыі, строгаць і эканомнасць формы ўласціва вершам Міхася Губернатарова з Касцюковіцкага раёна. Для яго блізкай рымантычнай праявы жыцця — тое, што навіяна матчынай песьняй і першапачатковымі жыццёвымі уражаннямі:

У сям'іні тэды палотны,
Ідзвалі два чубанкі,
Нарым мне ты, милога,
Снаць іх вала да ракі.
Ціха рака, варажыла,
Голас запомніўся твой —
Цела аб тым, як чужыя
Снаць не далі маладой.

Хораша, светла, праўдзіва. Нават тое, што верш ітанацыя пагадвае танкаўскі «Ткала я, ткала палотны», не псуе уражанні — на выдатных узорах толькі і вучыцца: удзілені на золкім лузе маладую дэцэнтную жанчыну і яе маленькага помітніка для якога яна «раснаіла светлае ў шліях палатно». Перад намі абразок жыцця, ніхай сабе і без канкрэтных падрабязнасцей, але цэласны па настроі. Гэтак жа ўдзіліва-праніцёна напісаны і верш «Ай вы, гусі белыя» — аб маладой дзіўцы, якой горка перажываць першае расчараванне:

Змучыла, вяснам,
Словамі мядоўымі,
Малады русал,
Не пачуе дома.
Верыцца — не верыцца:
Любага тым,
Над палым шэрэм
Кружыцца зма.

Фальклорная аснова гэтых твораў відавочная.

Празрыстасць настрою, адсутнасць дэталізацыі ўласціва вершам «Мой галасцеты сіні бор», «Наперад», «Маленства», «Летні печар». Гэта — замалёўкі, якія не прэтэндуць на аб'ектыўнасць і праўдзіваць да іх суровыя патрабаванні наўрад ці магзгодны. Іншая справа, што для сур'язнага адлюстравання жыцця толькі такой пазіцыі — аўна недастаткова. Мы можам зразумець аўтара, калі ён ахутвае сваю лірычную геранію туманам умоўнасці («Твая бяссонніца», «Мне заўсёды дзебе не хапае»), але міжволі насцярожваемся ненатуральнасцю выяўлення паўцыццў маладога чалавека:

Сталі пеклам і сталі раем
Чароўніцы — мае блассоніцы.

І яшчэ:
Сталі пеклам і сталі раем
Праччувані нашай сустрэчы.

Гэта ўжо занадта прыгожа і ненатуральна. Як не натуральнае і такое старомодна-кніжнае азначэнне («Над табою, над русагосаю ціха молица маладзік»). Некрытычнае захваленне аксесуарамі рэлігійнай паэтыкі (цяпер жа модна іконы!) прыводзіць да скажэння гістарычнай праўды і магло б выклікаць у вынады з нашым аўтарам абурэнне, каб не гунала так наўна-бездапаможна:

Вы, багародзіцы Расіі,
Давалі клітву на зыры.

А недзе на прыадымі краі
Ароўска-Курскае дугі
Варі, як людзі, паміраю,
Не ўдасцасалі, як багі,
(«Не плакалі, не галасілі»)

Параўноўваць савецкага воіна ва ўсёй велічы і труднасці зямнога подзвігу з нейкім бесплотным духам, які, дарэчы, заўсёды трансфарміраваўся ў народнай творчасці ў сугуба іранічным плане — ці не задужа лёгкая нагрузка творчому ўяўленню? А чаго варты «багародзіцы Расіі» (а чаму не Беларусі, Украіны, Грузіі і г. д.)? Няўжо цыцы самаахвярныя салдаты-падзвіжніцы не маглі абмысліцца без німба ўмоўнай святасці? І ўсё гэта нагароджана дзеля таго, каб сказаць, што ў час горкіх выпрабаванняў «Іванаў русых і Алесяў усё ж прыносілі бусьмі». Правільная думка аб неўмі-

аналагічную думку з вершаў Сяргея Чакмарова.

Як соты пчаліныя,
свеціцца сненны.

Тансама знаёма. Пра сцені Брэсцкай крэпасці падобнае пісалася іншымі.

Не ўсцерагаецца аўтар і ад безгустоўнасці:

На жарнавах (чаму не на жорнах? С. Г.), нібыта на далонях,
Ляжыць, як пасмы сівыя,
мука.

Часам прасты вобраз аўтар так зашыфроўвае, што цяжка дайці да сэнсу:

А ля сцяны злілены кліён
смяльца.

Сцяпан ГАЎРУСЁЎ

ПРЫЦЯГНЕННЕ
РОДНЫХ
ГНЯЗДОЎЯЎ

ручасці, жыцця выяўлена прэтэнцыёзна і хадзіліна. Адступленне ад жыццёвай праўды («Помню, чэрвеньскім ранкам росным вызваленне прынеслі салдаты» — як можна пазніць тое, чаго бачыць не могуць?) прыводзіць да умоўнасці і прыбліжнасці: «Да зямлі... прыпадалі героі з ілачам. Харашэла яна ў абдымаках» і г. д. Усё гэта — кніжнае патхненне, у чым можна пераканацца з наступных радкоў:

Я дамаўляўся з цынай,
Я дамаўляўся з ветрам,
Каб мне з табой сустрэчы
Наладзілі ўначы.
Я дамаўляўся з росамі,
Пякучымі і золкімі,
Каб болей не пацілі
Ші ног тваіх, ні рук.

Гэта — амаль цытата з Максіма Танка. Калі ў першым выпадку аўтар творча паследуе творчыя прычыпы прызналага майстра, то тут ён па-вучыццёску перацісвае яго.

Міхась Губернатарав — паэт бласпрынчых матчынасцей. І яму варты смілей, выходзіць на самастойную дарогу.

Сяргей Законнікаў — з Беняковіцкага раёна. Яму — у адрозненне ад свайго папчэніка — найбольш удаюцца вершы, насыненыя рэалістычнымі дэталямі штодзённага вяскованага побыту. Гэта — «Слуць жанчыны на градах капусты», «Капаюць бульбу землякі», «Спіць жанчына». Тут ёсць добрая назірлівасць, умненне сугуба праяўлена з явы падаць у паэтычным асвятленні:

У жытах густых прапала сценіца
Пад паевам спелых каласоў.

Ці яшчэ:
Ляціль жанчыны ў барозны,
а хвостам,
Сталі качарыжкі, нібыта спечкі.

Але нават у лепшых яго творах можна сустрэць недакладныя радкі накішталь: «Надсечаныя падаюць камлі» (!) «І чупен скрыгав ля капцоў лапат» — нудала інверсія зацямяне сэнс. Грашыць ён і запазычанасцю:

Ты прайтывеш і без мяне,
я ведно,
А мне нікол без цябе
не жыць.

Гэтыя радкі нагадваюць

Прышлаў да шчыбы дзепа-
лэнаці,
Шыбы салдат, што н'е і не
шпечыца,
Не адрываючы ад капылка
рукі.

Відаць, тут гаворыцца пра перасмяглага абаронцу крэпасці, што «н'е і не пап'ецца». Але чаму ён павінен смяяцца ў такой сітуацыі? Навошта шчыбы і лісцезыкі? Чаму ён трымае кацялок не аберуч, што было б натуральна?

Вершы гістарычнага плана напісаны без дастатковага пранікнення ў матэрыял. Апошні дзень Раіна маюецца такім чынам: «Паўзе (?) тапор на сінім фоце. І ўраз уздрыгнула зямля».

Кастрычніцкая рэвалюцыя маюецца так:

Іскры раімі зорак
Ляціль ад застроў салдат.
Ад грунсту, залпа «Аўроры»
Бурліць, нібы вір,
Петраград.

Ці варты даводзіць, што пра гэта сказана ўжо ваінае слова ў пазыі. І гэта занадта многа лены. І калі ўжо брацца за адказныя тэмы, то варты было б пашукаць нешта сваякішае і сваё.

Сяргей Законнікаў неабходна больш уважліва ставіцца да слова, каб яго падпарадкоўвалася аўтарскай волі.

Анатоль Казловіч — з Бярозаўскага раёна. Яго вершы выгядна вылучаюцца сваёй экспрэсіўнасцю і метафарычнасцю: «Здаецца, камень угору кінь — ён жаўранкам зляціць па ўзлессе!», «Спылае неба, як гудрон расплаўлены, на агароды: Паэт бачыць свет не аднапласкасна, цураецца адназначнасці слова. Стварэнца ўражанне, што перад табою апантаны скульптар, які нецярпліва месціць непадатліваю гліну, каб увачавілі даць жыццё сваёй трывожнай фантазіі. І не паспеем наглядзецца на імпульсіўныя вобразы, як ён патхнёна руйнуе толькі што здбытае ў творчым самазабыцці, каб яшчэ тваім захопленым вачам нешта зусім нечужанае. Эпічным запевам пачынаецца верш «Даруй мне, зямля!»:

Я капаю лкоп,
Я помню:
Пахне ў гародзе кроп...
Жаўранак пестю
ле на лесе...
Расчэсвае жонка
ні поч валасы...

Над ранішній пёскай
сонечна сноп...
Я помню ўсё,
Я ж капаю лкоп,
Маскірую
з улікам мясцовых
прымет...

Вайсковая тэрміналогія апошняга радка настроівае на суровы лад, але наступным радком аўтар нас аздачвае:

Стаўлю на брэтэвер
шчыткі бумет.

Цяжкім статутам не прадугледжаны такіх аконных нацюрморты ні ў ваенны, ні ў мірны час. І мы ўнутрана насцярожваемся — гэта не так сабе сказана. І сапраўды:

Пахне наўкола аўльготнай
зямлэй,
Карэннем...
Свейны сніг бурляць,
Я — зеніт!
Мне добра ўзрастаць!

І — як выдых:
О, так мне хочацца
У забыцці
Яблыні светлай
З акоты ветрыць і —
расці.

Тут не дробязная праўдападобнасць факта, а глыбокая праўда настрою.

Гэтак жа напісаны верш «Грукаталі па раіках усю ноч мае сны» — аб беспакойнай службе сёвіншчыка ваіна. Ён зноў такі насычаны галейдаскопам мігальных уражанняў-успамінаў:

...белая здань за ланом
прамыльне
Лёгна скрыпнула вяснічкі...
Май выйшла да студні...

І таму, што гэта адбываецца ў сні, маці не можна адразу пазнаць сына («Не бачыць мяне»), яна як бы зачаравана ўходам, што адна займай палымнеў, калі сьпіну суджана працінуцца, а ёй апавітаць яго:

Цікі ўскрылі — і вядро
патапіла на дно.

Напісана гэта псіхалагічна дакладна. І калі аўтара варты за што напраніць, дык гэта за тое, што ў адным з вершаў, адрадываючы свайму здароваму густу, ён збіваецца на літаратурчыню і нейкае назёрства:

Якая ты,
маці паэта?
Якая?...
Ці чытаеш ты
ціры газеты?...
Там — сьвінагі вершы,
Там — сьвіна партрэты...

Не зусім сцігла гэта і пакуль што зарапа.

Леанід Янубовіч — з Салігорскага раёна. Ён загінуў летась трагічна ў дваццацідвухгадовым узросце. Страта тым больш адчувальна для нашай літаратуры, што гэта быў паэт сур'язнага філасофскага роздуму і чаканнай формы.

Ён марыў «прайсці праз мноства паўтарэнняў», абіяты «васільковым воблакам... лепшых сноў чалавецтва». Ён быў поўны адвагі разгадаць «гняздоўяў родных прыцягненне» і

жыццё сваё ханеў бы
Гэткім простым, як матулі
рукі.
(«Жаданне»)

Не, ён не застаўся «непрыкметнай птушкай твайго гаю» — песецінага гаю па-сьлёзноўнаму любімай ім Беларусі. Надоўга застаецца ў матчынай мове яго задумчана-ўражлівае слова, што многімі рысамі нагадвае ранішняю багдановічаўскую песню.

Пятро Сушко — з Віцебшчыны. Ён на дзесятак гадоў старэйшы сваіх таварышаў па зборніку і, відавочна, з гэтай прычыны прадстаўлены шырэй. Але ўражанне яго творы падаюць даволі цьмянае. Паддаўшыся расчаўсюджанай спакусе, і ён напісаў влінок санетаў — «Поле». У прычыпе гэта не выклікала б прычыннаў, ка-

лі б не даве акалічнасці — ад санетаў тут толькі графічная знешнасць, а змест усяго вянка выяўляецца ў наступных радках:

У роздуме стаю я над
табой,
Шырокае і велічнае поле,
Тут даўні прадан мой перад
слубой
Спеу жаваранка слухаў
на прыадылі.

Не раз хадзілі зейбіты на
боі,
Каб паднявольнымі не быць
школаі,
Шуміць жыцця блызменнага
прыбой,
Дзе волаты амагаліся за
волю
і г. д.

Усё правільна. Незразумела толькі, дзеля чаго былі напярэдні 196 радкоў, сярод якіх можна сустрэць і такія:

У чорным хлебе «лоды»
хто знайшоў,
Непераможны вырашце
Ахліма.

Альбо:
Вы (селянці — С. Г.) разарве,
як Даніла, сьпе гродзі.

І — уперамежку з Ахліма і Даніма — «бясстрашныя Рыгоры і Міколаі», Каліноўскі, Кушала, Колас, Скарына... Адным словам, самае адвольнае абыходжанне з гісторыяй.

Не ўдаліся і астатнія вершы аўтара — «Зямля героі», «Балада пра невядомых», «Ты была мамі лесам», «Не хіліце галоў, няўдачнікі», Яны нейкія безаблічныя і малакроўныя. Чаму так атрымліваецца ў дэволіспрачтыкаванага аўтара? Відаць, ад жадання сказаць аб усім адразу. У «Зямлі героі», напрыклад, пералічваецца Даватар, бацька Мінай, Міхась Сільніцкі, Надзея Трапія, Сяргей Каваленка. Згадваюцца вядомыя імёны, але не дадаецца ніводнай новай рысы да аблічча героі, і наша ўвага слітчае міма. А варты аўтара даверыцца пачуццю меры, як знікае шматслоўнасць і з'яўляюцца хоць і бласцірасныя, але працудныя строфы:

Салдатка галоўне
Над сёной Давіно:
Каботкае шчасце
Разбіта райно...
(«Ой, ліцеці гусі!»)

Відаць, Пятро Сушко і павінен прытрымлівацца гэтакі кірунку.

Мечыслаў Шаховіч — з Мядзельшчыны. Ён самы старэйшы па ўзросце з прадстаўленых аўтараў. Але ніша велікі кніжна і не заўсёды ўдзіліва. Пра ўласнага бацьку ён гаворыць так:

...ты быў для мяне асілкам
З далёкай далічэй казкі...
(«Бацьку»)

Вясна малюецца наступным чынам:

Даўно набухлі гурбы
валуны...

Хай распускае студзень
бізуны

(«Куток вясны»)

Вягучы барозы пеханіцы
ў мундзірах новых
на гасцінцы...

Я — пад абстрэлам
салаўіным...
(«Вясна»)

І толькі тады, калі аўтар піша пра тое, што ім самім працута, атрымліваецца шчыра і непасрэдна, як у вершах «Маці» і «Бацькавы боты».

Што можна сказаць у заключэнне?

Аўтары прадстаўлены ў зборніку непрапарцыянальна іх творчым магчымасцям, і ў Міхася Губернатарова, і ў Сяргея Законнікава ёсць цікавейшыя творы, якія тут не знайшлі месца. Што датычыцца яўных агрохаў, то іх варты было выправіць пры рэдагаванні. А наогул маладых аўтараў лепш выдаваць хоць трохі пазней, але кожнага асобна.

ВЫРАШЫШЫ пазнаёміць нашых чытачоў з ідэямі і творчасцю Гомельскага абласнога тэатра лялек, мы сутыкнуліся з пэчэкаванай перашкодай: ніхто не мог нам адказаць, дзе яго шукаць. У абласным упраўленні культуры, куды мы шмат разоў званілі, адказвалі адно і тое ж — тэатр на гастролях, але ў якім менавіта раёне, невядома. Страцішы надзею атрымаць патрэбны адрас, я накіравалася ў Гомель, каб там даведацца (хоць бы праз знаёмых ці сваякоў артыстаў), дзе гастрольнае «няўлоўны» тэатр. Высветлілася, што калектыву цяпер у Глуску, хоць на ўпраўленні культуры сцвярджалі, што ён у Кастрычніцкім раёне. Амаць дзень дабіралася да Глуска аўтобусам і падарожнымі машынамі і позна ўвечары пад'ехала да гасцініцы, куды якраз вярталіся актёры з чарговага выезда на спектаклі.

Даведаўшыся аб мэце майго прыезду, яны былі шчыра здзіўлены:

— Ведаеце, намі так мала цікавацца... Нам ужо здавалася, што ніколі ніхто не спытае, чым мы жывём, над чым працуем, пра што марым.

— Ну, а гледачы?

— Дзеці, здаецца, любяць нашага героя медзведзіна Рымціміці. Ва ўсім разе, у тэатр прыходзіць многа пісьмаў, дзе яны раскажваюць пра розныя цікавыя здарэнні са свайго жыцця. Прысмяляюць малюны са сценамі з нашага спектакля. Але ж хацелася б, каб наш Рымціміці хоць раз сустрэўся з калегамі з Мінскага і Брэсцкага ляльчых тэатраў... Шкада, што вы ўбачыце наш спектакль у гастрольных умовах. Мы паўтара месіца на калёсах, дэкарацыі папсаваліся, ды і мы стаімліся...

На наступны дзень я мела магчымасць два разы паглядзець спектакль — у вёсках Гарохаўка і Пятровічы. (У Пятровічах якраз толькі што адкрылі новы клуб, і дзеці, што збегліся ляльчымі сяжынкамі з усіх суседніх вёсак, былі ў захваленні, убачышы не ў імя і не па тэлевізары жывых артыстаў і, асабліва, «жывых» лялек). Дарогі да такіх, параўнаўча аддаленых ад цэнтру куткоў — не гледзіць, таму не даўна, што рэжысёр папсавалася. Дэкарацыі, калісьці яркія і святочныя, пабялілі і многа праіграюць ад таго, што ўстанаўліваюцца на белым фоне (задык з блакітным небам і залатым сонцам парваўся). Ды і актёрам не лёгка іграць адзін і той жа спектакль па дватры разы кожны дзень. Натхнення і ўздыму прэм'еры, тут чакаць дарэмна...

І ўсё ж мне было зразумела, чаму так падабаецца дзецям медзведзіна Рымціміці з назі польскага пісьменніка Яна Вількоўскага. То непаслухмяны, то дурляваты Рымціміці ў той жа час на дзіва шчыры і добры і заўсёды гатовы прыйсці на дапамогу сябрам. Артыстка Тамара Гарачава добра перадае інтанацыі домага хлапачага голасу. Іграе тэатраментна і цікава. З задавальненнем сустракаеш і выходы таты Рымціміці, які хоць здавацца вельмі строгім выхаванцам, а на справе, як і ўсе таты ў наш час, не можа прычыць капрызам люблага сына (гэты адыход ад прасталінейнай дыдактыкі, дарэчы, вельмі прыемная рыса ў спектаклі для малышоў). Цяжка паверыць, што гаворыць не сама лялька, а столькі натуральным для яе здаецца голас артыста Уладзіміра Матроса — гучны, нізкі, багаты на інтанацыі. І самі гэтыя лялькі, зроблены мастаком тэатра А. Чабатаровым і бутафорам Ф. Вліновым, выразаныя, пацешныя, пераканаўчыя.

Пасля вяртання ў гасцініцу артысты, нягледзячы на стому і цэлы час, захацелі тут жа даведацца пра мае ўражанні ад спектакля.

— Вам не здаецца, што мая Ліса гаворыць занадта нізкім голасам? — пытае Людміла Гамзюк. — Не магу пераканаць рэжысёра, а сама б я гаварыла інакш.

— Як асвятленне? Ці добра гучыць музыка? — непаконца мастак па асвятленні Аляксандр Чупрыс.

— А Зяцк не здаўся вам невыразным — і як лялька, і як перса-

наж? — гаворыць Кацярына Клімковіч. — Мне неяк сумна яго іграць.

Словам, усе з нецярпелівацю чакаюць думкі свейлага чалавека. Я адказаў, што немагчыма выказаць нейкае агульнае абгрунтаванае ўражанне аб тэатры па адным спектаклі, ды яшчэ прагледжаным у такіх умовах.

— А два спектаклі мы не маем магчымасці «вывозіць» аўтобус маленькі, не змяшчаецца рэжысёр. Ды і ў Гомелі вы два не забачылі б. Мы выпускаем адзін спектакль у паўгода, паказваем яго спачатку ў горадзе, па школах (стацыянара ж у нас няма), а потым на гастрольях. Прыязджайце на нашу наступную прэм'еру — «Алішка і салдат».

— Але ж у Гомелі можна аднавіць і старыя спектаклі?

— Не так гэта лёгка. Няма дзе захоўваць лялькі і дэкарацыі. Загінула ўжо некалькі спектакляў. Згіблі ў склепе, дзе зараз знаходзіцца наш майстэрні. Разуме-

...І ПЛАЧУЦЬ

У час спектакля...

це, як крыўдна — бярэш у рукі дэкарацыю, і кавалак застаецца ў цябе ў руцэ... Дзе ж адновіш такі спектакль?

— Няўжо для майстэрні не

ЛЯЛЬКІ

знайшося лепшага памяшкання? — Шчыра кажучы, мы і гэтак рады...

Я іх разумею. Раней мастак і бутафор працавалі ў сябе на кватэры, і гаспадыня, у якой яны здымалі пакой, хацела іх выгнаць. Маўляў, яна здавала кватэру, а не памяшканне для майстэрні. Цяпер хоць параўнаўча ў тэрмін афармляюцца спектаклі, а да гэтага артысты ўпершыню бачылі сваіх лялек у лепшым выпадку на генеральнай рэпетыцыі, а то і на прэм'еры. Але і цяперашняе памяшканне майстэрні пад пагрозай: яго могуць адабраць харчовыя арганізацыі — тут мяркуюць абсталяваць кафе «Марожанае».

Праўда, ёсць у тэатры драмы два маленькія пакоі, дзе можна трымаць частку рэжысёра і дэкарацыі. Частку матэрыялаў хаваюць у кладзючы... туберкулёзнага дыспансера. А рэпетыцыйных пакояў наогул няма. Рэпетыруюць дзе даўдзедца — у дарожным тэхнікуме, у вучылішчы механізацыі. Часам пускаюць ляльчых у клуб парку культуры і адпачынку імя А. В. Луначарскага. Памяшканне там вядраўнае, але работнікі парку ўвесь час заходзяць па розныя рэчы, перашкаджваюць рэпетыраваць. Да таго ж за сцяной звычайна іграе духавы аркестр і праводзіць музычныя рэпетыцыі проста немагчыма.

Калі я накіравалася, што адзіны дом — гэта аўтобус, артысты без жарту казалі: «Ні гаража, ні майстэрняў няма. Стаіць наша «антэлопа» проста на вуліцы, над вокнамі ў шафэра».

— Ездзім мы многа, рамантаваць машыну даводзіцца часта, а рамантаваць няма дзе і няма каму, — уступіў у размову адміністратар Леў Белін. — За гэты год ужо трыцінашёр падаў заяву аб звальненні. Няўжо нельга прыпісаць наш аўтобус да гаража якой-небудзь іншай установы? З-за прастояў аўтобуса ў нас сарваўся не адзін спектакль...

АДЗІНЫ ў вобласці прафесійныя ляльчы тэатр... Дзе ж яму жыць? Клуб парку культуры? Там наладжваюцца

танцы, і гэта асноўная крыніца яго прыбыткаў. Палац мясцовай прамысловасці? Там размяшчаецца філармонія, у іе сваё немалыя цяжкасці. Зала Палаца піянераў? Кажуць, і яна перагружана...

Разам з Віктарам Чарныевым, дырэктарам і галоўным рэжысёрам тэатра, мы агледзелі і памяшканне таг званай майстэрні. Не верыш сваім вачам — няўжо ў наш час людзі могуць працаваць у такіх умовах? Двухметровыя каменныя сцены былога палаца Паскевічаў надзейна ахоўваюць сцені ад доступу свежага паветра. Ніякай вентыляцыі няма. Столь і сцены без ніводнага аенца пакрытае шэраў сабой, і тэатр апынуўся на вуліцы. Гартаю пухлякую папку з копіямі дакументаў, якія датычаць ляльчага тэатра. Чытаю першы:

Але ж калі адкрываеш у Гомелі новы тэатр, мелася нешта на ўвазе? Не думалі ж, што ён будзе працаваць на вуліцы! Так, лялькам абцягалі клуб парку культуры. Тут размясціўся б і стацыянар, і база. Пастанову прымаў аблвыканком, а будынак належыць гарвыканому. Абласныя і гарадскія ўлады не здолелі дамовіцца паміж сабой, і тэатр апынуўся на вуліцы. Гартаю пухлякую папку з копіямі дакументаў, якія датычаць ляльчага тэатра. Чытаю першы:

Рашэнне... ад 11 красавіка 1968 года... Выканком Гомельскага абласнога Савета дэпутатаў працоўных вырашыў адкрыць з 1 красавіка 1968 года ў г. Гомелі абласны тэатр лялек, размясціўшы яго ў будынку клуба Гомельскага парку культуры і адпачынку...

Дык жа будынак, кажучы, у аварыйным стане і наогул будзе зносіцца! І дагэтуль парк праводзіць у ім амаць усе свае мерапрыемствы. А каб не гэта будынак быў бы ідэальным месцам дзейнасці тэатра: у цэнтры горада, у парку, побач з Палацам піянераў...

Далей у папцы — пісьмы, пісьмы, пісьмы...

«Даводжу да Вашага ведама, што з-за адсутнасці памяшкання спыніліся ўсе работы па падрыхтоўцы новага спектакля за выключэннем дробных работ, якія выконвае бутафор на вуліцы (у парку), калі дазваляе надвор'е. Пад пагрозай — вытворча-фінансавы план тэатра Чарныёў».

Пісьмы ў аблвыканком, аблас-

Пасля спектакля...

У ГОМЕЛІ

ное ўпраўленне культуры, у Беларускае тэатральнае аб'яднанне і кожнае канцаецца словамі: «Данамажыце нам, калі ласка!»

Адказаў у той папцы я не знайшла. Так, гутарылі з ляльчыкамі, абцягалі нешта...

Сярод папер, сабраных у папцы, ёсць і пісьмо прадстаўнікоў грамадскасці горада — супрацоўнікаў абласна, школ, музычнага вучылішча, журналістаў. Я сустрэлася з некаторымі яго аўтарамі.

— Артысты ляльчага тэатра — частка і гаданая гасціня Гомельскім тэлебачанні, — сказала мне рэжысёр дзіцячай рэдакцыі Вера Яцкевіч. — Перадчыт з іх удзелам вынікаюць вельмі цікавыя і нашых гледачоў, у рэдакцыю прыходзіць шмат удзячных пісьмаў. Я асабіста проста здзіўляюся, як у работнікаў тэатра хапае сіл творча працаваць у тых умовах, у якіх яны застаўлены. Працуюць на адным энтузіязме. Колькі год мы імкнемся дапамагчы ім — і ўсё дарэмна...

— Гэта адзіны тэатр для дзяцей, які ёсць у нашым горадзе, — гаворыць супрацоўніца ідэалагічнага

аддзела «Гомельскай праўды» Зоя Зайцава. — Але юныя гамельчане амаць яго не баюцца. Тэатру неабходна стварыць нармальныя ўмовы для работы.

А што адносна гэтага думаюць у абласным упраўленні культуры? На мае пытанні аб творчых магчымасцях тэатра, аб ідэяна-мастацкіх вартасцях яго спектакляў загадчыні ўпраўлення Э. Гладковіч адказаў:

— Дакладна не ведаю, я іх спектаклі даўно глядзеў...

(Вярнуўшыся ў Мінск, я мелася пайсці ва Упраўленне па справах мастацтваў Міністэрства культуры БССР, спытаць супрацоўнікаў яго, што яны робяць або збіраюцца рабіць, каб палепшыць становішча гомельскіх ляльчыкаў. Але адмовілася ад свайго намеру, бо магло здарыцца тое ж самае, што і ў гаворцы з начальнікам абласнога ўпраўлення культуры ў Гомелі, — яны таксама могуць адчуваць сябе ілёмка і «дакладна» нічога не ведаць... Спадзяюся, што пазней захады ўсё ж ўпраўленне хоць бы абраецца рабіць, нават калі і яго супрацоўнікі «даўно глядзелі» спектаклі ляльчага тэатра ў Гомелі. Бо трывожныя дакументы-папэры з горада над Сожам яны атрымлівалі і ў тых дакументах чыталі пра тое, што цяжка, ой, як цяжка працаваць гэтак маленькаму і такому патрэбнаму дзецям тэатру!).

Ідэяна Гомельскім аблвыканком прыняў рашэнне прысціць рэспубліканскі Дзяржаплан і Міністэрства культуры БССР улічочыць у план 1973—1975 гадоў узвядзенне будынкаў філармоніі, тэатра лялек і музычнай школы. Зразумела, будаўніцтва стацыянара — справа складаная, якая патрабуе сродкаў і часу. Але зразумела і тое, што працаваць у такіх умовах да 1973 года тэатр не здолее. Няўжо нельга знайсці шэсць-сем пакояў для базы тэатра, прытым у адным будынку, каб артысты не вазілі лялькі і дэкарацыі праз увесь горад. Гэта ж такая неабходная творчая патрэба рэжысёра і мастака — мець пакой, у якім можна было б адзіцца на нейкую адлегласць ад шчырма, каб паглядзець, як у цэлым выглядаюць асобныя сцэны спектакля!

Цяпер тэатру абцягаюць (зноў абцягаюць!) некалькі пакояў у будынку пракуратуры, калі ён будзе ўзведзены новы. Але гэта яшчэ справа няўпэўнай будучыні. Энтузіязныя ляльчыка тэатра ў Гомелі зноў доўгу ў вясень і зіму будучы працаваць у халодным вільготным склепе.

Акрамя ўсіх арганізаваных пытанняў, якія бласконца паўстаюць перад калектывам, артыстам, які ў большасці свайой прыйшлі з самадзейнасці, неабходна паўсёрдзіная вучоба — па майстэрстве актёра, тэхніцы мовы, вакале. І для гэтага патрэбна хоць якое-небудзь месца. А яны ж яшчэ марудна падрыхтаваць спектакль для дарослых, што, безумоўна, многа даю б для іх творчага росту.

МАБЫЦЬ, мы яшчэ не раз будзем звяртацца да праблем ляльчых тэатраў. І з папракамі ў іх адрас, бо яны не маюць арыянальнага рэпертуару, а значыць, выразнага творчага аблічча. І з прэтэнзіямі да нашых дзіцячых пісьменнікаў, якія абыходзіць свайой увагай гэты важны і цікавы жанр, да Беларускага тэатральнага аб'яднання, якое яшчэ нічога не зрабіла, каб наладзіць сувязі паміж трыма рэспубліканскімі ляльчымі тэатрамі, дапамагчы ім абменьвацца творчым вопытам. Вернемся і да Гомельскага тэатра...

Але ад душы спадзяюся, што пры наступнай сустрэчы з калектывам аднадзе неабходнасць гаварыць пра загінуўшыя ў вільгаці спектаклі, пра бядомны аўтобус, пра няўвагу абласнога ўпраўлення культуры да надзвычайна патрэб тэатра. Што ў цэнтры размовы будучы стаяць толькі творчыя праблемы.

С. КЛІМКОВІЧ,
спец. карэспандэнт «Літаратуры і мастацтва».

З'ЯМЛЯ МУЖНЫХ

В'етнам. Краіна мужных, няско-раных людзей, краіна, якая вельмі ўжо колыкі габой мужна процістаяць узброенаму да вубой амерыканскаму імперыялізму.

Учора, 2 верасня, споўнілася 26 гадоў з дня ўтварэння Дэмакратычнай Рэспублікі В'етнам. Гэтую гадавіну разам з в'етнамскім народам адзначае працоўны люд усёй зямлі.

Мы звярнуліся да намесніка старшын Беларускага аддзялення таварыства савецка-в'етнамскай дружбы, сакратара Беларускага Савета прафсаюзаў Спартака Аляксандравіча Аржаўкіна з просьбай расказаць пра эканамічныя і культурныя сувязі рэспублікі з братнім В'етнамам.

— Разам з усім савецкім народам, — гаворыць Спартак Аляксандравіч, — дзейную дапамогу і падтрымку Дэмакратычнай Рэспубліцы В'етнам аказваюць працоўныя Беларусі. Шмат пісалася пра тое, што на будоўлях, дарогах В'етнама можна убачыць мінскія самазвалы, трактары «Беларусь». Менш вядомы, відаць, такія факты, — з дапамогай нашай рэспублікі ў ДРВ быў пабудаваны вялікі механічны завод, узнаўляўся і пашыраўся апацітавы руднік у Лао Као, суперфасфатны завод у Лам Тхао, самы буйны не фолькі ў В'етнаме, але ва ўсёй паўднёва-ўсходняй Азіі.

Пастаяннымі пастаўшчыкамі прадукцыі нашым в'етнамскім сябрам з'яўляюцца больш трыццаці прамысловых прадпрыемстваў Беларусі.

У шматтысячным атрадзе савецкіх спецыялістаў, якія аказваюць непасрэдную дапамогу ДРВ, аз унаўленні і развіцці народнай гаспадаркі, у падрыхтоўцы на месцы нацыянальных кадраў, ёсць і

вялікая група беларускіх спецыялістаў. Некаторыя з іх удастоены ўрадавых узнагарод ДРВ.

Значным укладам БССР у справу дапамогі в'етнамскаму народу з'яўляецца і навучанне ў вышэйшых і іншых навучальных устано-вах Беларусі вялікай групы в'етнамскай моладзі. Так, летась у нас навучалася больш 800 в'етнамскіх юнакоў і дзяўчат.

Цяпер пра нашы культурныя сувязі. Тысяча кіламетраў аддзяляюць ад нас В'етнам, але нам блізка сёння в'етнамская літаратура і музыка, кіно і жыццё.

Чытачы «Літаратуры і мастацтва», відаць, помняць, як урачыста праходзілі ў Беларусі Дні В'етнама. У Мінску, у абласных гарадах былі адкрыты выстаўкі в'етнамскага палітычнага плаката, прыкладнага мастацтва, рэпрадукцыі карцін сучасных мастакоў Паўднёвага В'етнама. У бібліятэках былі арганізаваны выстаўкі в'етнамскай літаратуры, кніг савецкіх аўтараў пра В'етнам. Тады ж выдавецтва «Беларусь» выпусціла зборнік аповяданняў в'етнамскіх пісьменнікаў і кнігу вершаў паэтаў Паўночнага і Паўднёвага В'етнама «Апалены лотас» у перакладзе на беларускую мову Язэпа Семязона.

Беларускі глядач пазнаёміўся з в'етнамскім кінамастацтвам. У кінаатэатрах рэспублікі дэманстраваліся такія стужкі в'етнамскіх кінематаграфістаў, як «Бура ўзнямаецца», «Белы дым», «Другое імя» і г. д.

Нам радасна ўсведамляць, што ў сваю чаргу ў Дэмакратычнай Рэспубліцы В'етнам ведаюць і любяць Беларусь, ведаюць пра яе гераічную гісторыю, пра сённяшні дзень.

Пра гэта сведчаць, у прыватнасці, Дні Беларусі, якія былі праведзены ў правінцыі Тхань Хоа. Там дэманстравалася шмат выставак, прысвечаных барацьбе беларускага народа з фашысцкімі захопнікамі, яго стваральнай працы. В'етнамскія таварышы выдалі да Дзён брашуру «Гераічная Савецкая Беларусь».

Наша аддзяленне паслала в'етнамскім сябрам да Дзён Беларусі бібліятэчку беларускай літаратуры, выстаўку дзіцячых малюнкаў, наборы грамплацінак і магнітафонныя плёнкі з запісамі беларускай музыкі, кінафільмы «Даргі, якія мы выбіраем», «Па Беларусі», «Вызваленне Савецкай Беларусі», дубляваныя на в'етнамскую мову.

Летась, калі адзначалася 25-гаддзе ДРВ, у нашай рэспубліцы праводзіўся месячнік савецка-в'етнамскай дружбы. Па ўсёй Беларусі прайшлі мітынгі салідарнасці з в'етнамскім народам. На прадпрыемствах, у навучальных устано-вах, калгасах і саўгасах былі арганізаваны лекцыі, гутаркі, даклады, прысвечаныя жыццю і барацьбе в'етнамскага народа.

Як дарагіх гасцей і сяброў, прымалі сёлета беларускія мастакі сваіх в'етнамскіх калег, якія прыехалі пазнаёміцца з выяўленчым мастацтвам нашай рэспублікі.

Адным словам, з кожным годам нашы братэрскія сувязі растуць і ўзбагачаюцца. В'етнам, дзялёкі геаграфічна, блізкі нам — па сваім духу, волі да перамогі справядлівай справе, за якую змагаецца. І хочацца прыгадаць тут словы Леаніда Ільіча Брэжнева, сказаныя ў Справаздачным дакладзе XXIV з'езду КПСС: «Дэмакратычная Рэспубліка В'етнам можа быць упэўнена, што і ва ўзброенай барацьбе і ў мірнай працы яна можа і надалей разлічваць на братэрскую дапамогу Савецкага Саюза».

Фота.

ТАЯМНІЦА МАЛЕНЬКАГА ЛЕСУ

У невялікім пакоі, на краі падваконніка, нас сустракае лясны гном, з барадой і ў акуларах.

Уладзімір Фёдаравіч ставіць фігурку на да-лонь.

— Падобны? — сапраўды, ёсць нешта агульнае ў гэтай мірраскульптуры і яе аўтары.

— З ім, спадзяюся, і ў гэтым гушчары не заблудзіся, — усміхаецца Уладзімір Фёдаравіч Васільеў і ставіць гнома на ранейшае месца.

Прыглядаюся — ба-цхохні! На падваконніку раскінуліся непразлыны, густыя кветы, у якіх што ні крок, то пені, корч або вывараченне. Вось перагародзіў сценку пагнуты і закручаны ў пятыя карань, гэты ж не што іншае, як застылы вул, які прыгрэўся на сонейку. А? Невысокія пляшкі, зрослыя мохам? Э! Яго вылазіць барадаты лесвічок.

Выварачены з узнятымі і пагнутымі каранямі — як дзве кроплі вады — русалка! Галава ў не закінута назад, валасы доўгія, цяжкія, і ўся яна сагнулася, напружылася. А чаму — аразумела: побач — змей-гарышчы — чорны аляховы карань — выцягнуў жахлівыя галовы. Распусціўшы крылы, уцякаюць фазаны і турапаткі, адпаўзаюць жукі і лшчаркі.

І зноў абломкі сучкоў, кара ў нарасцях, грыбы-губы, кусты моку і сівыя бароды лішайніку. Але трэшчыны і маршчыны, калі прыгледзецца, зліваюцца ў мордэчні — усмешлівыя і сумныя, а нарасцэ з грыбам-губой, укладзены ў мох і лішайнік — закончаныя кампазіцыя — гняздо арла ў скалах.

Але вось мы трапілі ў іншы свет — радасны свет. Тут нас сустракаюць лёгкія балерыны ў прыгожых і грацыёзных паставах, танцоры, акрабаты.

За танцорамі «спартыўная пляцоўка». Тры бегуны перад стужкай: рукі раскінуты, крок шырокі. За імі прынялі стойку бансэры з цяжкімі пальчаткамі на руках. Гімнаст на спартыўным кані. Яго загаралал спіна, рукі напружаны, усе ў вузельчыках мускулаў...

— Карзінчыкі адлоў-чу, — астуджае ўпудлен-

не Уладзімір Фёдаравіч. Сам аўтар больш ценіць яркасць свае работы, дзе яго работы амаль няма. Але хутка разумееш, колькі спатрэбілася напружанай увагі, пільнасці, каб у блытаніне галінак, у хаосе карзінняй убачыць амаль закончаную скульптуру!

Але і ад даводак, а часта і значных дапрацовак «сырога» матэрыялу Уладзімір Фёдаравіч не адмаўляецца. Знайшоўшы недзе цікавы карань, сучок, нарасцэ, ён іншы раз тыдзлімі «даводзіць» яго, а потым нязлучна фарбуе і паліруе свае мікраскульптуры, ад гэтага яны больш прылі і выразныя.

У «запасніку» Уладзіміра Фёдаравіча (ёсць у яго такая скрынка) няма, як ён кажа, яшчэ неразгаданых да канца загадкаў. Гэта звычайныя сучкі і каранні, абрэзанні сасновай і бярозавай кары, грыбы-губы і шышкі, яны чакаюць свайго часу.

На высокую паліцу, дзе працягваецца экспазіцыя, гному-экспурсаводу не забрацца, і Васільеў здымае, ставіць на падваконнік свае арты-нальныя «лясныя» падсвечнікі. У падсвечніку «Аленякі» сем доўгіх ражкоў. Сабраныя разам, яны сапраўды падобныя на сям'ю аленей, якія на тонкіх ножках цягнуцца угору і завяршаюцца тонка напілаванымі белымі нагінцамі-шапачкамі. Гэты падсвечнік Васільеў «убачыў» у сярэдзіне засохлага лазовага куста.

Ёсць тут і прыгожы, для дзюж свечак, кандэляр «Бярозка», выразаны з развілікі бярозы, і цяжкі, для пісьмовага стала, падсвечнік «Шышкі»...

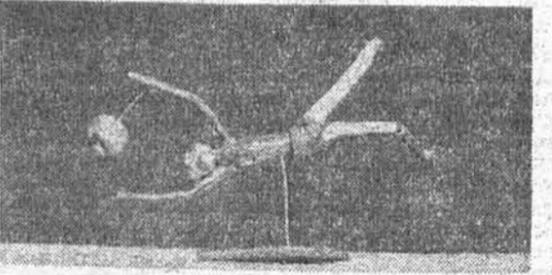
Лшчарка на ізамоці.

І яшчэ адна нечана-насць — унікальны алфавіт з драўляных літар. Літары гэтыя, вывешаны на адной на сцяне, таксама цэльныя, з сучкоў і караняў, прадаў, у алфавіце яшчэ многа прабелаў, падабраць усе літары аказалася не так проста.

Уладзімір Фёдаравіч Васільеў — аўтар усіх гэтых мініяцюрных скульптурак — заатэхнік, аспірант Беларускага навукова-даследчага інстытута жылываводства ў Жодзіне.

Пошукамі лясных «загадкаў», іх апрацоўкай Уладзімір Фёдаравіч заняўся тры гады назад. Цягу і любоў да ўсяго жывога і мёртвага ў лесе, да дрэў, зараснікаў, грыбоў і ягад, выхавалі яшчэ са школьнай лаўні Прышвін, Паустоўскі, Салаўкін. Адыграла, на-нечне, сваю ролю і спецыяльнасць біблага.

Л. ПРАКОПЧЫК.

Цяжкі мяч.

ДЗЕНЬ У ХАНОЇ

НГУЭН ДЗІНЬ ТХІ

Нгуэн Дзін Тхі — вядомы пісьменнік і грамадскі дзеяч ДРВ. У Савецкім Саюзе выйшла невялікая яго твора ў перакладзе на рускую мову — аповяданні, паэма, п'есы, раманы і аповесці.

Гэты ўрывак узят з яго новага рамана, які нядаўна выйшаў у перакладзе на французскую мову.

ПАСЛЯ апоўдні двойчы вылі сцяны. Ханой да гэтага прывык. У час трывогі жыхары ўжо не кідаліся бегчы па вуліцах, а хаваліся пад дрэвы, садзіліся каля невялічкіх шчылінаў альбо заходзілі ў сховішчы, якіх цяпер ужо доўж вуліц было шмат. Калі сцяна загула другі раз, Луонг быў якраз на паўдарозе ад шпітала. Саскочыўшы з веласіпеда, ён кінуў вокам, дзе б схавалася пад ярым разгалістым дрэвам. З паўночнай часткі горада данесліся выбухі.

Над галавой ён убачыў два «Міг», якія кружыліся над горадам.

— Цудоўныя машыны! — сказаў нейкі юнак і з горадзіцы позіркаў яшчэ два самалёты, якія раптам імкліва пранесліся над самымі дамамі.

Пасля таго, як Луонг выйшаў са шпітала, ён пахадзіў па вуліцах у пошуках якіх-небудзь падарункаў для сваіх таварышаў. Ужо было пазнавата, калі ён пасхаў да Туіен. Дзяўчына жыла амаль у канцы вуліцы Ло-Дук, на самай ускраіне горада. На дарозе туды абанал вуліцы паміж двух- і трохпавярховых будынкаў можна было лічыць дзе-нідзе убачыць старыя цагляныя дамы з чорнымі драўлянымі калонамі. Яны стаялі пад векавымі бензойнымі дрэвамі, хаваючыся пад густымі зялёнымі шатамі.

За старымі пасёлкамі, раскіданымі сярод безлічч лужыні і стаёўкі, раптам вышывалі цэлыя кварталы новых будынкаў. Сценны іх, афарбаваныя ў ружаватыя колеры, праразаліся двума, трыма ці чатырма радамі шырокіх вокнаў.

Туіен жыла на вузенькай, звільстай, як вузкая, вулачцы. Луонг прайшоў праз каменныя вароты на маленькі дворык, накрыты бляшаным дахам. Тут размясцілася сясарная майстэрня. Дарожка прывяла лётчыка да старэнькага аднапавярховага дома, у якім, відаць, было многа жыхароў. Луонг паставіў веласіпед пад драўляную лесвіцу. У доўгі вузкі калідор выходзіла мноства зачыненых дзвярэй. Ён пайшоў у самы канец калідора, настукаў у дзверы і пачакаў. У

пакоі пачуліся паспешлівыя крокі. І дзверы напалову адчыніліся.

— Гэта вы! Уваходзьце, калі ласка.

Туіен узяла з яго рук скураную сумку і павесіла на вешалцы каля люстра.

— Толькі што вярнулася. Баялася ўжо, што вы, не заспеўшы мяне дома, пойдзеце.

— А я баўся, што спазнося.

Толькі цяпер Луонг заўважыў, што дзяўчына закачала рукавы блузкі і была босая.

— У мяне шмат работ! — сказала Туіен. — Уласна кажучы, сёння дзень быў свабодны, але сход забраў амаль усе час... А потым — наліст, трывога — страціла яшчэ нямала часу. Але нічога. Крыху адпачніце, а я пакуль прыгатую вячору.

— Можа, паматчы? Сам не вару, а намочыць кукара — хоць куды!

— Што вы, што вы!... А можа і сапраўды намыце шпінат?

Пакойчык быў маленькі, нізкі, але выходзіў на вузенькі дворык з водарэзорнай калоннай. Пад бамбукавым застрэшкам стаяла пліта. У час налётаў падача вады спынялася, але побач з плітой стаяў збан з вадой. На зямлі ляжалі трэскі.

Луонг выйшаў з дома, сеў на ўслончык і пачаў мыць зеляніну. Туіен прымасцілася каля яго і ўзялася чысціць рыбу.

— Вячора не надта што багатая, — сказала дзяўчына.

— Што можа быць лепш за рые з рыбай.

— Купіла свежую. Пасля сходу адрозу пайшла на рынак. Думала, не дастану. Але ж вось напандавала!

На сталіцу пачаў насоўвацца вячэрні прыцемак, але жыццё ў горадзе не пераставала пульсаваць ні на імгненне, ні на хвіліцу не сціхаў гарадскі шум.

Калі рые звярнуўся, сцягнула яшчэ больш. Туіен паставіла вячору на столік ля ацка, што выходзіла на двор. Ад пліты шчоткі яе расчыра-неліся, а вочы-пачарнелі як бы яшчэ больш.

— Гэта траба есці гарацьм, — сказала дзяўчына, паказаўшы пальцам на рые і рыбную поліўку, з якой густа валіла пара. Адкрыўшы тум-бакку ля ложка, Туіен дастала адтуль нейкі пакецік.

— Перац з Вінь Лінь! Швагер вайп Іхон вельмі ўважлівы. Кожны раз, як прыйдзе, аб-вязкова прынясе хоць маленькі падарунак.

— На твары дзяўчыны зазіяла хітраватая ўсмішка.

— Відаць, таму, што я таксама руку пры-клала да яго шлюбу з вашай сястрой.

Туіен выйшла ў дворык, вымыла твар і рукі, хуценька прычасала валасы. Калі яна вярнулася і села каля Луонга, тварык яе быў свежы і ружовы.

За акном хутка апускалася ноч. Прыцема

ПАЭЗІЯ НА ЛІНІ АГНЮ

Тхань ХАЙ
(Рэспубліка Паўднёвы В'етнам)

Вы ўжо ўзляцелі

Дарагія браты мае,
Упершыню
Вы ўзляцелі, адчулі нябёс вышыняю!
Чарнавокія, статныя, зухаватыя,
Вы, нарэшце, к таму ж і крылатыя.
Год расказвай, і ўсё будзе мала,
Колькі ўсім нам крывы каштавала,
Колькі нерваў і праці, і поту,
Покуль мы дачакаліся ўзлёту
Вас, анёлаў не з боскага храма,
Над пакутнай зямлёю В'етнама.

Панаваў па-над ёю бялізасны ворак.
Вы спазналі, чым пахнуць бамбёжкі
і порах,
Як напалі і фугаскі знішчаюць
шпіталі—
Вы спазналі, браты, усяго паспыталі.
А сягоння, нарэшце, і наша ўзляло:
Сакалёнак-в'етнамец наш стаў
на крыло
І з нябёс у гісторыю робіць узлёт:
У В'етнама—паветраны флот!

Нібы ў казцы, цяпер вам адкрыцца
павінна
З вышыні ўся цудоўная наша краіна:
Рэкі, горы, палі, гарады
І сады, дзе ні глянеш—сады.
Дык глядзіце ж, старэйца, братцы,
На высокім узроўні трымацца.
Націгайце тых янкі і біце па-руску,
Не давайце разбойнікам спуску.
Ім адмераўшы мераю поўнай,
Вы тым самым паможце Поўдню.

Тут, пад покрывам джунгляў
нашлатых,
Ваш узлёт—наша радасць і свята,
І чутны нам у тыле глыбінным
Рэактыўныя вашы турбіны.

Мы віншум адзін аднаго
і, пусціўшы ў работу агонь,
Днём і ноччу па базах іх лазім,
Чужаземную набрыдзь дубасім.

Ах, браты, не сакрат паміж намі:
Ім, «джыям»*, не быць у В'етнаме.
Неразлучна, з падаенай сілай,
Будзем біць іх і з фронту, і з тылу!

Вы ўзляцелі пад сонца,
Узляцелі.
Дык страляйце ж без промаху ў цэлі,
Дзеці Поўначы!
У сінім зеніце
Віншаванне ад Поўдня прыміце,
1968

* «Джыям» — пагарднае імя ва-
еннаслужачых узброеных сіл ЗША.

Ле Ан СУАН
(Рэспубліка Паўднёвы В'етнам)

Мост на плячах

Прывітаеце дваццаці дзяў-
чатам з вёскі Вет Чо. Яны на
сваіх плячах трымаюць бамбука-
вы мост на рацэ Тхал Мьой,
пакуль баіцы аднаго з падрод-
дзяленняў Народных Войск
Сіл Вызвалення не пераправі-
ліся праз гэту раку.

Распагодзілася ночка навальнічная.
Весялей ступайце, хлопцы, весялей.
Тут вада па дню халодная, крынічная,
Але й вам пад зорным небам
не цяплей.

Я б цябе пашкадавала, драбнаступе,
Абагрэла б, каб цяжар не на плячы.
Прытаміўся: мінамёт цяжкі, як ступе.
Ты таўчы ім нашу злыбяду, таўчы.

Ах, якія ў вас скрываўленыя ступні,
Абшарпаныя калючкамі—аж страх!

Ды ступай жа ты без боязі,
прытульні:
Мост надзейны—не на палях,
на плячах.

Толькі муляе бамбукавае жэрдзе
Мке ключыцу, не валодаю рукой.
Дзеля вас жа мы стараліся, як
чэрці.

Пераходзіце і—адразу з ходу ў бой.
...Дваццаць мужных, чэпахісных,
як апоры.
Ператупаў зверху стомлены атрад.
Адбіваюцца ў рацэ іскрынкі-зоры
Ці не зоры—можа ночы тых
дзяўчат!

Параўнаць іх вочы з зоркай—
слабавата.
Гэта бляск іх непагаснае лобві.
Будзе помніць сэрца ўдзячнае

Тыя змученыя плечы да крыві.
1969.

Нгуен Дзінь ТХІ
(ДРВ)

Балада аб разлучаных сэрцах

Не ўсім на шчасце знойдзецца
падкова.

Іх стрэча адбылася выпадкова.
Двух закаханых—аднаго з адной,
Двух сэрцаў, што разлучаны вайной.

У зелянкавых потных гімнасцёрках
Абое крочылі, нібы па зорках,

Па цернях з бою ў бой, як з горна
ў горан,

Нібы ўвесь свет для іх адных быў
створан.

І вось, як два вандрунікі з пустыні,
Да ручая прыйшлі і там прыстылі.

Да вуснаў—вусны: п'юць
І не нап'юцца,
А ліма—іх сябры, і не смяюцца.

Здаецца ім—дзівосны сон ці казка
І гэта блізкасць, і абдымкаў ласка.

— Той варажбіт няпраўду нам
прарочыў.
Мы пасталелі, але ж бачыш—
ігрочым.

— Маніў стары. Сустрэўшыся
з табою,
Я быццам прамыюся ўся любоўю.

— Ты не прастыла!.. Лоб такі
гарачы...

— Ад радасці. Ты не глядзі,
што плачу.

Ах, любы мой, які ў руках ты дужы!
— Калі ж ізноў, калі, мая ты рука!

Забывшыся на ход падзей і часу,
Яны ўдваіх—дазорны і падчасак—

Стаяць пад пальмай, што бялее
ў змрону.

І раптам—зэлп гармат непадалёну.

— Ты чуеш! Гэта ўжо ў маім раёне.
Пара і мне...
Разлука на пероне.

Абое ў смутку. Моўчкі і сэрцу горне
Рука руку, бо словы дзесьці ў горле

Кіпелі, прыкіпелі і застылі...
Два шызыя дымкі на небасхіле,

Як два персцёнкі па канцах дарогі.
— Да новых стрэч! Да нашай
перамогі!

1970
Нереклаў Язэп СЕМЯЖОН.

ахуталі градні са шпітатом, зарослыя водарасцамі стаўні, наваколле. Неўзабаве ў цэнтры відзеліся ўжо толькі электрычныя арні ды снапы святла з некалькіх вялікіх дамоў, што былі зусім нядаўна пабудаваны.

— У гэтым раёне Ханой набывае аблічча сацыялістычнага горада,—сказаў Луонг.

— Так, — згадылася Туйен. — Калі я тут пасялілася, за нашым домам адразу пачыналася гарадская звалка. Ад смуроду аж галава кружылася. А ўлетку зусім было кепсна. Цяпер там сады і новабудовы. Засталося, праўда, яшчэ нямала старых хат і саламяных строхаў. Але і яны сёння сталі на выгляд больш акуратныя. А каб нам не давалася ваяваць, дык за два-тры гады замест іх выраслі б новыя жылыя кварталы.

— Мая сястра Дао тут доўга жыла?
Туйен падняла галаву. Здавалася, у яе думках прабеглі прыемныя ўспаміны.

— Яна пераехала да мяне пасля смерці нашай маці. У хуткім часе выйшла замуж за Нхона, але праз год яна жыла тут. Потым паехала ў Кесон, дзе ўладналася на метэаралагічнай станцыі. З таго дня яе не бачыла. — Туйен шлёпа глянцую на Луонга і ўсміхнулася: — Вас яна любіла больш за ўсіх на свеце...

— Нхон заўсёды спадзяваўся сустрэцца з вамі. Дао вельмі хацела пазнаёміць вас з мужам. Шкада, што сёння пасля сходу яму тэрмінова трэба было вярнуцца у В'ет Лін. Яны жывуць, як ітупкі. Сястры вашай даводзіцца цяжка адной, але жонка яна верная. Ён служыць цяпер на вельмі небяспечным участку, які часта падвяргаецца налётам варажэй авіяцыі. Шмат разоў іх бамбілі «В-52». — Туйен памаўчала, задуманна пазіраючы на гасця. — Але, калі дазваляюць месца і абставіны, яны ўспамінаюць, што жанатыя.

Дзяўчына пачырванела. Праз нейкі момант яна паднялася з крэсла і выйшла. Луонг праводзіў яе позіраючы. Ён не адрываў ад яе вачэй, калі яна нахілілася над плітой, каб заварыць агонь пад камфоркай, на якой стаяў чайнік.

Вячэра канчалася. Абое пілі чай. У Туйен было многа пытанняў, і калі Луонг адказаў на іх, дзяўчына з увагаю слухала. Яна напрасіла расказаць пра іншыя краіны, пра іх прыроду, пра звычкі і парадкі. Луонг мог параўнаць іншыя краіны са сваёй радзімай, расказаць пра свае ўражанні, калі з самалёта ён акідае позіраючы зямлю.

Туйен сядзела па другі бок лямпы з папярочным абажурам і слухала. Вочы яе задуманна пабліскавалі і часта загараліся новым пытаннем.

Луонг гаварыў:
— Кожная краіна па-свойму прыгожая. Кожны народ па-прыродзе сваёй добры і працавіты. Жоўтыя колеры вясні ў Савецкім Саюзе — відвішча незвычайнае. Не раз падумаўся я на Леаніскія горы ў верасні, у настрычкіну. Свята і празрыстае-празрыстае, крыву з кропелькамі вільгаці. Паветра свежае, як у нас на свята

Тэт. А ўдаленыя — лес, афарбаваны ў нейкія цудоўныя жоўта-залатыя колеры, што свеціцца так, быццам лісце адбівае электрычнае святло. Узімку нямала дзён, цалі неба блакітнае, ярка асветленае сонцам. Зімой дрэвы сядуюць лісце. Палі пасыпаны снегам. Дахі дамоў нібы накрытыя бяліткім покрывам...

Калі я лётаю над нашай краінай, мяне заўсёды хвалюе яе характэрнае. Праўда, у нас няма тых далей, што нельга нават вокам ахапіць. Але ці ёсць на свеце што-небудзь больш маляўнічае, чым наша Радзіма на самым краі мора з яе высокімі гарамі і шматлікімі ваднымі пляхамі? Як марскія хвалі ў вас буры, узнімаюцца ўвесь горныя лаўцы і плаўна пераходзяць ва ўзгорыстае ўзвышша, акаймаванае ўрадлівай Дэльтай з рысавымі паллямі і садамі, што пераліваюцца вясёлкавымі фарбамі. Зямлю ва ўсіх напрамках пераразаюць ліястравыя рэчкі, густая сетка каналаў. Такі край наш — жыватворная крыніца. Хату, каб ён заўсёды быў такі. Хай жывём мы яшчэ небагата, але мы такія ж жыццерадасныя, як і наша Радзіма.

Луонг замаўчаў і падумаў: «Магчыма, тое, што я гавару, вельмі будняе, невыразнае, звычайнае? Ці здолеў я перадаць свае думкі, пачуцці, сваё захапленне?» Ён глянуў на Туйен і ўсміхнуўся. Магчыма, усмешка і блыск вачэй сцяжучы ёй больш, чым словы? Туйен тансама усміхнулася, і ў вачах яе ўспальхнулі ўсхваляванасць, радасць і нейкая гордасць. І раптам Луонг убачыў, што Туйен вельмі прыгожая, такая прыгожая, што ў яго аж дух заняло. Твар маладой в'етнамкі быў натхнёны, асэнсаваны. На ім адбіліся не толькі ўнутраная радасць і ўзрушэнне, але і смутак, гнец і надзея. Ён падумаў, што ў вобразе гэтай в'етнамскай дзяўчыны спалучыліся самаадданаць і ўпартасць многіх пакаленняў народа...

Шум гарадскога транспарту і гукі дынамікаў раптам патагнулі ў ронаце матараў і скрогае жалеза. Туйен кінула позірк на вуліцу, на якой замільгацелі праменні пражэктараў, ярка асветліўшы неба.

— Зенітныя гусенічныя ўстаноўкі! — усклікнула дзяўчына.

— Вы бачыце самалёты! — Луонг паказаў рукою на зялёныя і чырвоныя агеньчыкі, якія шлілі высока над горадам. Рознакаляровыя кропкі рухаліся наволі, то загараліся, то гаслі. Толькі белая пляма святла паміж імі ўвесь час ззяла ў небе.

— Чуеце? Страляюць зеніткі!
— Дзе?
— Зірніце на неба і ўбачыце.
— Нічога такога не бачу.
— Вуць гляньце — на гарызонце бліскавіцы. Хутка пачуецца гrom гармат.

І сапраўды, удалечыні, за дахамі і кронамі высокіх дрэў, неба прарэзалі вогненныя каліны. Праз некалькі секунд пачыў вецер данёс гукі выбухаў.

Туйен павярнулася
— Паўна, хутка аб'явіць трывогу. Мне трэба надрыхтавацца, каб у час прыйсці на завод. —

Дзяўчына зняла з пералікі нейкую адзежныю і выйшла. Праз некалькі мінут яна вярнулася — на ёй былі старыя сінія штаны і блузка. На галаве — палатняная шапка.

Луонг не адыходзіў ад яе, углядаючыся ў яе.

— Да гэтага часу не чулі нічога стрэль. І страляліна сцягла. Паўна, былі адзіночныя самалёты, і цяпер яны паліцелі назад.

Туйен зірнула на будзільнік, што стаў на стала.

— Хутка мая змена. Усю ноч мяне дома не будзе. Вы можаце застацца.

— Я аб'яцаў наведаць Таана.

— Лічыце, што Дао жыве яшчэ ў мяне... Не магу нават падумаць, што, прыехаўшы ў вольны час у сталіцу, яна будзе хадзіць па горадзе, не маючы на ўсякі выпадак даху над галавой.

Туйен адхінула покрыву з ложка і ўзяла вінгоўку. Калі яна перанінула яе праз плячэ, Луонг, усміхаючыся, спытаў:

— Вам даводзілася ўжо страляць па амерыканскіх самалётах?

— Адзін раз, дваццаць дзевятага мінулага месяца. Але ніводнага не збіла. — Дзяўчына ўсміхнулася лёгчыку і дадала: — Нам трэба яшчэ многаму ў вас павучыцца. Шмат чаго мы яшчэ не ведаем. Я адчула гэта, калі слухала сёння лётчыкаў. У нас выдатная авіяцыя.

— Думаю, — сказаў Луонг, — што па гэта трэба глядзець так: у нас, у лётчыкаў, магутная зброя; значыць, наша задача — захапіць ініцыятыву. Але хіба работы не ваюе? Удзень ён працуе на заводзе. Але, калі вораг хоча знішчыць яго завод, рабочы бірэ ў рукі зброю. Пасля налёту ён ізноў становіцца да свайго станка. Вораг ён сустракае толькі агнём. Гэта і ёсць тое, што пазываецца мужнасцю. Скажаць праўду, у параўнанні з тым, што робяць нашы рабочыя, мы яшчэ мала збілі варажых самалётаў.

Тым часам Туйен выняла з тэмбачкі невялікую сумачку, паклала туды цыркуль і лінейку. Потым выйшла, узяла ручнік і мыла і суціла іх у прыгожы драўляны чамаданчык. Весела глянуўшы на Луонга, дзяўчына сказала:

— На жаль, атрымліваюцца больш не магу, а то я б вас слухала і слухала. Давяраю вам сваё жыццё. Мне б вельмі прыемна было, каб вы адпачылі тут. Але вам відней, што рабіць. Калі пойдзеце да Таана, калі ласка, навесце кляч вунь там, у куде.

Туйен выйшла ў калідор. Позірк Луонга ўпаў на ўзгалоўе ложка.

— Вы не ўзялі патроны! — ускрыкнуў ён і, сханіўшы патранташ, падаў дзяўчыне.

— Нейкая я сёння задуманая... — сказала Туйен, пачырваневшы, і хуценька збегла з ганка.

Нереклаў С. ДОРСНІ.

ПЕРАПЕЛКА У СМЯТАНЕ

Іван АНОШКІН.

Вось, вы не верыце Гільо Гільфу, што яшчэці Левін уплэў абед галоў-пакамандучага. А калі шчыра прызнацца, дык нядаўна я і сам... Праўда, з дружкамі, у часе турысцкай паездкі.

Ездзілі мы недалёка — на наваколлі. Бо ткнуўся ў заўком, а там чарга да палецці.

— Паводзіта пудэўка? Гайда са мною! — запрасіў Ігнась.

— Хоць да сніга мора.

Ігнась лачвей: куды захачеў, туды і паехаў, бо «свая» «Волга». Можна да сніга, можна да Чорнага. Ды Рыгор — траці наш

слярук — адгаварыў ехаць далёка. Нідзе, інакш, няма прыгажэйшых мясцін, чым нашы. Тут табе і дзг, і лес, і рэчка. Але я адхіліўся. Пачаў пра абед, а павёў вуш куды заместа сталаўні.

Дык слухайце пра сталаўку. Якраз калі шашы трапілася — у такім невялікім мураваным домку.

Надруліваў Ігнась пад самыя вокны тае сталаўкі. А ў ёй, як у полі перад новым годам — бела-бела. Абрусы пібы ў сталічным рэстаране, усюды кветкі. Яшчэ большае дзіва — пібыта тут нас чакалі.

— Просім, просім!

Калі ласка! — спыталася насустрач румынай пібы здобная булка, цётка ў шаматнім халатце. — Сюды, калі ласка, пад фікусы!

Няхай сабе пад фікусы, нам абы падсілкавацца. Што ў іхнім месце?

— Можка вам халаднічок? Можка перапелачку ў смятане?

— Перапелачку?!

— Для праезджыка чалавека гатовы хоць птушынага малака... Анога! — гукнула жанчына другой, таксама немакладой, але рухавай цётцы. — Падай таварышам марынаваных грыбочкаў. І

да грыбочкаў... «Старкі» ці «Крыштало»?..

— Вышкі не траба! — запратаставаў я. — Хлопа што піва?

— А пасля піва не паедзем крыва? — зірнуў Рыгор на Ігнася.

— Што вы, што вы! Будзьце як дома! — яшчэ шпарчэй завіхліўся накрухмалены халат. — Шафёру не налівайце, а сабе для апетыту... Праезджым гатовы... У нас адны падзякі!

Напачаліся мы, як бывала, мой дзед на каляды. За такі абед не ведалі, як і аддзячыць. Вырашылі напсаць падзяку ў кнігу скаргаў і прапаю. Вы-

цягнуў Рыгор самапіску, варухнуў складкамі на табе, і леглі на найоўкай старонцы два радкі: «Дзякуй, маманкі, за царскі абед, не знойдзеш таці, хоць абедзь белы свет!» А пад Рыгоравай творчасцю прыляпіліся нашы подпісы і тытулы: начальнік змены, токар І слесар — ордэнаносца «Строммаша».

Мы селі ўжо ў машыну, калі з ганка скацілася круглая распадзінка. Што гэта з цёткай сталася? Нацямнела, як забытая ў духоўцы булка. Хадаа ротам, як выпоснутая на бераг рыбіна. Ускінула, распасцёрла рупі, быццам збіралася нас спаймаць.

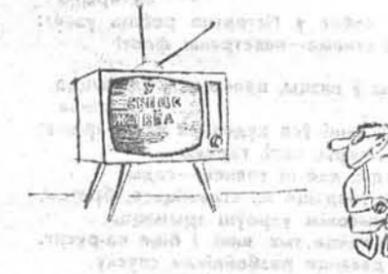
«Валідолу!» — схаліўся за дарожную ап-

тэчку Ігнась. Але тут на шашы прашамацела «Волга», збочыла сюды ж, да сталаўні. На траўку-мураўку ступіў мужчына — рослы, як наш Рыгор, у такім жа сымым, колеру мокрага пяску, гарнітуры. З другога боку вышмыгнуў меншы — накітавалі нашага Ігнася.

— Калі ласка! — адразу акрыяла цётка. — У нас для праезджым усё, што мае... Ады падзім!

— Што за сьектабль? — кранаючы машыну, здзіўліўся Ігнась. — Што за місія?

— Можка місія, а можа камісія, — азірнуўся на сталаўку Рыгор. — Гэта ж, хлопцы, мы чужую перапелачку ажэрлі!

Малюнк Л. ВЯЗНІКАВА.

НЕ ПАШЧАСЦІЛА Палікару на жонку.

Іра яе казалі, што яна дурная, як аветка.

Вяртаецца з поля дамоў, дык саб'ецца з дарогі і, калі не ў суседнюю вёску, дык у чужую хату ўпрэцца. Мые блізіну на рэчцы, а паласкаць нясё ў яміну, што пад хатай севінні вырылі. Збірае Куліна смятану ў гарлачах і занясе яе парсытам. А з сыракавы масла б'е...

з даўнейшых БЕЛАРУСКИХ ЖАРТАУ

Як забачыць Палікар дэманты жонкі, усміхнуўся: — Што будзеш рабіць — няма ў бабы дванацатай клёнкі! Задумалася Куліна, дзе знайсці тую, дванацатую клёнку.

Паехаў аднаго разу Палікар на млын, засталася Куліна дома адна. Рапыла, пакулі мужык вернецца з млына, дык яна літак напрудзе. Прывазала да прасніцы кудзелю, а літка атрымліваецца то з вярбоўку, то з конскі волас.

Вуліцай, чусе Куліна, бондар ідзе: — Каму цэбры ладзіць, абручы набіваць! Паклікала Куліна ў хату бондара.

— А ці можаце вы ўстаўці клёнку? — пытае бондара.

— У кадушку ці цэбар?

— Мой Палікар кожны раз кажа, што ў мяне нібы дванацатай клёнкі не хапае.

— А-а, разумею, — усміхнуўся ў рыжыя кусы бондар. — Дванацатую можна зрабіць. Толькі яна дарагая. Тры рублі серабром каштуе.

— Няхай сабе, я заплачу, рабіце...

Вярнуўся Палікар з млына. Распрог каця, у свірай завалок мяхі з мукой. Заішоў у хату.

— Давай, Куліна, есці, бо здорава прагаладаўся.

— Зараз, але ты раней наглядзі, што ў мяне ёсць.

Зірнуў Палікар, а ў жонкі на галаве прыладжаны шыбоўны арэхавы абручык. За правым вухам — тырчыць клёнка.

— Хто ж гэта, Куліна, цябе так удрыгожыў?

— Бондар, Цяпер ты, Палікарка, не спажай, што ў тваёй бабы няма дванацатай клёнкі.

Занісаў Ул. МЯЖЭВІЧ.

НЕВЯЛІКАЯ прывакзальная цырульня.

Жадаючых пагальціца ці пастрыгчыся няма, таму цырульнік сядзіць на месцы кліента і чытае газету...

— Вось і цудоўна, — радасна ўсклікнуў, увайшоўшы ў цырульню, няголены грамадзянін. — Вы не заняты і можаце мяне пагальці.

— Вельмі шкада, — ветліва сказаў цырульнік, — але ў нас ёсць указанне гальці толькі тых асоб, якія маюць пры сабе білет.

— Але ж у вас пушта — вы б маглі зрабіць выключэнне.

— Толькі апоўначы, грамадзянін. Мы кіруемся пастановамі. Да гэтага голяцца толькі пасажыры.

— Ну што ж, нічога не зробіш, трэба ісці ў касу, — збынтэжана прамоўіў непасажыр.

— Вам куды? — пытае касірка.

— Усё роўна.

— Кінецце свае жартачкі.

— Я зусім не жартую. Дайце білет хаця б да наступнай станцыі.

— Да якой наступнай станцыі?

— Мілая паненка, я ж ужо сказаў, што мне ўсё роўна куды.

— Вы павінны ведаць, куды едзеце! — нерваецца касірка.

— А я негул нікуды не збіраюся ехаць!

— Тады навошта вам білет?!

— Я хачу пагальціца.

Касірка з трэскам зачыняе акенца касы. Грамадзянін асцярожна ступае ў акенца і з маленем гаворыць:

— Мілая паненка, дзясце мне ўсё ж, калі ласка,

чы білет цырульніку. — Цяпер ужо я магу пагальціца.

Цырульнік задумаўся.

— Але ж вы ўсё-такі не едзеце?

— Так, але ў мяне ёсць білет да Рэбніц. І гэтага, мне здаецца, дастаткова?

Рольф ВІНЭР

білет. Цырульнік патрабуе, разумеце?

— Чаго патрабуе цырульнік?

— Ён голяць толькі пасажыраў з білетамі, — крычыць няголены.

— Вось вам білет да Рэбніц. Шэсцьдзесят пфенігаў. — Касірка з трэскам зачыніла акенца.

Няголены грамадзянін паймаў у цырульню. Там па-ранейшаму цырульнік чытае газету.

— Вось, можаце пераканацца, — трыумфуе грамадзянін, працягаю-

чы білет цырульніку. — Цяпер ужо я магу пагальціца.

Цырульнік задумаўся.

— Але ж вы ўсё-такі не едзеце?

— Так, але ў мяне ёсць білет да Рэбніц. І гэтага, мне здаецца, дастаткова?

Пакіньце, калі ласка, сёлон.

Знясілены грамадзянін, ледзь перастаўляючы ногі, пацягнуўся да касы.

— Дарагая паненка, нічога не выйшла, білет не спатрэбіўся. Вазьміце, калі ласка, яго назад.

— На жаль, гэта немагчыма, — паціскае плячыма касірка.

— Але чаму? — у адчаі крычыць няголены.

— Калі б вы купілі білет з гэтай паехаць куды-небудзь, — зусім спакойна адказала касірка, — я б вярнула вам грошы. Але ж вы самі казалі, што нікуды ехаць не збіраецеся. Таму вашы прэтэнзіі адпадаюць. Вам трэба пайсці да цырульніка і пагаварыць з ім. Бо вы ж купілі білет дзеля яго.

— Вы аплаціце мне кошт білета? — ужо неяк абыякава спытаў цырульнік няголены грамадзянін.

— Адзін момант, я адлучуся да тэлефона-аўтамата, — ветліва сказаў той. — Ну, вось і парадак, — радасна ўсклікнуў ён, вярнуўшыся. — Можаце гальціца.

— Нарэшце! — хлопнуўся ў крэсла няголены.

— Але... не ў мяне, а там, у Рэбніцах, — ветліва ўсміхнуўся цырульнік.

З нямецкай перакладаў М. ПАВІЦКІ.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і праўлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарні выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмная рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукіпісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАУ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОУ, А. С. ГРАЧАНІКАУ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАУ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОУСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАУ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОУ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.